

Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права

Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«Матеріальні ресурси та ефективність їх використання
на підприємстві (на матеріалах ПрАТ «Фірма
«Полтавпиво»)»**

Виконав: здобувач першого рівня вищої
освіти, групи 401ЕП

Спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля
та біржова діяльність»

Макаренко Я.Ю.

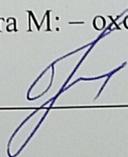
Керівник: Григор'єва О.В.

Рецензент: Чайкіна А.О.

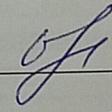
Полтава – 2024 р.

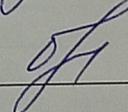
Консультанти:

з кафедри ЕП та М: – охорона праці

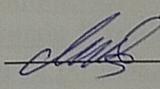
21.06.2024 р. Григор'єва О.В.

Здобувач 21.06.2024 р. Макаренко Я.Ю.

Керівник роботи 21.06.2024 р. Григор'єва О.В.

Нормоконтроль 21.06.2024 р. Григор'єва О.В.

Допустити до захисту

Завідувачка кафедри 21.06.2024 р. М.Б. Чижевська

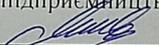
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(повне найменування вищого навчального закладу)

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки управління та права
Кафедра економіки, підприємництва та маркетингу
ступінь вищої освіти «бакалавр»

Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(цифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу

 М.Б. Чижівська
"15" квітня 2024 року

З А В Д А Н Н Я **НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА**

Макаренко Ярослав Юрійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Матеріальні ресурси та ефективність їх використання на підприємстві (на матеріалах ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»)

керівник роботи Григор'єва О.В., к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від "08" грудня 2023 року №1481/1-фа

2. Строк подання здобувачем роботи 18.06.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Законодавство України, навчальна, наукова, довідкова та методична література, фахові періодичні видання, інформаційні ресурси, установчі документи підприємства, фінансова, оперативна та статистична звітність підприємства

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) Розділ 1. Теоретичні аспекти ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» Розділ 3. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства та розроблення пропозицій щодо її зростання

5. Перелік графічного матеріалу:

Ілюстративний матеріал у кількості 16 аркушів представлений у Додатку №

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 15.04.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретична частина	15.04–05.05.2024	
2	Аналітична частина	06.05–26.05.2024	
3	Проектна частина. Виготовлення ілюстративного матеріалу, перевірка на плагіат	27.05–16.06.2024	
4	Рецензування та підготовка до захисту	17.06–23.06.2024	
5	Захист випускної роботи бакалавра	24.06–30.06.2024	

Здобувач

Макаренко Я.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

Григор'єва О.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Примітки:

- 37. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломного проекту (роботи) і контролю за ходом роботи з боку кафедри (циклової комісії) і декана факультету (завідувача відділення).
- 38. Розробляється керівником дипломного проекту (роботи). Видається кафедрою (цикловою комісією).
- 39. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки.

РЕФЕРАТ

Макаренко Я.Ю. Матеріальні ресурси та ефективність їх використання на підприємстві (на матеріалах ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»). Машинопис. Кваліфікаційна робота бакалавра на здобуття першого рівня вищої освіти зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024.

Робота містить 234 сторінки, 2 таблиці, 72 рисунки, 90 найменувань використаної літератури, 6 додатків.

Метою дослідження є дослідження теоретичних та методичних засад забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві та пошук шляхів і розроблення заходів щодо підвищення ефективності їх використання.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Предметом дослідження є сутність категорії матеріальних ресурсів, ефективність їх використання та шляхи її покращення.

У роботі досліджено економічну природу та класифікацію матеріальних ресурсів підприємства, розглянуто фактори, що впливають на ефективність їх формування та використання, визначено основні шляхи підвищення ефективності, проведено аналіз основних економічних та фінансових показників діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», проаналізовано ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства; сформовані шляхи її підвищення.

Одержані результати можуть бути використані товариством для підвищення ефективності діяльності.

Ключові слова: матеріальні ресурси підприємства, основні засоби, оборотні активи, сировина та матеріали, матеріаловіддача, фондівіддача.

ABSTRACT

Makarenko Ya.Yu. Material resources and the efficiency of their use at the enterprise (on the materials of PJSC "Firm" Poltavpivo ""). Typescript. Bachelor's qualification work for obtaining the first level of higher education in specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities" - National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, 2024.

The work contains 234 pages, 2 tables, 72 figures, 90 titles of used literature, 6 annexes.

The purpose of the study is to study the theoretical and methodological principles of ensuring the efficiency of the use of material resources at the enterprise and to find ways and develop measures to increase the efficiency of their use.

The object of the study is the economic activity of Poltavpyvo Firm PrJSC. The subject of the research is the essence of the category of material resources, the efficiency of their use and ways of its improvement.

The paper examines the economic nature and classification of the company's material resources, considers the factors affecting the efficiency of their formation and use, identifies the main ways to increase efficiency, analyzes the main economic and financial indicators of the Poltavpivo Company PrJSC, analyzes the effectiveness of the use of the company's material resources ; formed ways of its increase.

The obtained results can be used by the company to increase the efficiency of its activities.

Keywords: material resources of the enterprise, fixed assets, current assets, raw materials and materials, material return, fund return.

ЗМІСТ

Вступ	8
Розділ 1. Теоретичні аспекти ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства	10
1.1. Поняття категорії «матеріальні ресурси», їх склад та класифікація.....	10
1.2. Фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства	15
1.3. Показники оцінювання та шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.....	25
Розділ 2. Організаційно-економічна характеристика господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	34
2.1. Стан та перспективи розвитку галузі пивоваріння в Україні.....	34
2.2. Організаційно-правові основи функціонування підприємства.....	44
2.3. Аналіз економічних та фінансових показників діяльності товариства.....	51
2.4. Стан охорони праці на підприємстві.....	59
Розділ 3. Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства та розроблення пропозицій щодо її зростання.....	66
3.1. Аналіз складу та структури матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	66
3.2. Ефективність використання матеріальних ресурсів на товаристві.....	71
3.3. Пропозиції щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.....	81
Висновки та пропозиції.....	89

Глосарій.....	96
Список використаних джерел.....	103
Додаток А.	113
Додаток Б. Організаційна структура управління ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».....	124
Додаток В. Бухгалтерська та статистична звітність за 2020 рік	126
Додаток Г. Бухгалтерська та статистична звітність за 2021 рік	163
Додаток Е. Бухгалтерська та статистична звітність за 2022 рік	178
Додаток Д. Ілюстративний матеріал	218

ВСТУП

Сучасне бізнес-середовище у світі є нестабільним і характеризується соціальними, економічними та суспільно-політичними викликами. Наразі значна частина підприємств в Україні є збитковою, що негативно впливає на національну економіку через звуження бази оподаткування, складність наповнення державного бюджету, зниження рівня ефективної зайнятості працівників та зниження рівня життя населення.

Дослідженням різних аспектів використання матеріальних ресурсів на підприємствах займається багато сучасних науковців і практиків як у нашій країні, так і за кордоном: Вівся В.В., Біляк Ю.В., Бловко Л.І., Волошина С.В., Григорів М.В., Дідренко Т.В., Іванюта П.В., Костик В.О., Мазур К.В., Любань Л.О., Тарак Т.А., Чікріна К.В., Шаповалов Н.П. та інші.

Разом з тим, проблема пошуку резервів поліпшення використання матеріальних ресурсів на підприємствах ще недостатньо вивчена.

Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є дослідження теоретико-методичних засад забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємствах, пошук шляхів та розробка заходів щодо підвищення ефективності їх використання.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити такі завдання

- дослідити сутність матеріальних ресурсів підприємств та класифікацію видів;
- розглянути фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємств агропромислового комплексу;
- надати характеристику аналітичних методів та показників оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств;
- проаналізувати стан, проблеми та перспективи розвитку пивовареної галузі України;

- дослідити організаційно-правові засади діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»;
- проаналізувати економічні та фінансові показники діяльності товариства;
- розглянути стан охорони праці на підприємстві;
- проаналізувати склад і структуру підприємства та виконати оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства;
- розробити шляхи та засоби підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві.

Об'єктом дослідження є ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Предметом дослідження є матеріальні ресурси підприємства та ефективність їх використання.

Для досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань у кваліфікаційній роботі використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, класифікації, аналізу, планово-розрахунковий, статистичний, економіко-статистичний, техніко-економічний, графічний та табличний.

Інформаційною базою дослідження у випускній кваліфікаційній роботі є чинна нормативно-правова база України, офіційні дані Державної служби статистики України, фінансова та статистична звітність ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», навчально-методичні матеріали, наукові статті, періодичні видання та Інтернет-ресурси.

Практичне значення результатів дослідження в даній кваліфікаційній роботі полягає в тому, що вони надають рекомендації щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства. Запропоновані в даному кваліфікаційному дослідженні заходи можуть бути застосовані в реальній діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

Впровадження запропонованих організаційно-економічних та соціально-економічних заходів має забезпечити більш раціональне використання матеріальних ресурсів та підвищити прибутковість підприємства

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття категорії «матеріальні ресурси», їх склад та класифікація

В умовах модернізації сучасної національної економіки рівень ефективності використання матеріальних ресурсів визначається повнотою та швидкістю застосування матеріальних ресурсів у проектах національного розвитку та модернізації бізнесу. Матеріальні ресурси значною мірою визначають виробничий потенціал підприємств та забезпечують раціоналізацію витрат ресурсів на створення продукції.

Матеріальні ресурси є основою побудови матеріальної бази господарської діяльності підприємства. Важливо, щоб матеріальні ресурси становили дві третини витрат на виробництво товару у собівартості продукції і більше половини її ціни [7].

Систематизація поглядів різних науковців на види ресурсів дозволила проаналізувати класифікацію ресурсів підприємства (рис. 1.1).

Заслуговують на увагу також наступні класифікаційні ознаки:

- залежно від рівня вивченості: прогнозні, виявлені та вивчені ресурси.
- залежно від наявності (доступності до використання): наявні (доступні), резервні та недоступні для використання.
- за характером використання: одноцільові та багатоцільові.
- за рівнем дефіцитності: недефіцитні, дефіцитні та високо дефіцитні ресурси [49].

Рисунок 1.1 – Класифікація матеріальних ресурсів підприємства

Склад та структура матеріальних ресурсів залежить від позиції фінансового та і бухгалтерського обліку. З позиції бухгалтерського обліку, матеріальні ресурси класифікують за способом використання та призначення (рис. 1.2).

При цьому слід зазначити, що кожен з різновидів матеріальних ресурсів містять у собі інші види.

Одним з найважливіших елементів матеріальних ресурсів підприємства є виробничі ресурси. Їх роль обумовлена й самою назвою, оскільки вони є незамінними у виробничому процесі підприємства та необхідні для виробничої діяльності.

Виробничі матеріальні ресурси поділяються на декілька груп в залежності від їх призначення (рис. 1.3).

Класифікація матеріальних ресурсів з позиції бухгалтерського обліку

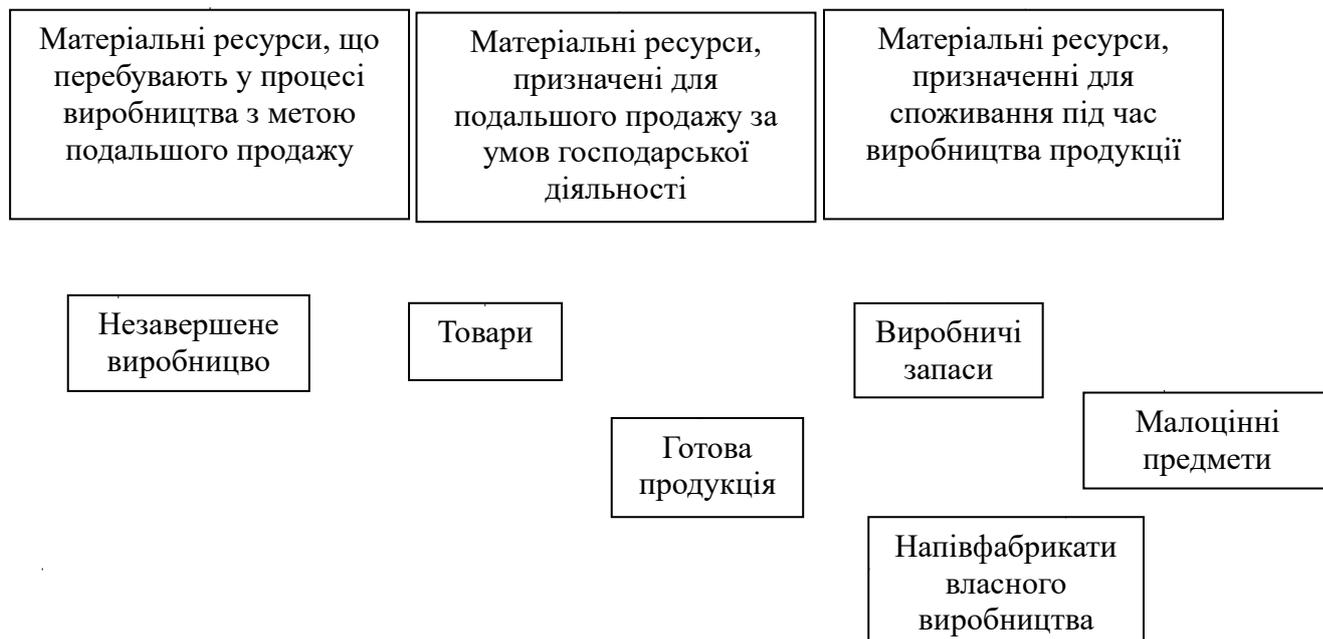

Рисунок 1.2 – Класифікація матеріальних ресурсів з позиції бухгалтерського обліку

Слід зазначити, що за способом використання матеріальні ресурси поділяються на дві групи:

1) матеріальні ресурси, «котрі повністю споживаються в одному виробничому циклі або ж при використанні для адміністративних потреб (виробничі запаси)»;

2) матеріальні ресурси, «котрі сприяють виготовленню готової продукції. На відміну від виробничих запасів, вони не входять до маси або хімічного складу готової продукції, не підлягають переробці на підприємстві, і споживаються протягом кількох виробничих циклів. До таких матеріальних ресурсів належать малоцінні-швидкозношувані предмети».

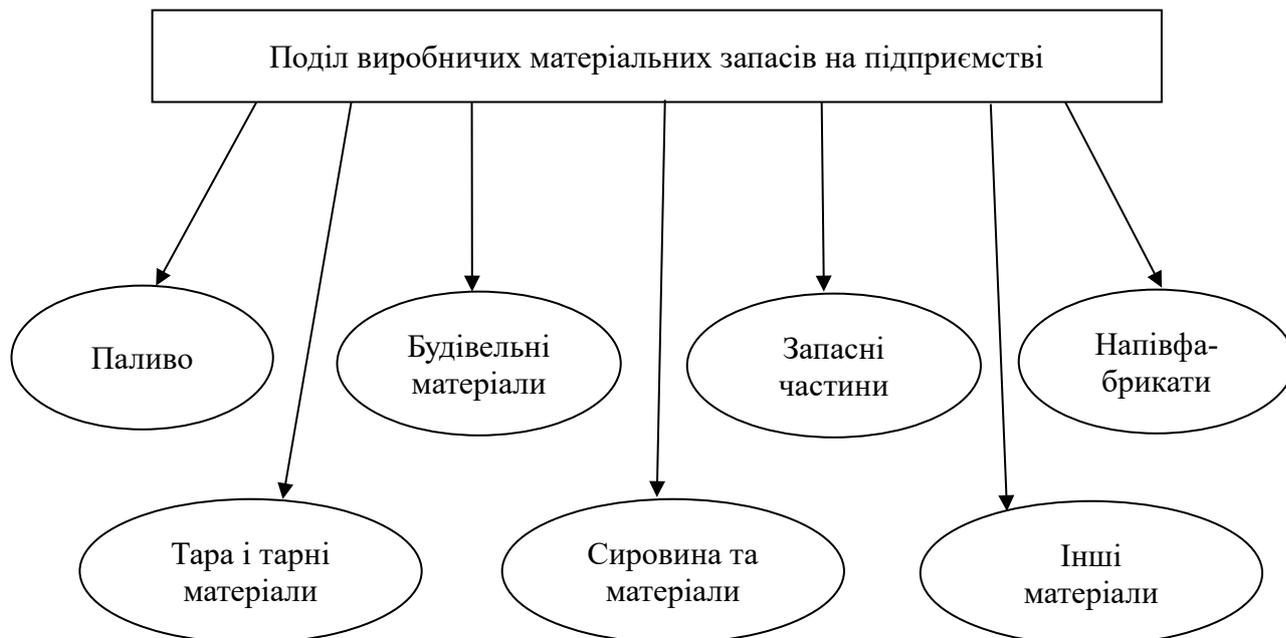

Рисунок 1.3 – Поділ виробничих матеріальних запасів на підприємстві

Різні класифікаційні ознаки матеріальних ресурсів можуть містити одні й ті ж самі їх види. Це обумовлено неоднозначністю підходів щодо класифікації матеріальних ресурсів. Серед науковців не досягнуто єдиної думки щодо розробки єдиної класифікаційної системи матеріальних ресурсів.

В результаті таких великих розбіжностей щодо розподілу компонентів матеріальних ресурсів виникає нечітке визначення вартості матеріальних ресурсів та оцінки з урахуванням економічного потенціалу підприємства.

Важливою умовою організації обліку матеріальних ресурсів, їх використання та управління є правильне групування. Узагальнивши існуючі класифікації матеріальних ресурсів, вважаємо за необхідне розглянути наступний класифікаційний підхід (рис. 1.4).

Усі етапи запропонованого класифікаційного підходу є узгоджено та логічно взаємопов'язаними та мають виконуватися чітко в певному порядку.

Першим етапом класифікації є розподіл усіх видів матеріальних ресурсів за функцією, яку вони виконують у процесі виробництва. Це: ресурси, котрі безпосередньо пов'язані з процесом виробництва, або ресурси, призначені для

іншого використання (виконання інвестиційних проектів, модернізація обладнання, наукові дослідження тощо).

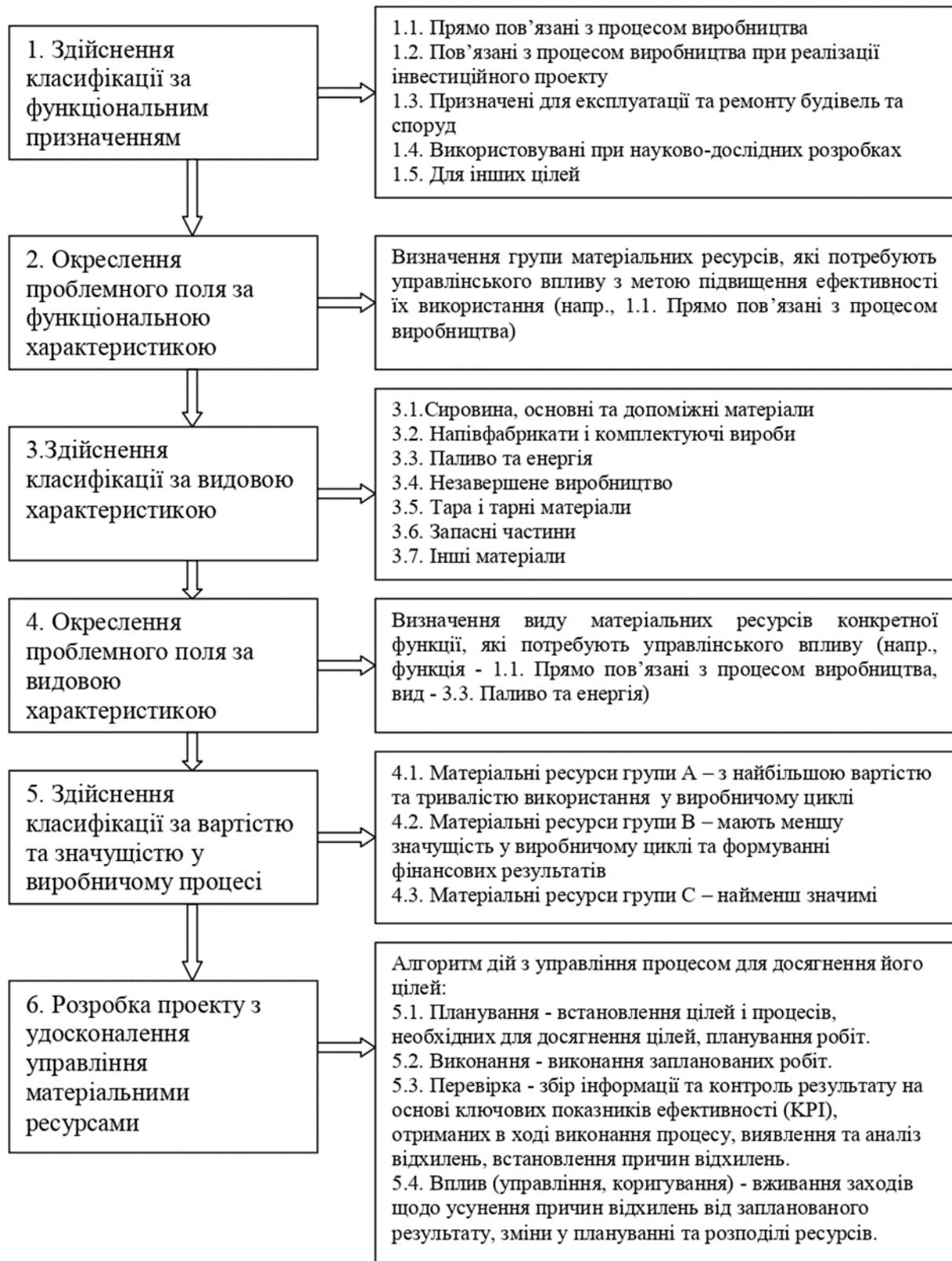

Рисунок 1.4 – Поетапна класифікація матеріальних ресурсів

Наступним кроком є визначення функціональних груп, де виникають специфічні виклики або проблеми. До них належать низька ефективність використання ресурсів, проблеми зі стандартизацією та потенційні ризики, пов'язані з високими витратами. Базою знань для цього сектору є внутрішні управлінські, бухгалтерські та аналітичні дані.

На наступному етапі певна проблемна функціональна група розподіляється на конкретні типи, які конкретизуються на більш глибокому рівні.

П'ятий крок – класифікація за вартістю та важливістю у виробничому процесі.

Для цього доцільно застосувати методологію ABC-аналізу:

група А – ресурси, які мають найвищу вартість і тривалість використання у виробничому циклі,

група Б – ресурси, менш важливі у виробничому циклі та формуванні фінансових результатів. ,

група. С – найменш значимий.

Заключним кроком є розроблення та реалізація проекту вдосконалення управління матеріальними ресурсами. У рамках цього етапу доцільно використовувати модифіковану методологію PDCA (планувати - робити - перевіряти - робити): планування проекту, впровадження проекту, моніторинг результатів і консолідація результатів.

1.2. Фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства

При виробництві продукції дуже важливо визначити потребу в ресурсах.

Основа визначення потреби в ресурсах, процес створення достатніх запасів сировини та інших необхідних матеріалів, процес визначення оптимального використання різних категорій матеріальних ресурсів, процес постійного моніторингу зовнішніх ресурсів і розрахунку їх фактичної вартості,

процес розрахунку нових більш ефективних ресурсів, необхідних у виробничому процесі, і процес розрахунку нових ресурсів, необхідних у виробничому процесі, є надзвичайно важливими. Тому велике значення має процес розробки програми їх залучення.

Питання формування ресурсів має враховуватися підприємствами насамперед при визначенні перспективних напрямів своєї діяльності. Оскільки використання сучасних технологій потребує високого рівня матеріальних та енергетичних ресурсів, підприємствам необхідно чітко визначити межі своєї господарської діяльності. Іншими словами, при розробці бізнес-планів виробники повинні визначити межі своїх виробничих процесів, тобто скільки продукції та послуг вони можуть виробляти та надавати з максимальною економічною вигодою. Визначення факторів ресурсного забезпечення є необхідною умовою стабільної роботи будь-якого підприємства. Ці фактори повинні бути основними елементами ресурсного забезпечення.

Основними факторами ресурсного забезпечення є такі базові умови ведення господарської діяльності [22]:

- наявність плану розвитку, котрий описує конкретні перспективи на майбутнє. План розвитку повинен включати насамперед довгострокові дії, реалізація яких призведе до кінцевих результатів;
- цілі підприємства чітко визначені, і їх формулювання веде до реалізації плану розвитку підприємства, що забезпечує досягнення стратегічних результатів;
- створення ресурсної бази, яка гарантує продуктивну діяльність: наявність ресурсної бази не означає накопичення ресурсів у вигляді запасів, а скоріше пошук декількох джерел доступу до одного виду ресурсу, щоб гарантувати компанію у випадку невдачі;
- оптимальна організація процесу переміщення матеріальних ресурсів, що гарантує оптимальний розподіл ресурсних потоків у часі та просторі;
- аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища;
- здатність до підприємницької діяльності, необхідної для успіху

діяльності підприємства.

Процес формування матеріальних ресурсів підприємства проходить як виявлення підприємницьких можливостей, створення їх простору, структурування та створення певних організаційних форм для сталого розвитку та ефективного відтворення цих ресурсів [35]. Враховуючи сутність поняття «матеріальні ресурси», слід зазначити, що його визначальною ознакою є технічно обумовлена здатність підприємства створювати відтворювальні ефекти в процесі використання внутрішніх факторів виробництва під впливом зовнішніх факторів. (рис. 1.5).

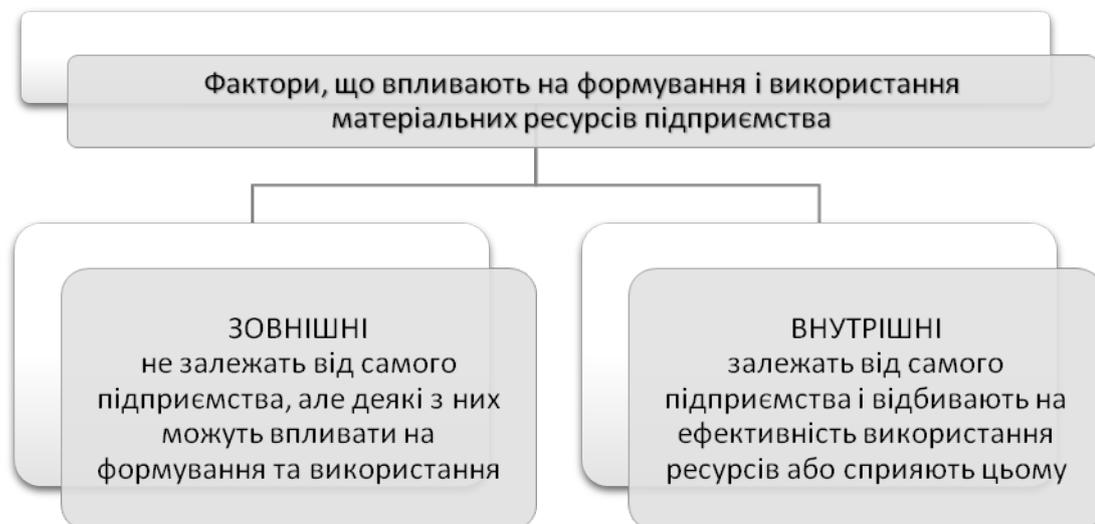

Рисунок 1.5 – Фактори впливу на формування матеріальних ресурсів підприємств

Внутрішні фактори формування матеріальних ресурсів визначаються індивідуальними особливостями підприємства. На нашу думку, до внутрішніх чинників формування матеріальних ресурсів підприємств можна віднести стратегію підприємства, в рамках якої формуються матеріальних ресурсів, досвід і навички робочої сили, необхідні для реалізації плану, принципи організації та управління бізнесом, якими керується підприємство, моральні цінності та амбіції керівництва, загальноприйняті на підприємстві цінності та культура [37].

Крім того, дуже важливим фактором є стиль управління, а від підприємницьких якостей керівників залежить раціональне використання, нарощування та оптимізація матеріальних ресурсів підприємства. Слід зазначити, що основними завданнями ефективного управління матеріальних ресурсів є їх формування, використання та відтворення.

Тому найважливішим фактором, що впливає на формування та використання матеріальних ресурсів підприємств, є управлінський потенціал, тобто здатність управляти розвитком виробництва підприємства за допомогою компетентного персоналу.

Першу групу факторів підприємство не має змоги контролювати й до них відносяться такі групи факторів, як: економічні, політичні, технологічні та соціальні. Узагальнену класифікацію факторів макросередовища, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства представимо на рисунку 1.6.

Зовнішні фактори – це певні обмежувальні або стимулюючі заходи з боку різних державних органів, банків, інвестиційних компаній, соціальних груп і політичних сил, які умовно можна поділити на чотири групи: економічні, соціальні, політико-правові, науково-технічні [40].

Найбільший вплив на формування матеріальних ресурсів підприємств мають такі фактори: організаційно-економічні, матеріально-технічні, фактори соціального розвитку, екологічні вимоги, виробнича кооперація, спеціалізація та диверсифікація. Слід зазначити, що ресурсний потенціал відноситься до сукупності запасів і в основному пов'язаний з характеристиками джерел ресурсів [59].

Процес формування та використання матеріальних ресурсів підприємств включає не тільки склад зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на виробництво, а й процес адаптивності та компенсаційного поліпшення ресурсів та їх збалансованого використання, що формують сукупний потенціал підприємства [70].

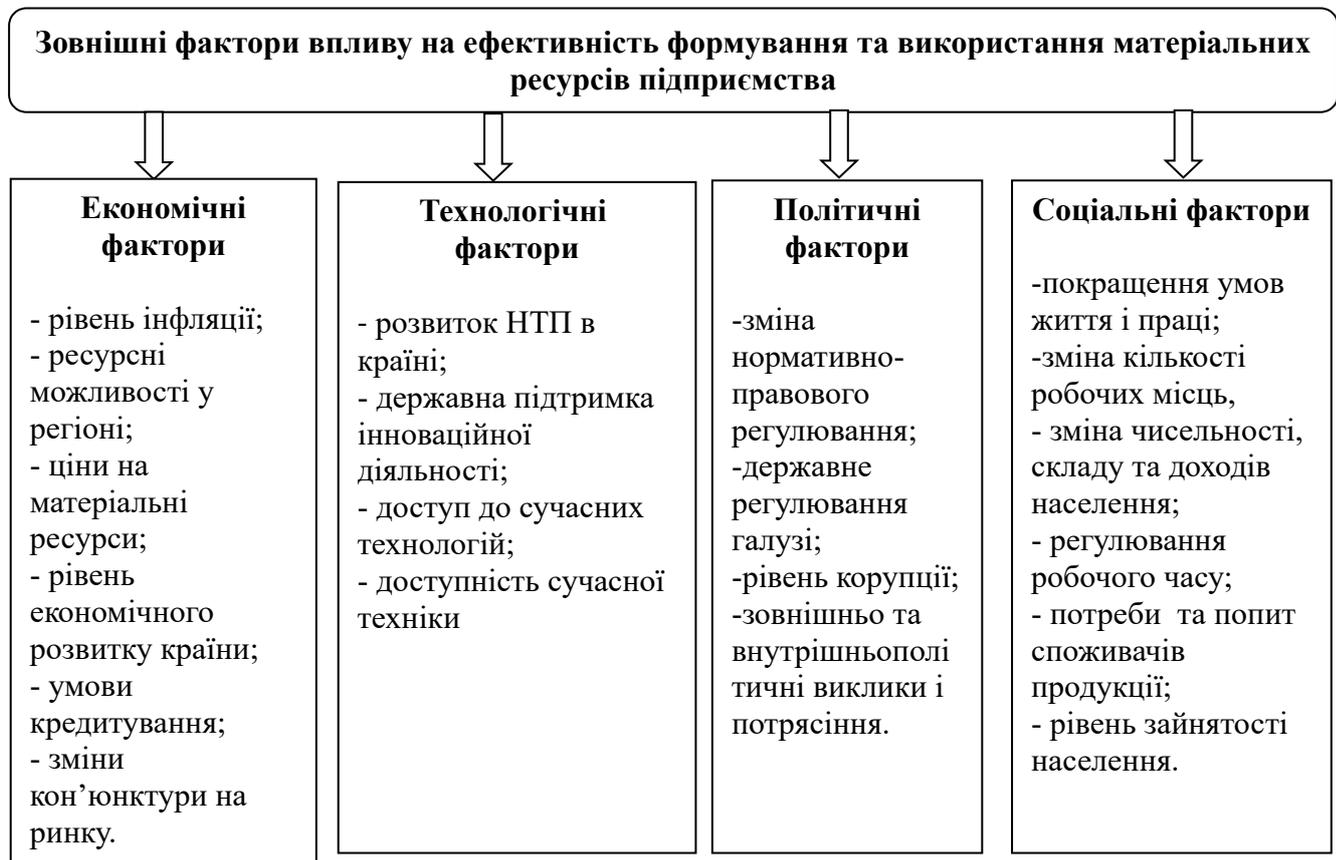

Рисунок 1.6 – Класифікація зовнішніх факторів, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства

Для того, щоб підприємство могло досягти цілей свого розвитку, матеріальні ресурси повинні бути не просто механічним набором окремих видів виробничих ресурсів, а системою взаємопов'язаних та оптимізованих кількісних і якісних співвідношень ресурсів. Тому створення таких ресурсних потенціалів вимагає ефективного управління процесами їх створення, нарощування, розвитку та використання, що може бути досягнуто лише шляхом стратегічної адаптації ресурсних потенціалів до потреб розвитку підприємства на основі аналізу внутрішніх можливостей та моніторингу зовнішнього середовища [70].

Значний вплив на виробничу потужність підприємства мають ресурси предметів праці, надаючи можливість раціоналізувати споживання ресурсів, необхідних для виробництва.

Узагальнення вітчизняних та міжнародних підходів до управління матеріальними ресурсами на основі інструментарію оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів, виявлення переваг та недоліків як важливих орієнтирів при розробці цього набору інструментів, розгляд показників, що вказують на норми ресурсоспоживання предметів праці у виробничому процесі, упущену вигоду від неефективного використання матеріальних ресурсів, дозволяє виявити нецільове використання матеріальних ресурсів. Вони дозволяють шукати резерви підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів відповідно до темпів розвитку виробничої діяльності підприємства та цілей модернізаційного розвитку. Динаміка ефективності використання матеріальних ресурсів та матеріаломісткості формується під впливом низки факторів, класифікація яких ґрунтується на розмежуванні зовнішніх і внутрішніх чинників (рис. 1.7).

Рисунок 1.7 – Чинники, що впливають на ефективність використання ресурсів предметів праці

Іншими важливими групами факторів впливу на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства є фактори

мікросередовища, тобто внутрішньовиробничі. До них відносяться такі фактори як: конкуренти, постачальники, посередники, споживачі, а також контактні аудиторії. Кожна з наведених груп факторів має певний рівень впливу на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів аграрного підприємства.

Особливістю факторів мікросередовища є те, що підприємства мають можливість також впливати на них (рис. 1.8).

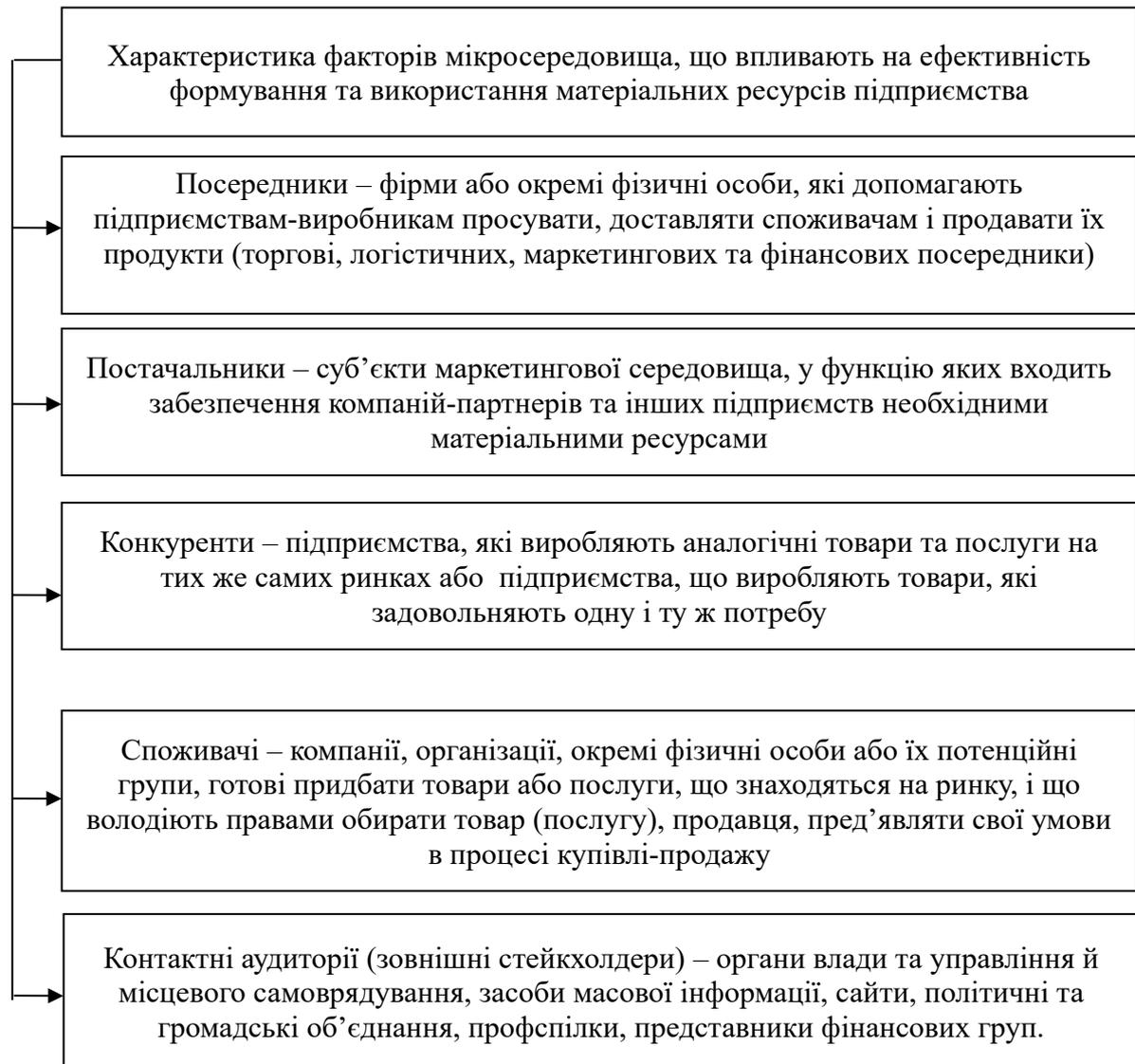

Рисунок 1.8 – Характеристика внутрішніх факторів, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства

Внутрішні фактори визначають рівень безпосереднього використання відповідних ресурсів на підприємстві.

До них належать технологічні, технічні, організаційні та економічні фактори. До технічних факторів ефективного використання матеріальних ресурсів можна віднести зниження ваги продукції, підвищення якості матеріалів та заміну дорогих і дефіцитних матеріалів. До технологічних факторів слід також віднести структурні зміни в кінцевому готовому продукті з точки зору основних і допоміжних матеріалів та енергоспоживання.

На стадії виробництва технологічні фактори покликані зменшити відходи і втрати матеріалів. До них відносяться впровадження нового обладнання з покращеними експлуатаційними характеристиками, модернізація існуючого обладнання, впровадження ресурсозберігаючих технологій, вдосконалення технічних прийомів і методів виготовлення та обробки компонентів.

До технологічних факторів слід також віднести автоматизацію виробництва, раціоналізацію використання ресурсів відповідно до новітніх науково-технічних досягнень, експериментальне виробництво на основі досліджень і розробок, спрямованих на зменшення відходів і раціоналізацію використання ресурсів.

Організаційні фактори - це фактори, спрямовані на вдосконалення структури та організації виробництва. До них відносяться вдосконалення організації виробництва (довгострокова організація виробничої системи), кращий облік фактичного використання матеріальних ресурсів, кращий контроль характеристик продукції та системи постачання матеріальних ресурсів.

Економічні фактори призводять до створення сприятливих умов для раціоналізації процесів, пов'язаних з використанням матеріальних ресурсів на підприємствах і включають систему економічного стимулювання працівників, систему економічної відповідальності за нераціональне використання матеріальних ресурсів та економічний стан підприємства.

До економічних чинників також можна віднести створення локальної нормативно-правової бази для ведення господарської діяльності з точки зору рівня вартості всіх видів сировини та інвестиційної привабливості підприємства.

На рисунку 1.9 представлено внутрішні фактори, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства.

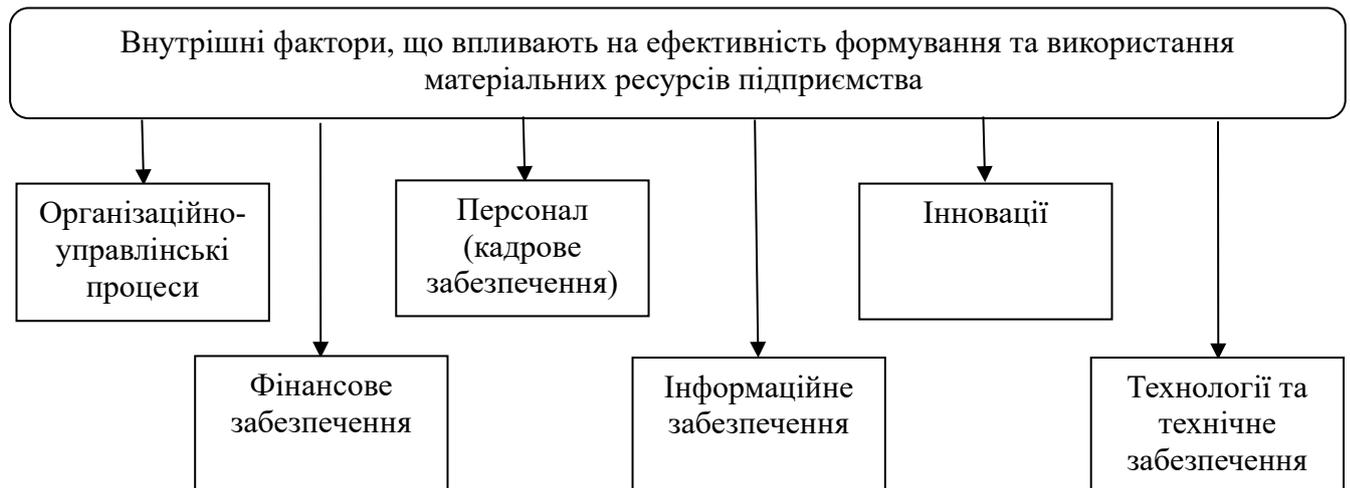

Рисунок 1.9 – Внутрішні фактори, що впливають на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства

Доступ та управління достовірною інформацією дозволяє керівництву підприємства приймати ефективні управлінські рішення щодо забезпечення у потрібній кількості матеріальними ресурсами.

На рисунку 1.10 наведено низку факторів, які впливають на підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств.

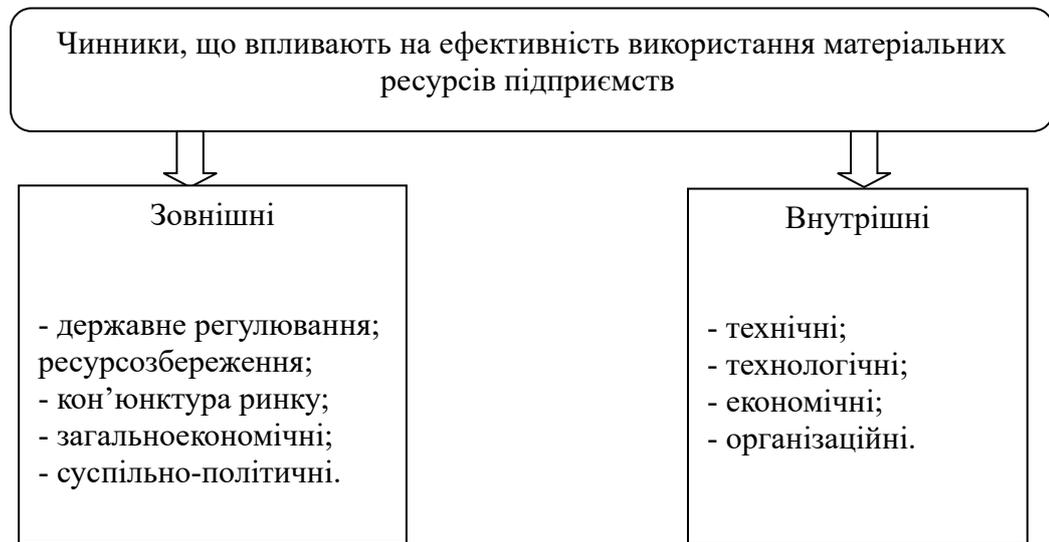

Рисунок 1.10 – Фактори підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємств

Наявність відповідних технологій та інновацій забезпечують більш раціональне та ефективне використання матеріальних ресурсів.

Досягнення мети ефективного використання матеріальних ресурсів компанії пов'язане з раціоналізацією використання матеріалів і збереженням матеріальних ресурсів (рис. 1.11).

Рисунок 1.11 – Фактори, що впливають на зміну матеріаломісткості продукції та розміри матеріальних витрат

Зниження витрат матеріальних ресурсів досягається на основі формування бази знань у сфері формування замовлень матеріальних ресурсів, нормування витрат матеріальних ресурсів, раціоналізації використання матеріальних ресурсів, мінімізації витрат під час заміни апаратних ресурсів, які можна максимально пояснити [50].

У світлі вищевикладеного підкреслимо, що фактори, які впливають на рівень ефективного використання матеріальних ресурсів, повною мірою враховуються шляхом диференціації специфіки їх класифікації відповідно до

нового економічного змісту управління матеріальними ресурсами, а також шляхом інтеграції та уніфікації ресурсної бази при проведенні процедур порівняльного аналізу для бізнес-цілей [69,41].

Підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів дає можливість знизити собівартість продукції та збільшити прибуток підприємств і регіону в цілому.

1.3. Показники оцінювання та шляхи підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Виробництво ґрунтується на матеріальних ресурсах, і неефективне їх використання може викликати кризу на підприємстві, забираючи усі його доходи. Із рисунку 1.12 можна зрозуміти значення матеріальних ресурсів для суб'єктів підприємницької діяльності.

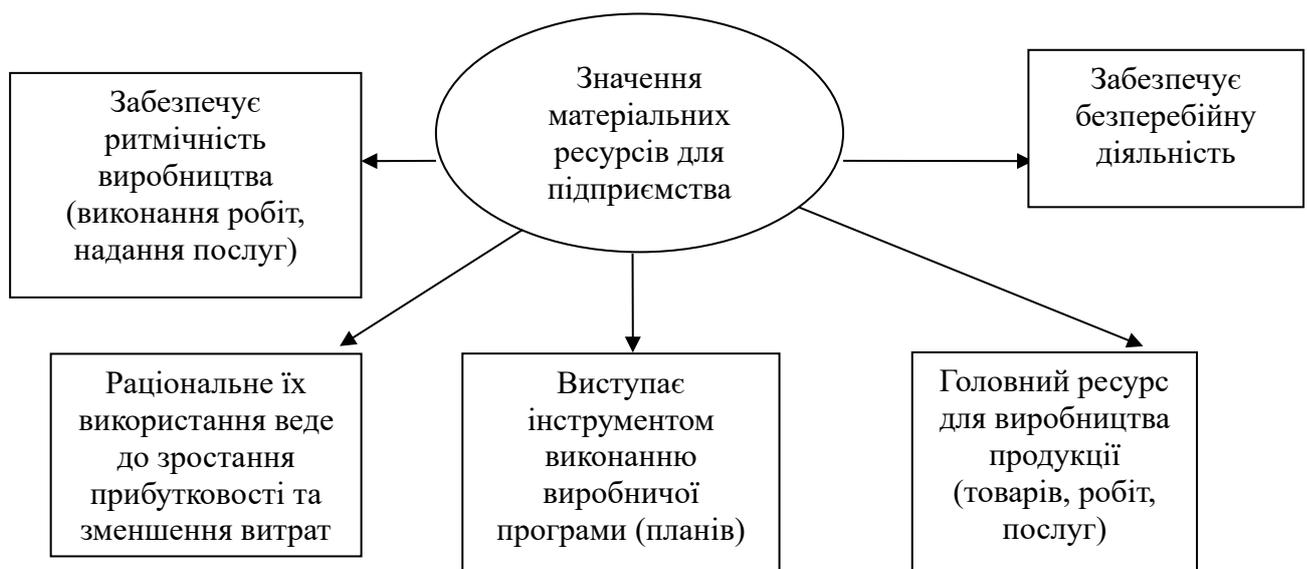

Рисунок 1.12 – Значення матеріальних ресурсів для суб'єктів підприємницької діяльності

Важливою складовою процесу управління господарською діяльністю підприємства є аналіз показників використання матеріальних ресурсів, який дозволяє оцінити можливість їх реалізації в інноваційних стратегіях та виявити фактори і умови, що сприяють підвищенню ефективності функціонування підприємства на раціональній основі. Використання ресурсної бази.

Метою аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів є визначення забезпеченості всіма видами матеріальних ресурсів, пошук резервів їх раціонального використання, зниження матеріаломісткості продукції і, як наслідок, підвищення ефективності виробництва за рахунок раціонального використання ресурсів (рис. 1.13).

Рисунок 1.13 – Завдання, об'єкти та етапи аналізу використання матеріальних ресурсів

Джерела інформації, використовувані для аналізу використання матеріальних ресурсів, наведені в таблиці 1.3.

Сутність, переваги та недоліки підходів, що прийняті у вітчизняній практиці, а також практиках європейських країн, США та Японії, подані на рисунку 1.14.

Рисунок 1.14 – Основні підходи до оцінювання матеріальних ресурсів

Економічна оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів залежить головним чином від таких факторів і характеристик:

- обсяг, структура та потреба у виробництві ресурсів;
- розмір господарської діяльності;
- величина фінансових результатів;
- рентабельність використання окремих видів ресурсів;

– показники стану відтворення та ефективності використання основних засобів;

– конкурентоспроможність як окремих видів товарної продукції, так і підприємства в цілому.

Алгоритм визначення ефективності забезпечення підприємства матеріальними ресурсами, необхідними для виробництва, передбачає виконання етапів згідно послідовності, показаної на рисунку 1.15. [64]

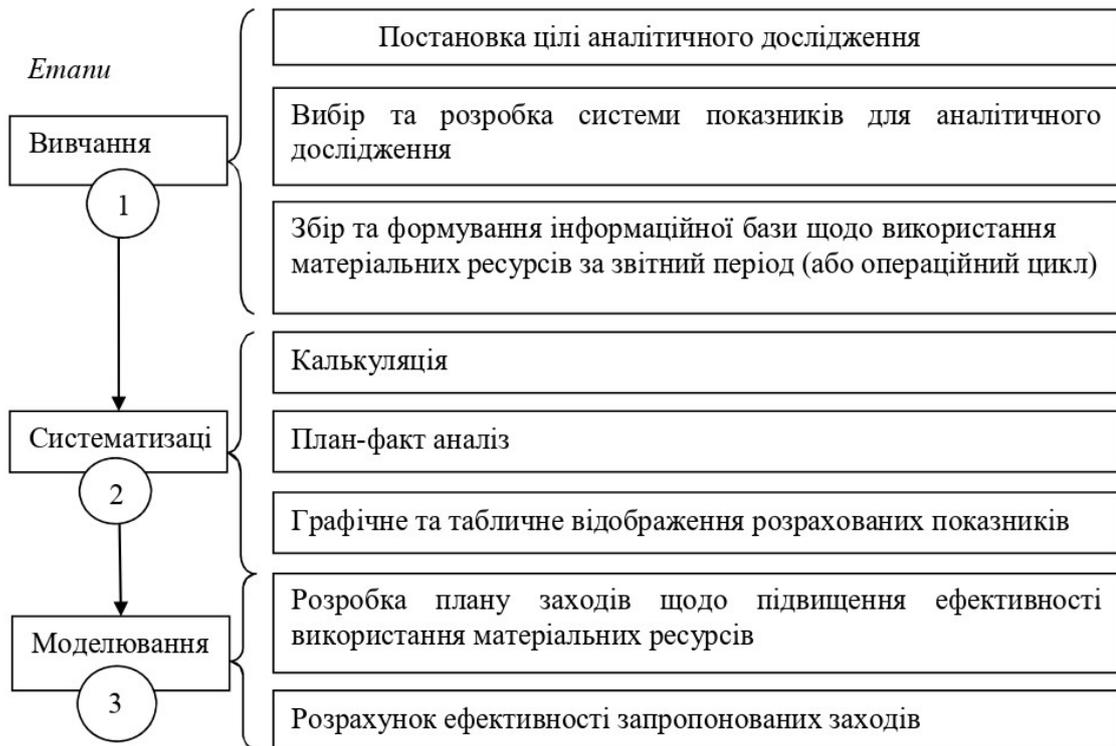

Рисунок 1.15 – Етапи проведення оцінювання ефективності використання матеріальних ресурсів

Ефективність використання відповідних ресурсів протягом календарного року слід оцінювати шляхом вираження часових характеристик у вигляді моделі часового ряду або часових рядів. У розрахунках слід використовувати вартість матеріалів і супутніх ресурсів (витратний метод) та вартість окремих видів ресурсів, зокрема матеріальних (ресурсний метод).

Систему показників ефективності використання матеріальних ресурсів можна відобразити певними характеристиками (рис. 1.16).

Рисунок 1.16 – Систематизація показників ефективності використання матеріальних ресурсів

Наукова література містить значну кількість показників використання матеріальних ресурсів, що пояснюється різноманітністю об'єктів обліку та необхідністю комплексного аналізу на всіх етапах зберігання та споживання.

Єдиної методики щодо оцінки та аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства в сучасній економічній літературі не виявлено. Більшість з них базуються на розрахунку певних груп показників (коефіцієнтів), які характеризують різні напрями і аспекти використання матеріальних ресурсів підприємства (табл. А.1 Додатку А).

Серед сучасних методів аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства слід виділити економіко-математичні методи та факторний аналіз.

Методи економіко-математичного аналізу та прогнозування базуються на застосуванні спеціального програмного забезпечення, яке дозволяє не лише визначити рівень впливу матеріальних ресурсів на загальну результативність підприємства, але й спрогнозувати рівень витрат матеріальних ресурсів на

майбутні роки, визначити розміри фінансових результатів підприємства при різному рівні ефективності використання матеріальних ресурсів тощо.

До традиційних методів оцінки та аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства можна віднести: метод аналізу використання матеріальних ресурсів; метод аналізу забезпеченості виробництва матеріальними ресурсами; метод показників ефективності використання основних засобів та обігових коштів підприємства.

Отже, сьогодні сучасна економічна література визначає 5 основних методів аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства (рис. 1.17) та таблиці А.2-3 (Додаток А).

Рисунок 1.17 – Основні методи аналізу та оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Таким чином, важливість ефективного використання матеріальних ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності підприємства полягає в тому, що їх грошове вираження визначає реальну та потенційну здатність

підприємства виробляти продукцію, яка відрізняється за ціною та якістю від продукції інших виробників [19].

Однак для оптимізації використання фізичних ресурсів необхідно постійно адаптувати існуючі системи управління до сучасних вимог та розробляти інноваційні інструменти, які б забезпечували досягнення цілей на різних рівнях - стратегічному, тактичному та оперативному. Сфера оптимізації системи управління може включати як удосконалення загальної системи та механізмів управління фізичними ресурсами, так і використання інноваційних технологій у будь-якій з її підсистем [58].

Аналіз факторів, що впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства, наведений в таблиці А.4 (Додаток А).

До основних напрямків даної роботи можна віднести:

- вдосконалення організації виробництва;
- оптимізація матеріально-технічного забезпечення;
- зниження матеріаломісткості продукції за рахунок сучасної технології та вдосконалення конструкції;
- стимулювання економного використання ресурсів;
- використання сучасної (більш економічної) сировини;
- досягнення економії ресурсів за рахунок використання вторинної сировини;
- вдосконалення норм використання матеріальних ресурсів;
- поліпшення використання основних виробничих фондів;
- зміни в типі сировини та матеріалів, котрі підвищують адаптивність технічних процесів до конкретних вимог замовника;
- зміна сфер застосування (розширення або звуження) для оптимізації асортименту продукції з метою економії сировини та енергоресурсів тощо.

Визначення факторів, що забезпечують потреби підприємств в ресурсах є невід'ємним процесом на шляху до створення моделі стратегічного управління ресурсами. В аграрному бізнесі, як і в інших видах діяльності, роль ресурсів є ключовою при веденні господарювання. Тому створення оптимальної

факторної моделі управління ресурсами призведе до підвищення ефективності роботи підприємства на всіх етапах процесу виробництва.

Висновок до розділу 1.

В ході дослідження з'ясовано, що поняття «матеріальні ресурси підприємств» можна трактувати по-різному. Коли всі складові матеріальних ресурсів розглядаються комплексно, можна розробити систему управління, яка оптимізує та синергізує використання матеріальних ресурсів на підприємствах.

Структура та склад матеріальних ресурсів формуються залежно від прийнятих систем обліку як фінансового, так і бухгалтерського. З бухгалтерської точки зору матеріальні ресурси піддаються класифікації з урахуванням їхнього призначення та способу використання. Важливо відзначити, що кожен з видів матеріальних ресурсів включає в себе інші підвиди.

Детально розглянуто класифікацію матеріальних ресурсів підприємства з точки зору різних науковців, фактори формування та ефективного використання матеріальних ресурсів підприємства та існуючі на даний час методики аналізу ефективності використання. Основними факторами впливу на формування матеріальних ресурсів підприємств є зовнішні та внутрішні фактори.

Детально розглянуто класифікацію зовнішніх факторів впливу на ефективність формування та використання матеріальних ресурсів підприємства. Приділено увагу внутрішнім факторам впливу, як таким, що в першу чергу заслуговують на дослідження при аналізі ефективності використання матеріальних ресурсів на підприємстві та виявленні резервів.

Для розуміння процесу аналізу використання матеріальних ресурсів розглянуто його завдання, об'єкти та етапи, інформаційна база. Описано систему показників ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

Отже, залежно від економічної природи матеріальних ресурсів та їх ролі у виробничому процесі, досконала організація, збалансованість, своєчасність та забезпечення підприємства достатніми матеріальними ресурсами визначає ефективність, результативність, екологічну безпеку та конкурентоспроможність його діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПрАТ «ФІРМА «ПОЛТАВПИВО»

2.1. Стан та перспективи розвитку галузі пивоваріння в Україні

Галузь пивоваріння – одна з найбільш сучасних, оскільки виробники прагнуть підпорядковувати стандарти новітніми технологіями. За даними Мінстату України виробництвом пива на сьогодні займаються 125 великих і середніх підприємства різних форм власності [76].

Український ринок пива є одним із розвинених галузевих ринків з високим експортним потенціалом.

Пивоварна промисловість забезпечує значну кількість робочих місць у сфері роздрібної торгівлі, ресторанного та готельного бізнесів. Логістика та реалізація пива забезпечують наявність тисяч робочих місць. Одне робоче місце в індустрії створює до 5 місць у суміжних галузях. Перш за все це стосується виробників галузі агропромислового комплексу, які виробляють обладнання для пивоварних заводів, вирощують пивоварний ячмінь та солод, а також сфер логістики, сфери послуг та роздрібної торгівлі. Ці робочі місця створюють високу додану вартість, відповідно розширюють податкову базу населених пунктів, у яких вони працюють. Пивоварна галузь має важливе значення ще й тому, що є бюджетоутворюючою.

Аналіз обсягів виробництва з 2008 по 2023 рік показав занепад галузі (рис. 2.1).

Українська пивоварна сфера економічної діяльності розвивається за рахунок великих іноземних підприємств, що мають високі позиції у світі. Більшість приватних пивоварень досі не мають змоги вийти на український ринок, оскільки не мають ресурсів для технічного забезпечення та для створення власної мережі збуту.

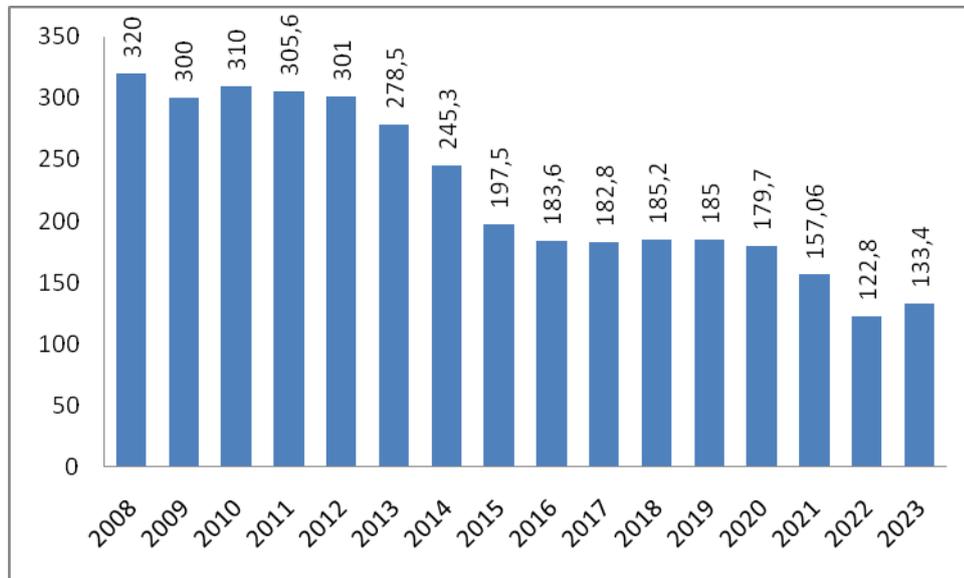

Рисунок 2.1 – Обсяги виробництва пива в Україні у 2008-2023 роки, тис.дал.

Відповідно, про це говорить і їх низька конкурентоспроможність. Подібні заводи зазвичай припиняють виробництво пива. Інакше вони стають частиною більших підприємств. Однак таке «поглинання» малих виробництв надає їм хоча б якусь можливість надалі розвивати власне виробництво, сприяти розвитку економіки галузі пивоваріння та забезпечувати населення робочими місцями.

Окрім того, на розвиток пивної галузі вплинули законодавчі нововведення, у частині прирівняння пива до алкогольного напою, підвищення акцизної ставки, зміни умов ліцензування та реклами тощо. У результаті це призвело до збільшення регуляторного та податкового навантаження на виробників пивоварної продукції та зробило збитковою пивоварну діяльність.

Сучасними лідерами на вітчизняному ринку пива та конкурентами є наступні компанії (рис. 2.2) [66].

В цілому пивна промисловість України грає ключову роль в економіці країни. Ukrainian Business Awards, яка є найпрестижнішою премією України, провела аналіз 20 брендів пива у середньому сегменті в країні та розробила рейтинг найкращих пивних марок [88].

СУЧАСНІ ЛІДЕРИ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ ПИВА:

«САН ІнБев Україна» («Чернігівське», «Рогань», «Янтар», «Staropramen», «Bud»),
Carlsberg Ukraine, («Львівське», «Балтика»),
«Оболонь» («Оболонь», «Ніке», «BeerMix»)

КОНКУРЕНТИ:

AB InBev,
Carlsberg Ukraine,
SABMiller,
Альянс ППБ
Oasis CIS (ТМ «Перша приватна броварня»)

Рисунок 2.2 – Сучасні лідери на вітчизняному ринку пива та конкуренти

Цей рейтинг включає як всесвітньо відомі бренди, так і місцеві пивоварні, які завоювали популярність на внутрішньому ринку. Під час відбору враховувалися ключові фактори, такі як цінність пропозиції (35%), позитивний імідж (25%), фінансові показники (25%) та громадянська позиція (15%).

На рисунку 2.3 представлено ТОП-10 найкращих пивних марок за думкою споживачів.

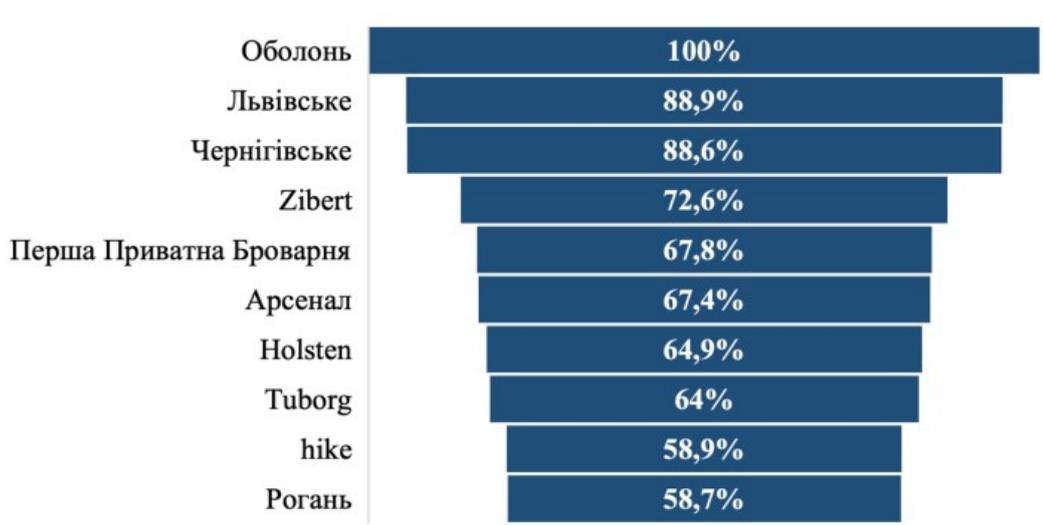
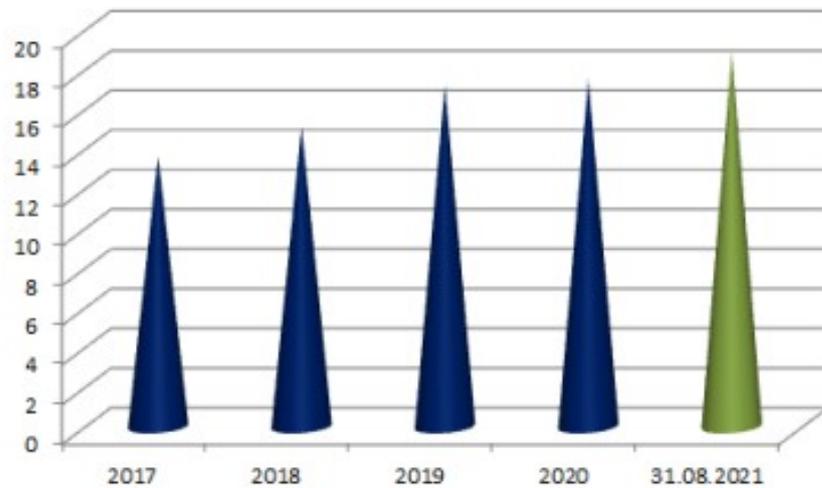
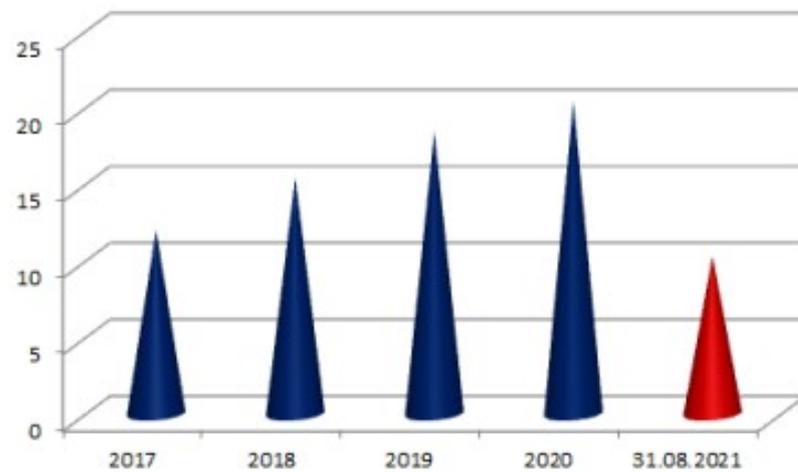

Рисунок 2.3 – Рейтинг топ-10 брендів пива 2023 року (за думкою споживачів)

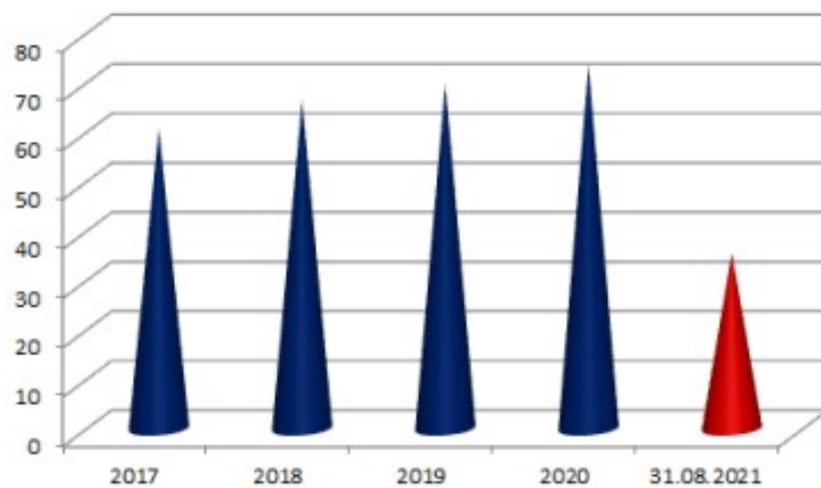
Щодо динаміки роздрібного продажу пива (рис. 2.4), то обсяги зросли значно у 2019 році до 73,5 млн дал.

Динаміка цін на пиво вітчизняних марок, грн.

Динаміка роздрібного товарообігу пива, млрд. грн.

Динаміка обсягу роздрібного продажу, млн. дал

Рисунок 2.4 – Динаміка вартості, товарообігу та обсягу роздрібного продажу пива за 2017–2021 роки

Це пояснюється тим, що серед українців пиво є найбільш популярним напоєм. Однак поширення COVID-19 з 2020 року призвело до зменшення обсягів виробництва та продажу пива в Україні

Однак це не вплинуло на вподобання українців. Так, у 2021 році пиво (53%) та вино (47%) залишаються найбільш популярними алкогольними напоями серед опитаних українців (рис. 2.5) [89].

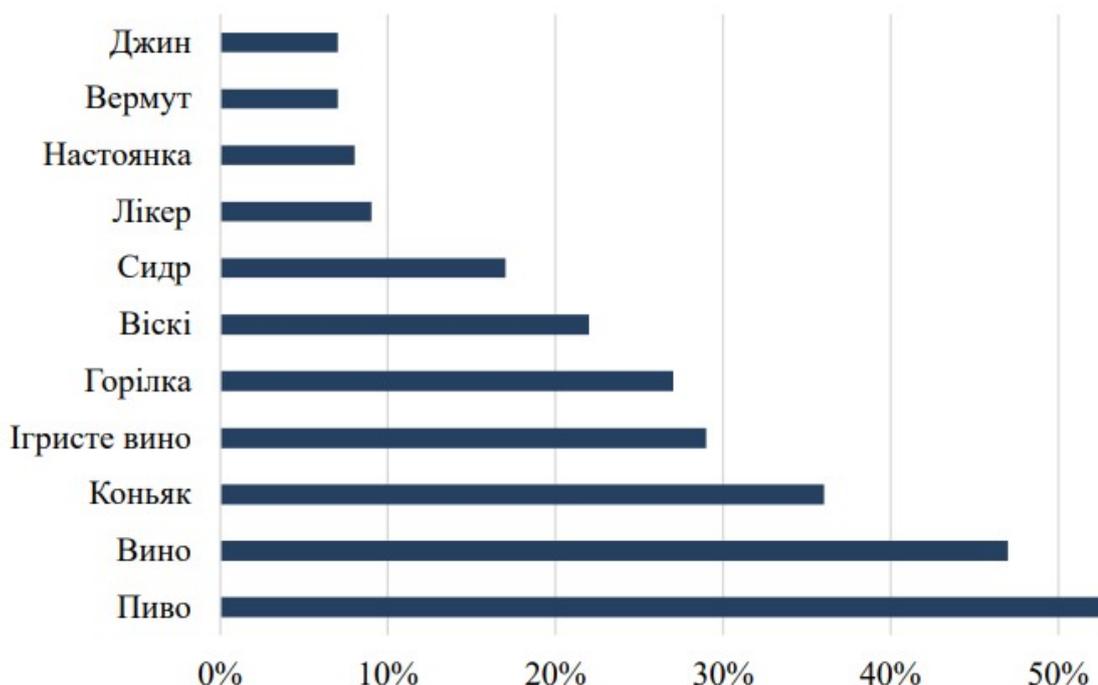

Рисунок 2.5 – Вподобання українських споживачів щодо вибору алкогольного напою

Серед усіх алкогольних продуктів пиво посідає перше місце [85]. Близько 61% населення України споживають пивні напої. З них на чоловічу частину населення припадає 76 % та, відповідно, 24 % – на жіночу.

Необхідно зазначити, що ця тенденція зберігається також відповідно до віку, хоча загалом цільова аудиторія споживачів напою молода. Приблизно 71 % пива споживають люди у віці від 21 до 29 років. Водночас до найбільш стриманішого сегмента споживачів можна віднести населення у віці 50-59 років – таких усього 3 %. Пиво в Україні однаково користується попитом в усіх вікових групах, незважаючи на рівень матеріального забезпечення (рис. 2.6).

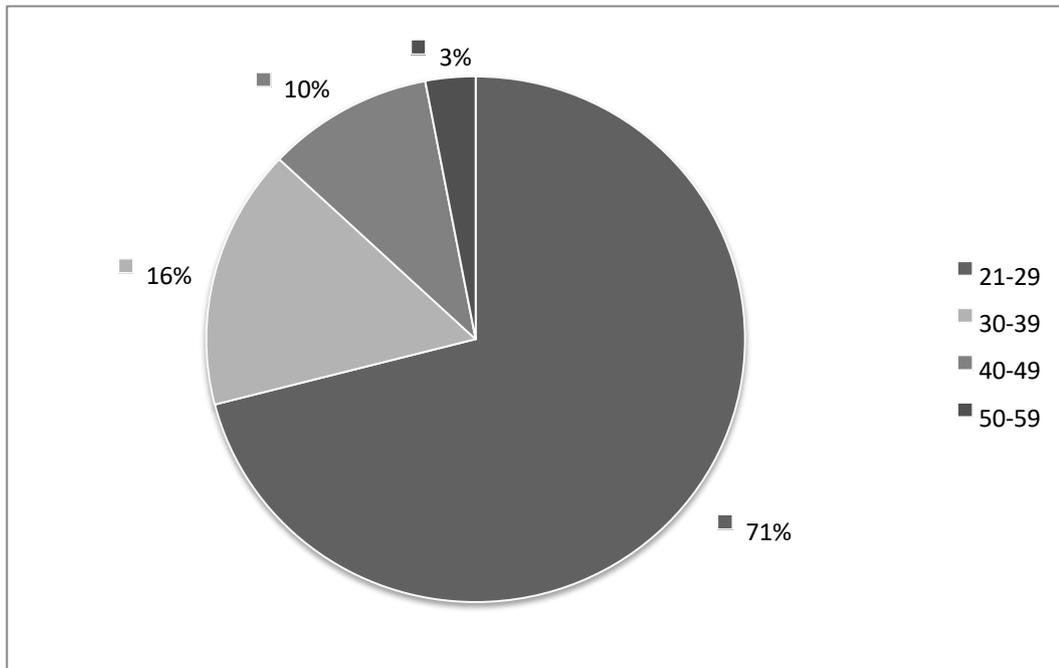

Рисунок 2.6 – Вікова структура споживання пивних напоїв в Україні

Тільки один з 25 українських споживачів пива п'є його щоденно. Інші поціновувачі напою більш помірні у своїх потребах — від двох разів на тиждень до разу на місяць та менше.

Інтеграція України в Європейський простір сприяє формуванню стратегій розвитку пивного ринку відповідно до специфіки ринку ЄС. Серед 28 країн Європейського Союзу на ринку виробників пива виділяється 4 групи країн залежно від обсягів виробництва пива найбільші виробники пива – Великобританія та Німеччина з обсягами виробництва понад 3000 млн. дал. на рік, великі виробники – Польща, Іспанія, Нідерланди, Італія, Чехія, Румунія, Бельгія, Франція з обсягами виробництва від 1000 млн. дал., до 3000 млн. дал., середні виробники – Австрія, Португалія, Угорщина, Данія, Болгарія з обсягами виробництва від 500 млн. дал., до 1000 млн. дал., малі – Греція, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Хорватія з обсягами виробництва до 500 млн. дал.

За обсягами виробництва Україна може бути віднесена до останньої групи країн – з обсягами виробництва до 500 млн дал. на рік. Серед країн цієї групи Норвегія, Литва, Словаччина, Хорватія найбільш наближені до пивного ринку України. Разом з цим Словаччина є країною-сусідом України,

має схожу систему фінансових інструментів та чисельність населення. Динаміку розвитку пивного ринку цих країн починаючи з 2008 року по 2022 рік включно представлено на рисунку 2.7.

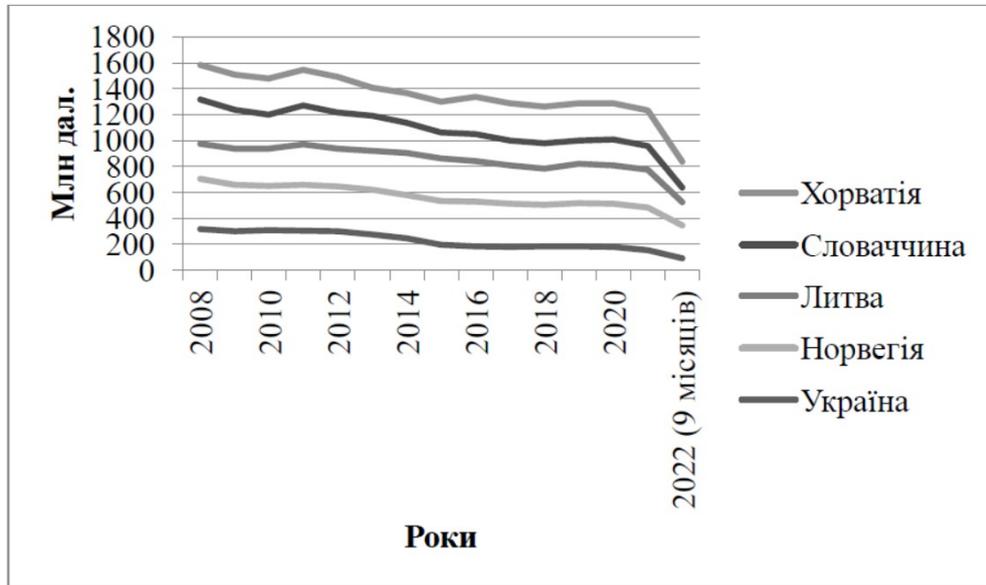

Рисунок 2.7 – Обсяг виробництва пива за 2008–2022 рр. (млн дал.) у країнах Європи

Загальна динаміка пивного ринку України, Норвегії, Словаччини та Хорватії впродовж 2008-2022 років свідчить про стійку тенденцію щодо скорочення обсягів виробництва. Пивний ринок Литви, незважаючи на зростання обсягів виробництва у 2014–2022 роках. Загалом для країн ЄС четвертої групи з обсягами виробництва пива до 500 млн. дал. на рік притаманне падіння виробництва пива в період з 2008 по 2022 роки. Водночас загальні обсяги виробництва пива в країнах ЄС протягом останнього десятиріччя залишались стабільними і з невеликими коливаннями становили 40 млрд. дал.

Світове виробництво пива відновлюється після кронокризи. Станом на 2022 рік обсяги вже майже досягли рівня, що був до пандемії. Протягом останніх трьох років лідерами з виробництва пива у всьому світі залишаються Бразилія, Китай, США. Працюють на внутрішньому ринку

головним чином Китай та Бразилія, тоді як у 2022 році Мексика стала лідером з експорту.

Через повномасштабне вторгнення росії у 2022 році українські виробники знизили обсяги виробництва. Цьому сприяло і мораторій на продаж алкогольних на слабоалкогольних напоїв на початку війни (рис. 2.8).

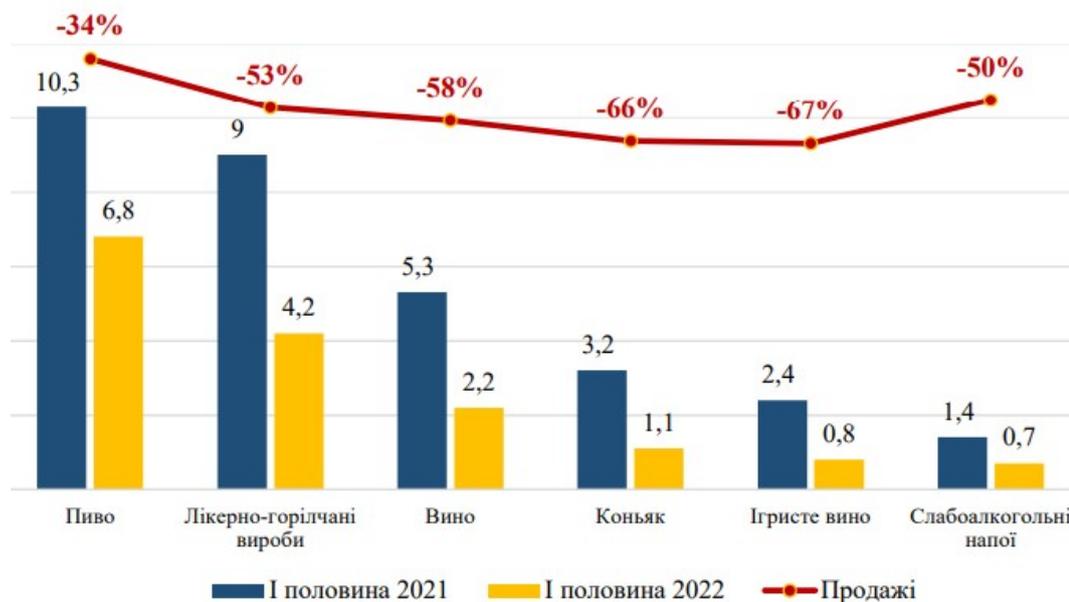

Рисунок 2.8 – Динаміка споживання алкогольних напоїв у січні-червні 2021 – 2022 рр., млрд грн.

Наразі головними тенденціями розвитку ринку пива у світі є (рис. 2.9) [87].

Головні тенденції розвитку ринку пива у світі:

- Зростання сегменту e-commerce, як довготривалий наслідок пандемічних обмежень;
- Збільшення обсягів споживання «здорового» пива: безалкогольного або з низьким вмістом спирту, безглютенowego, низькокалорійного тощо;
- Зростання попиту на пивні мікси та загострення конкуренції зі слабоалкогольними напоями в стилі «готових коктейлів»;
- Сповільнення темпів зростання попиту на крафтове пиво при досягненні позначки біля 20% ринку.

Рисунок 2.9 – Головні тенденції розвитку ринку пива у світі

Експертами було проведено опитування, в якому взяли участь особи віком від 18 до 50+ років. Метою стало визначення споживчих уподобань серед українців. В ньому взяло участь 104 респонденти. Учасники опитування оцінили зміни в споживанні пива протягом останніх 5 років наступним чином (рис. 2.10).

Зміни в споживанні пива протягом 2018-2022 років:

Не змінилось споживання у майже третини опитаних, у 21% знизилось, у 17% - зросло;
При цьому 24% опитаних зазначили, що стали надавати перевагу крафтовому пиву;
Переважає більшість опитаних – 65% споживає пиво вдома, з видів пакування надаючи перевагу скляним пляшкам, металеві банки на другому місці;
Ключовою характеристикою для вибору пива 93,3% опитаних називають смак, 84,6% обирають певні сорти та стилі

Рисунок 2.10 – Зміни в споживанні пива протягом 2018-2022 років

Результати опитування показали, що класичні світле і темне види пива є найбільш популярні серед масового виробництва. Жінки частіше, ніж чоловіки, віддають перевагу ароматизованим та експериментальним сортам.

На 2023 рік основними завданнями ринку пива в Україні було відновлення виробництва та логістика [87].

На жовтень 2023 року виробництво пива збільшилося на 11,3% порівняно з жовтнем 2022 року, але ще не досягло довоєнного рівня. Ця динаміка також вплинула на співвідношення експорту та імпорту пива. Раніше у структурі зовнішньоекономічної діяльності переважав експорт, але тепер імпорт став пріоритетним. У 2018 році співвідношення імпорту та експорту становило 1:3, в 2021 році експорт переважав лише в 1,5 рази, але в 2022 році та за перше півріччя 2023 року імпорт переважає.

Найбільші українські виробники пива – Оболонь, Карлсберг Україна та АбінБев Ефес Україна - залишаються лідерами у 2023 році. Проте, в 2022 році їхня сумарна частка на ринку скоротилась з приблизно 80% до 67% за результатами першого півріччя 2023 року [87].

Основними тенденціями розвитку українського ринку пива у 2023 році стали (рис. 2.11) [87].

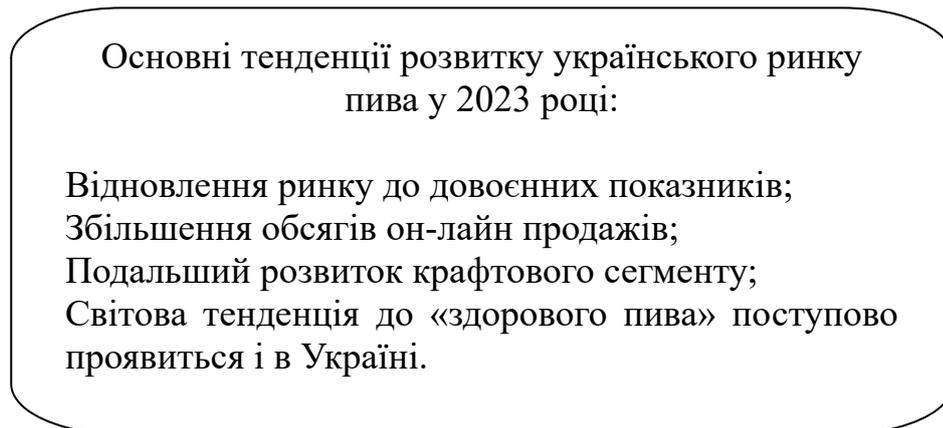

Рисунок 2.11 – Основні тенденції розвитку українського ринку пива у 2023 році

Ефективність розвитку пивоварної галузі залежить від реалізації державної політики України та законодавчих змін спрямованих, зокрема, на спрощення ведення господарської діяльності, підвищення рівня зайнятості та соціального захисту працівників вказаного сегмента економіки.

Незважаючи на скорочення обсягів виробництва, закриття виробничих майданчиків та наявність олігополії на ринку, перспективи розвитку пивної галузі в Україні все ж таки є [90].

Зокрема, до таких перспективних шляхів можна віднести: розвиток крафтових пивоварень (маленьких незалежних броварень, які готують напій за традиційними рецептами), виробництво пивної продукції згідно з європейськими стандартами з метою збільшення експорту пива до країн Європейського Союзу.

2.2. Організаційно-правові основи функціонування підприємства

Приватне акціонерне товариство "Фірма "Полтавпиво" – юридична особа, яка була створена у 1992 році внаслідок приватизації державного майна орендного Полтавського пивзаводу [78]. З 2017 року підприємство змінило тип з товариства з публічним на приватне, і тепер його офіційна назва - Приватне акціонерне товариство "Фірма "Полтавпиво", а скорочена - ПрАТ "Фірма "Полтавпиво". Діяльність підприємства регулюється Статутом. Місцезнаходження Товариства: 36008, м. Полтава, вул. Європейська, 160. Метою діяльності товариства є отримання прибутку через здійснення виробничої, комерційної, посередницької та інших видів діяльності відповідно до чинного законодавства та статуту підприємства [78]. Предметом діяльності Товариства є (рис. 2.12):

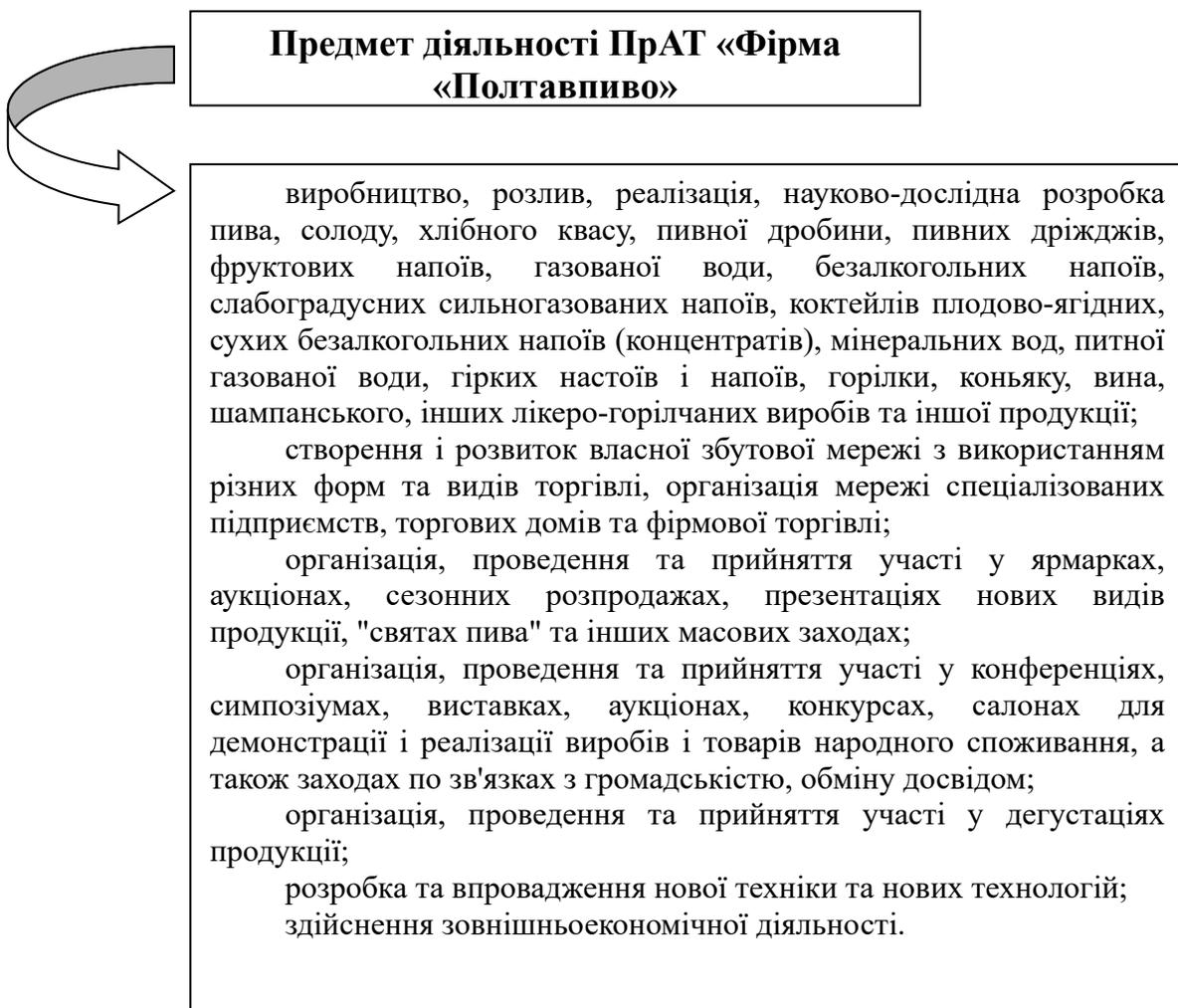

Рисунок 2.12 Предмет діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» з використанням обладнання.

10. Проектування установок пожежогасіння, пожежної сигналізації, протидимового захисту, систем сповіщення та управління евакуацією людей при пожежі, пожежного

«Фірма «Полтавпиво» є (рис. 2.13):

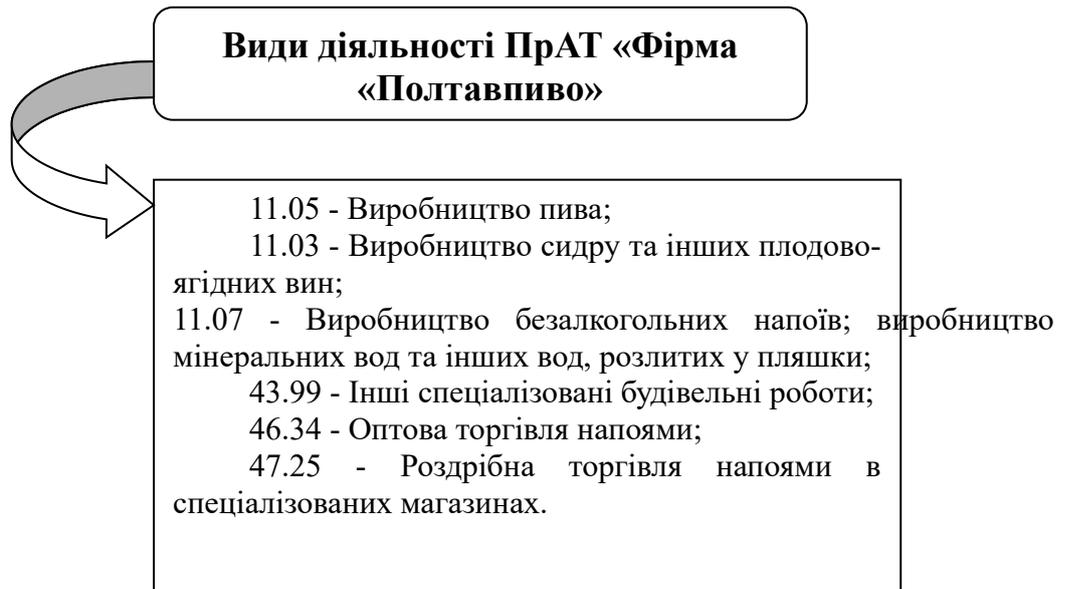

Рисунок 2.13 – Види діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Перспективами подальшого розвитку Товариства є (рис. 2.14):

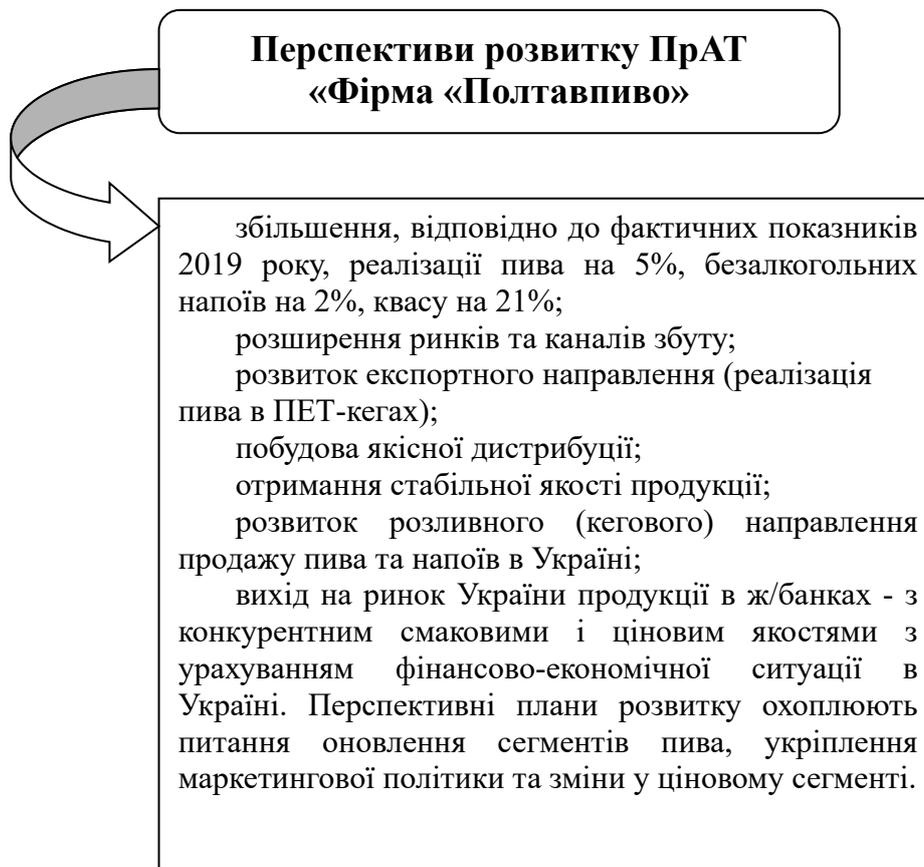

Рисунок 2.14 – Перспективи розвитку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Асортимент продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» оновлюється. На

обсяги виробництва впливає сезонність.

Обсяги реалізації алкогольних та безалкогольних напоїв представлено в таблиці А.5 (Додаток А).

Основним видом продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2023 роках було пиво. Динаміка обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки представлено на рисунку 2.15.

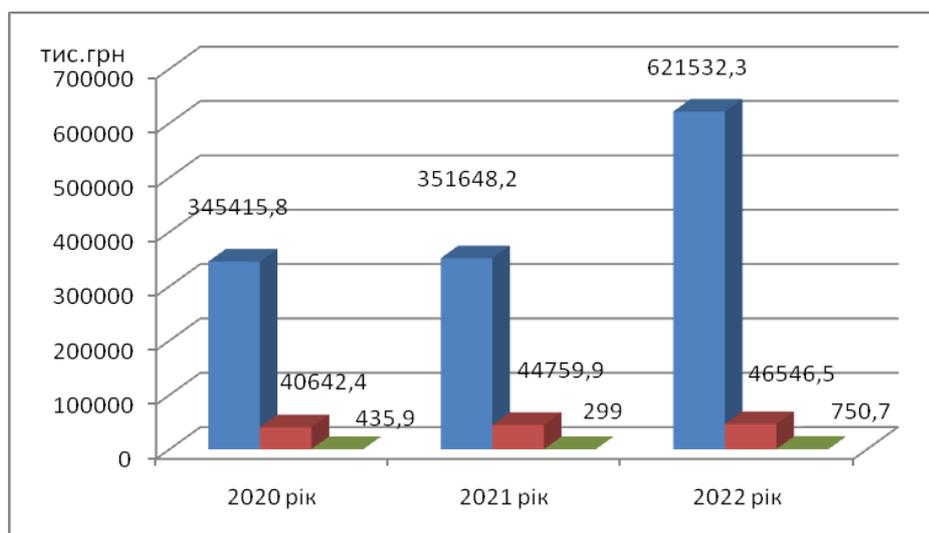
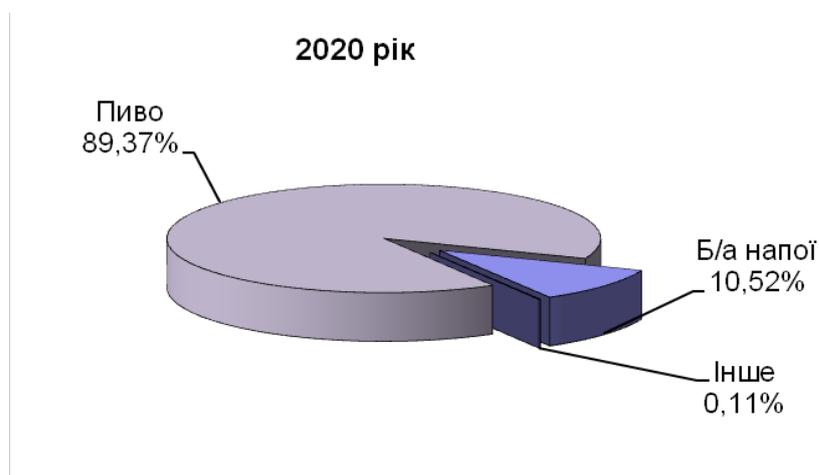

Рисунок 2.15 – Динаміка реалізації продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

По всіх асортиментних групах маємо зростання обсягів реалізації протягом трьох років. Структура обсягів реалізованої продукції за асортиментними групами у вартісних показниках на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки зображена графічно на рисунку 2.16.

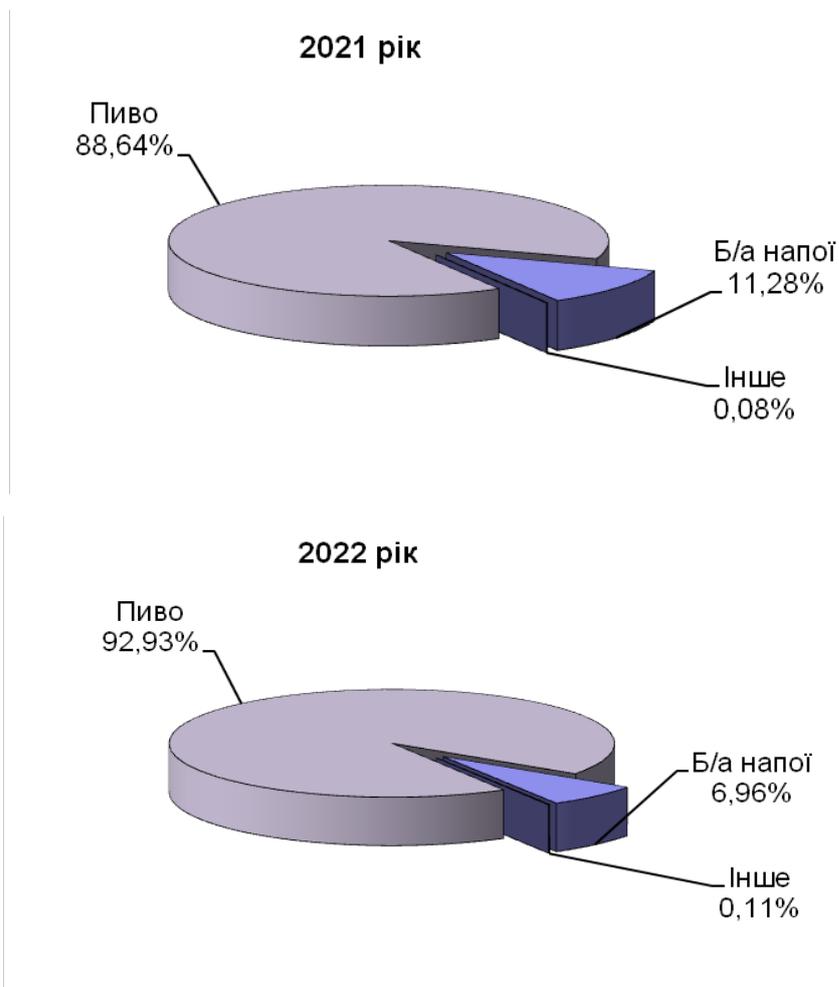

Рисунок 2.16 – Структура обсягів реалізованої продукції за асортиментними групами на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки, (у вартісних показниках)

Можемо відмітити несуттєві зміни у бік збільшення у 2022 році частки пива з 89,37% до 92,93%, і відповідному зменшенні частки безалкогольних напоїв з 10,52% до 6,96%.

Проаналізуємо динаміку реалізації основних видів продукції у натуральних показниках (табл. А.6 Додатку А).

У 2022 році було реалізовано пива 4141,3 тис.дал, що більше на 1553,5 тис.дал у порівнянні із 2021 роком та на 1499,7 тис.дал – у порівнянні із 2020 роком.

Динаміка реалізації напоїв безалкогольних характеризується спадом за три роки на 222,17 тис.дал (рис. 2.17).

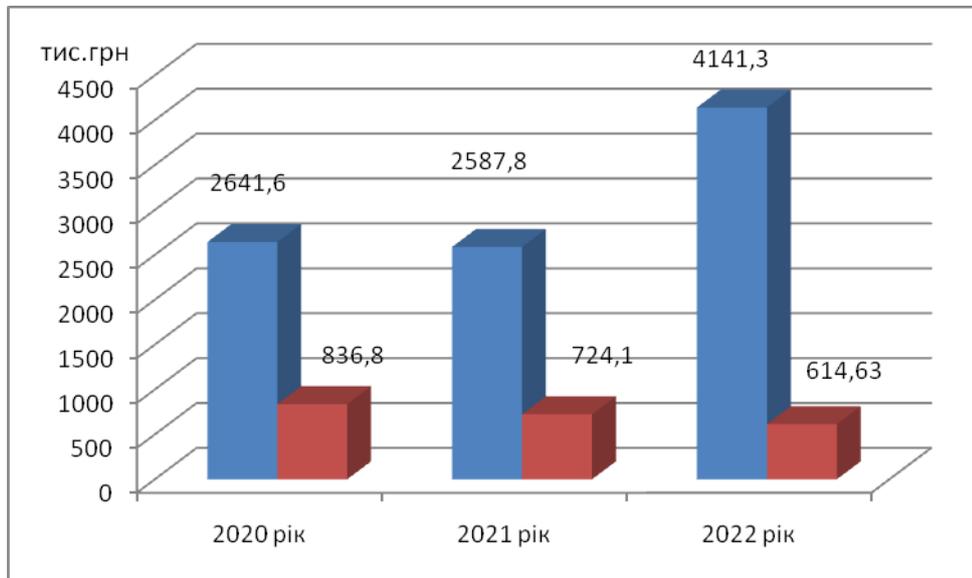
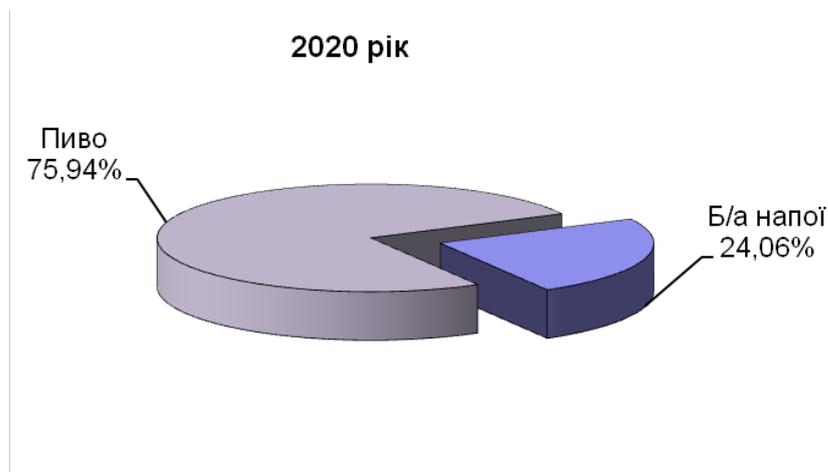

Рисунок 2.17 – Динаміка обсягів реалізації основних видів продукції у натуральних показниках ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Аналіз обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки показав, що це відбувається не через зростання цін на продукцію, а і за рахунок нарощування потужностей підприємства.

Розглянемо динаміку обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки у натуральних показниках в структурі (рис. 2.18).

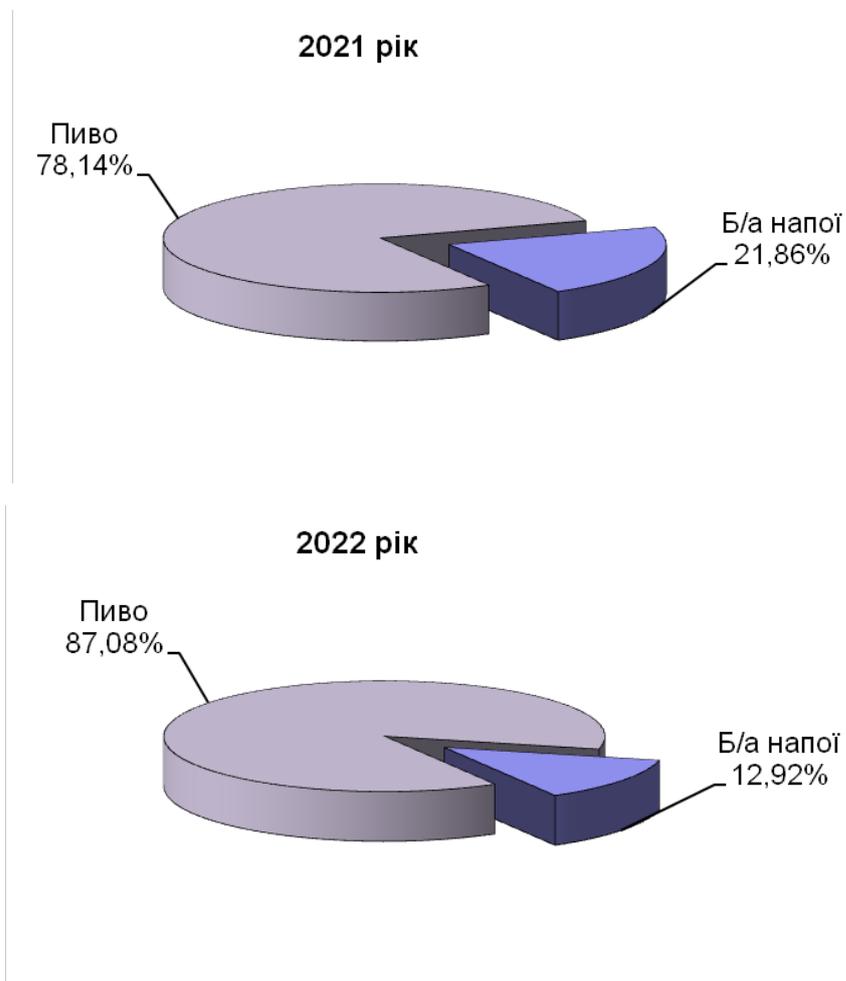

Рисунок 2.18 – Структура обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки у натуральних показниках

Динаміка структури обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки у натуральних показниках така ж як і у вартісних. відмічається зростання частки пива з 75,94% до 87,08%.

Організаційна структура управління ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлена у Додатку Б. Товариство має лінійно-функціональну структуру управління. Лінійно-функціональний (комбінований) тип організаційної структури повинен усувати недоліки окремого лінійного та функціонального типів структур управління, зокрема таких: функціональні ланки позбавлені права безпосереднього впливу на виконавців; вони готують рішення для лінійного керівника, який здійснює прямий адміністративний вплив на виконавців. При лінійно-функціональній структурі управління має переваги лінійна організація, але чим вищий рівень управління, тим більшу роль відіграє функціональне управління. Якщо в межах управління ділянкою

його роль незначна, то в масштабах управління підприємством роль функціональних органів зростає.

Управління ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та контроль за його діяльністю здійснюють його органи і посадові особи, перелік та обсяг повноважень яких встановлені статутом та внутрішніми документами.

Органами управління та контролю у товаристві є:

- загальні збори акціонерів, як вищий орган управління;
- наглядова рада, як наглядовий орган товариства;
- генеральний директор, як виконавчий орган товариства, який підзвітний загальним зборам акціонерів і наглядовій раді та організує виконання їх рішень;
- ревізійна комісія.

Очолює підприємство генеральний директор, який у числі іншого, визначає, формулює, планує, здійснює і координує всі види діяльності підприємства.

Виробнича структура ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» представлена на рисунку 2.19.

Виробнича структура підрозділу включає в себе цехи основного виробництва, допоміжні цехи та обслуговуюче господарство.

До основного виробництва належать: солодова дільниця, варочний відділ, фільтрувальна дільниця, бродильно-лагерний відділ, цех розливу пива в пляшки, цех розливу пива в КЕГбої, цех хмільних екстрактів.

До допоміжних цехів належить: лабораторія, ремонтно-механічний цех, холодинно-компресорний відділ, парокотельня.

До обслуговуючого господарства належить: тарна дільниця, транспортна дільниця, склад готової продукції, зерносклад.

Таким чином, організаційна структура управління та виробнича структура підприємства забезпечують його безперебійну виробничу діяльність та управлінські процеси.

Рисунок 2.19 – Виробнича структура ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

2.3. Аналіз економічних та фінансових показників діяльності товариства

Розрахунок основних економічних та фінансових показників діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» проводився на основі фінансової та статистичної звітності за 2020-2022 роки (табл.А.7 Додатку А).

На ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році середня вартість сукупного капіталу становила 373211,50 тис.грн, що більше на 47,72% ніж у 2020 році та на 15,53% – ніж у 2021 році (рис. 2.20).

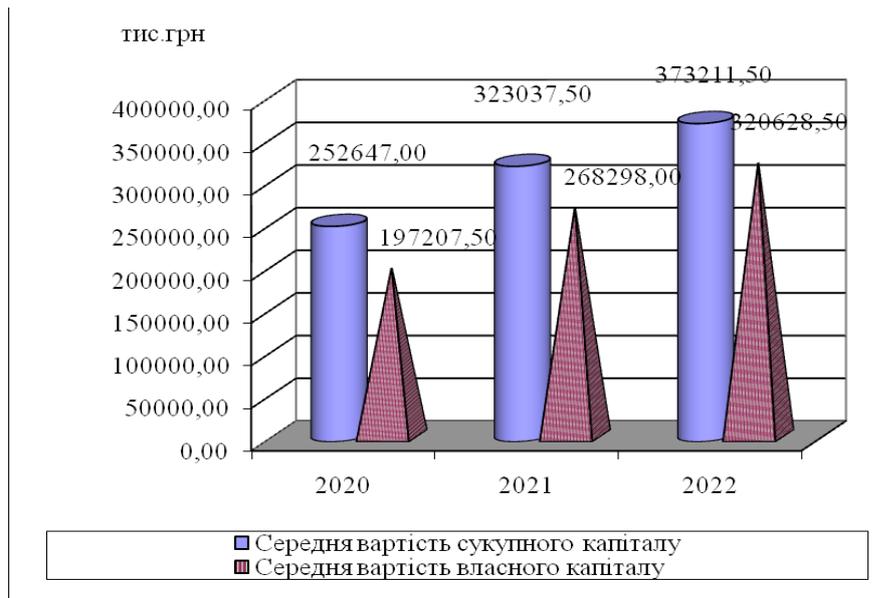

Рисунок 2.20 – Динаміка власного та сукупного капіталу за 2020-2022 роки

Динаміку сукупного капіталу треба розглядати в порівнянні з власним капіталом. Як видно з рисунку 2.20 динаміка власного капіталу зростаюча. За період 2020-2022 роки зростання власного капіталу становило 62,58%.

Зростання власного капіталу збільшує автономію ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Зменшення частки позикового капіталу свідчить про фінансову незалежність підприємства.

Середня вартість основних засобів у 2022 році зросла на 1,86% порівняно із 2020 роком та становила 223906 тис.грн (рис. 2.21).

На ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» відбувається процес оновлення основних фондів. Але відмічається суттєве зростання рівня зносу на кінець 2022 року на 89,48% порівняно із 2020 роком.

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році мало нематеріальних активів середньою вартістю 3134 тис.грн. Протягом 2020-2022 років маємо зростання на 4,02%.

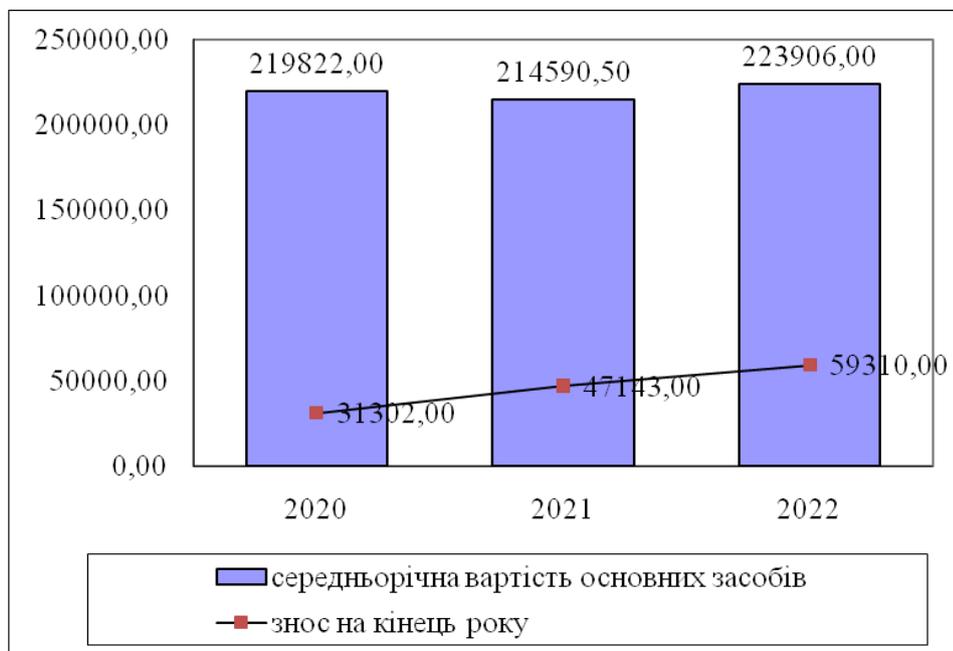

Рисунок 2.21 – Динаміка середньорічної вартості основних засобів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» та зносу на кінець року за 2020-2022 роки, тис.грн

Дебіторська заборгованість у 2022 році зросла на 51,64% порівняно з 2020 роком та на 29,55% – порівняно з 2021 роком (рис. 2.22).

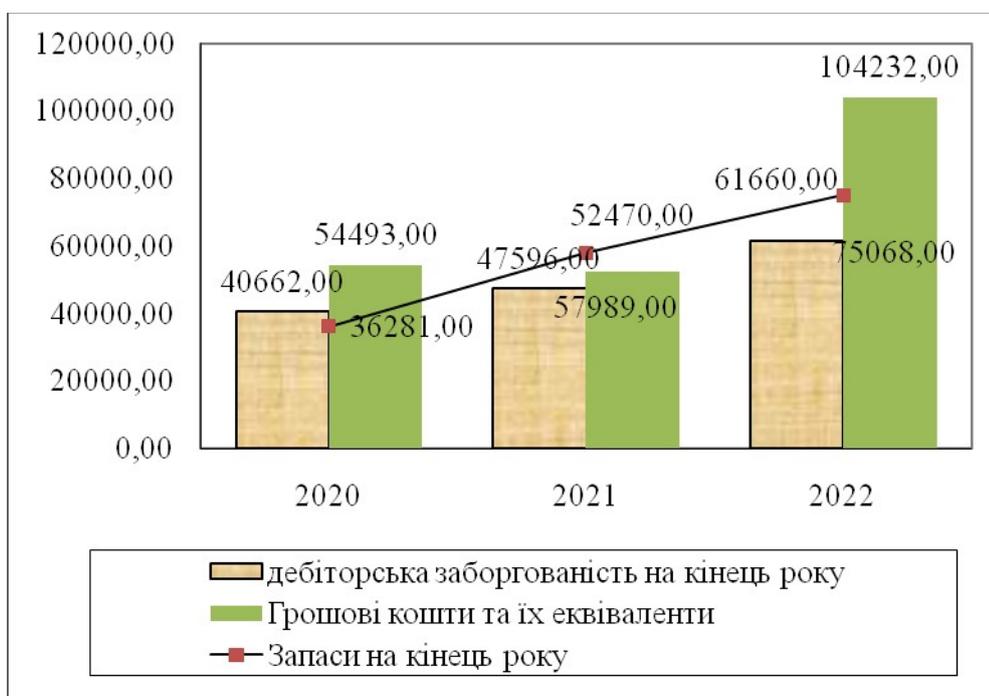

Рисунок 2.22 – Динаміка оборотних активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Негативним для підприємства є факт суттєвого зростання дебіторської заборгованості у 2022 році. Це є результатом змін політики розрахунків з покупцями. Сума грошових коштів та їх еквівалентів протягом трьох років зросла на 91,28%. Суттєве зростання відбулося у 2022 році – на 98,65%. Їх розмір впливає на ліквідність підприємства, та сприяє стійкості фінансового стану.

Запаси необхідні підприємству для забезпечення безперервності виробничого процесу. На ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки відмічається зростання маси запасів на кінець року у 1,07 рази. Суттєве зростання їх маси відбулося у 2021 році. Великі обсяги запасів не завжди є раціональними, вони повинні бути оправданими та розрахованими відповідно до існуючих рекомендацій.

Динаміка середніх залишків оборотних коштів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки представлено на рисунку 2.23. Маємо поступове зростання на 59,74% за три роки.

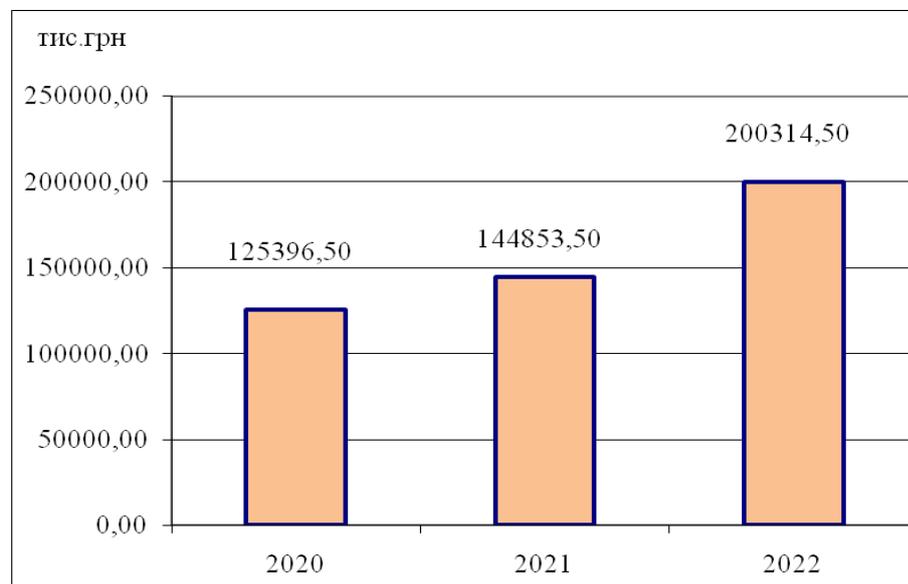

Рисунок 2.23 – Динаміка середніх залишків оборотних коштів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки зростає. Так, у 2020 році спостерігається не суттєве зростання, а вже у 2022 році – стрімкий скачок у 1,06 разів (рис. 2.24).

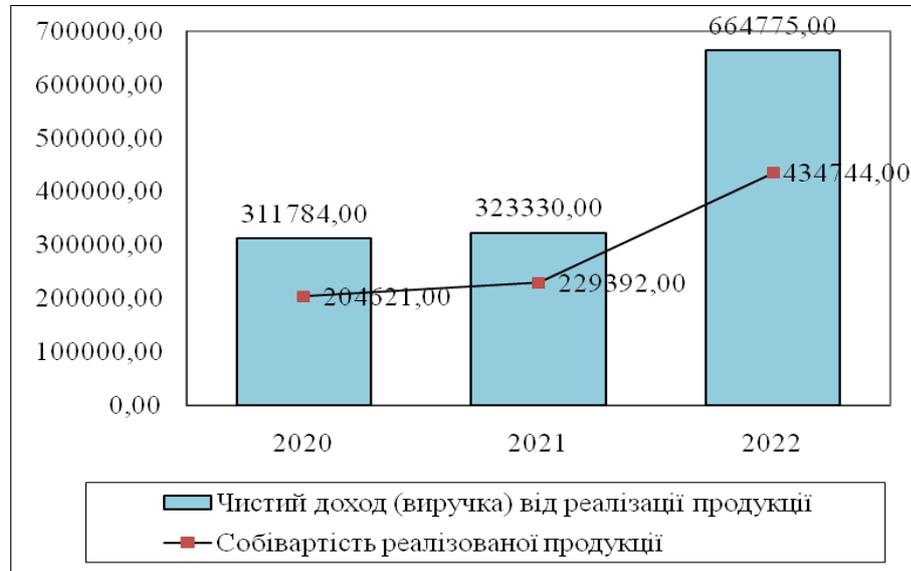

Рисунок 2.24 – Динаміка економічних показників діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Собівартість реалізованої продукції зростає відповідно до зростанню чистого доходу, але меншими темпами, що може свідчити про ефективне витрачання ресурсів виробництва. Загальне зростання собівартості становить 112,46% за три роки, у 2022 році – 89,52%, що менше, ніж рівень росту чистого доходу на 16%. Можемо припустити, що зростання чистого доходу у 2022 році відбулося за рахунок інтенсифікації виробництва.

Метою господарської діяльності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» є отримання прибутку. Підприємство протягом трьох років прибуткове (рис. 2.25). У 2021 році спостерігається зниження прибутку, але 2022 рік свідчить про покращення фінансових результатів діяльності товариства.

Продуктивність праці одного працівника у 2022 році збільшилась на 1194,77 тис.грн./особа або 103,05 % порівняно з 2021 роком. Зростання даного показника за три роки становило 1235,82 тис.грн\особу або 110,50% (рис. 2.26).

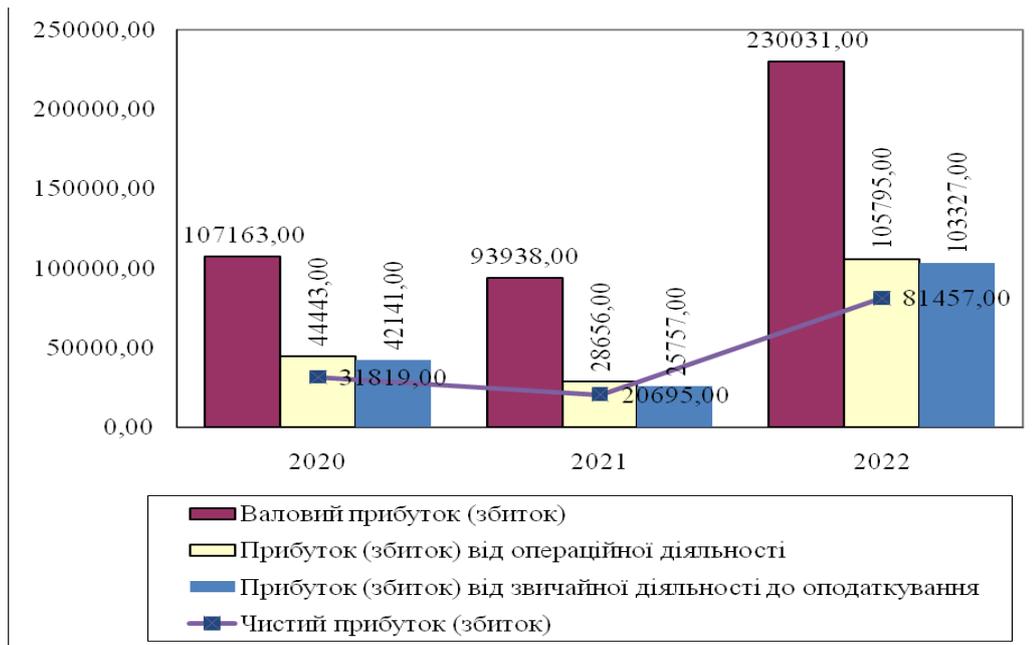

Рисунок 2.25 – Динаміка прибутку ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Така ж динаміка рівня продуктивності праці одного робітника. Зростання даного показника відбулося на фоні збільшення чисельності працівників та робітників.

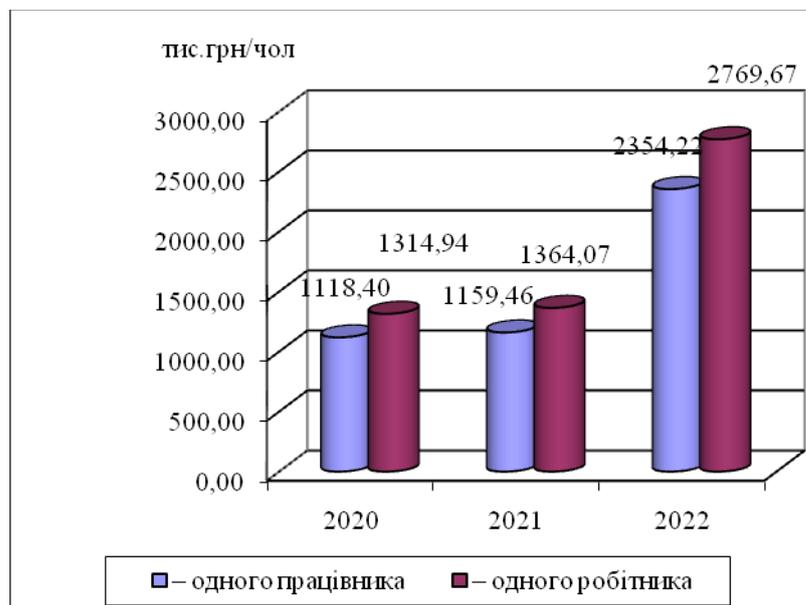

Рисунок 2.26 – Динаміка продуктивності працівників та робітників ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Коефіцієнти ефективності використання основних засобів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки свідчать про зростання коефіцієнту зносу протягом всього періоду та скорочення темпів оновлення у 2022 році (рис. 2.27).

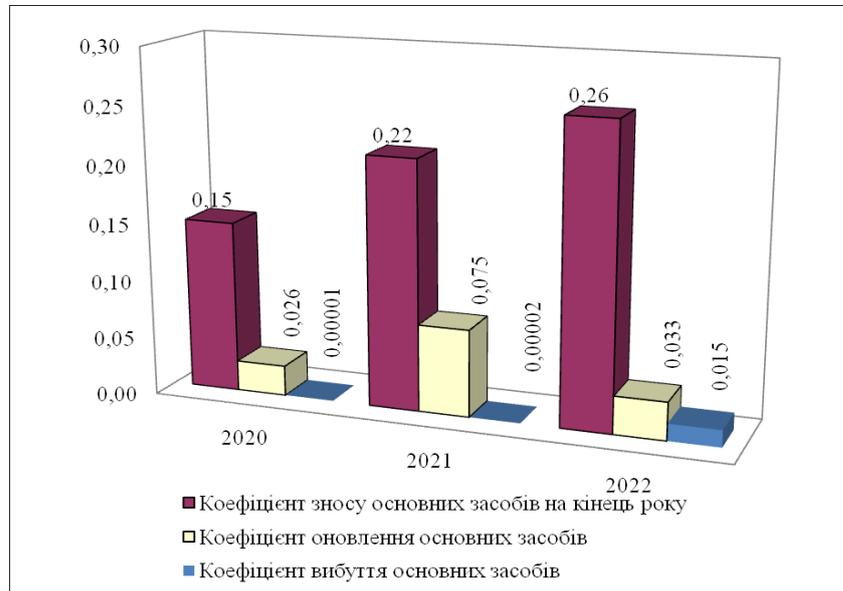

Рисунок 2.27 – Коефіцієнти ефективності використання основних засобів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Показник фондovіддачі на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки зростає, що свідчить про зростання ефективності використання основних засобів (рис. 2.28).

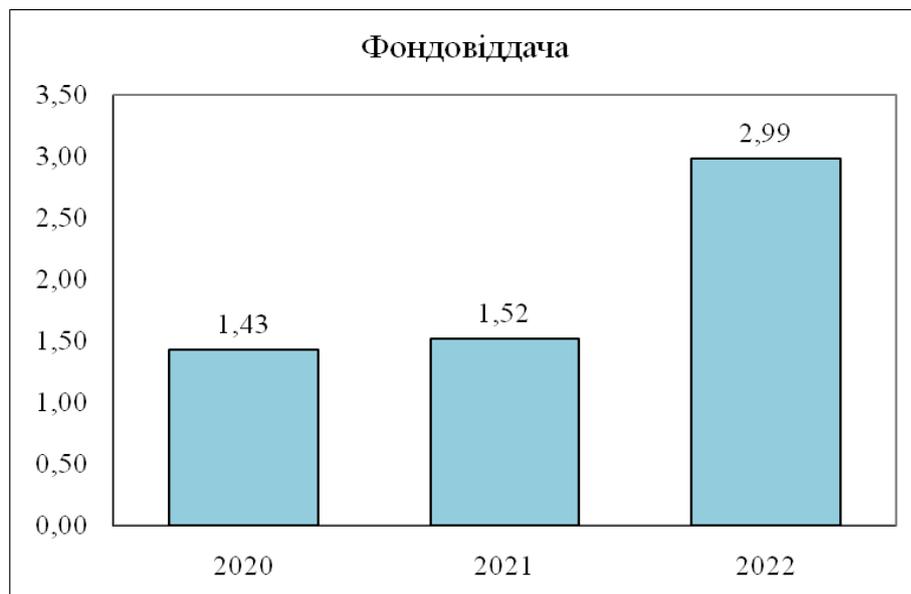

Рисунок 2.28 – Динаміка фондovіддачі за 2020-2022 роки

Коефіцієнт обіговості оборотних засобів у 2022 році зріс на 48,68% у порівнянні з 2021 роком та на 33,47% – за три роки (рис. 2.29).

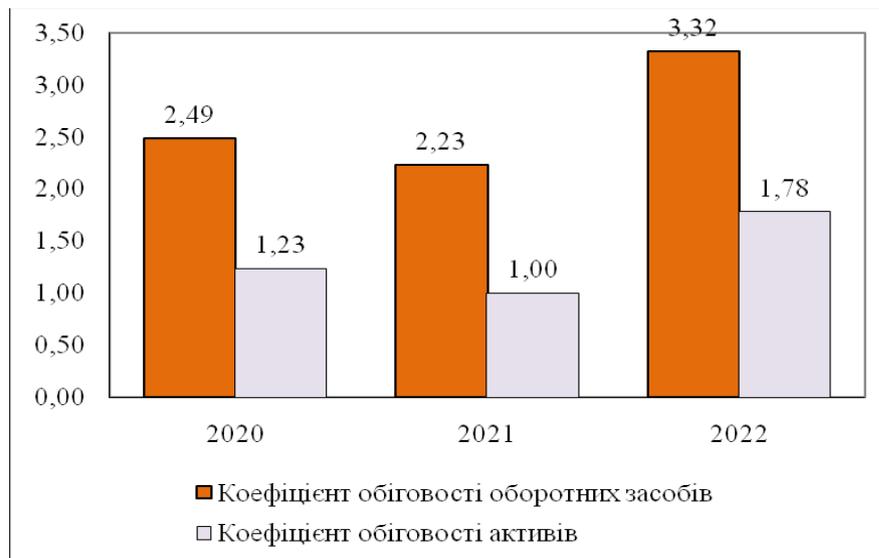

Рисунок 2.29 – Динаміка обіговості оборотних засобів та активів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Така динаміка є позитивною, так як товариству необхідно менше фінансових ресурсів для здійснення своєї діяльності. Зростання коефіцієнту обіговості оборотних засобів впливає на скорочення періоду обертання, а значить підприємство матиме вивільнення коштів.

Показники рентабельності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки мають динаміку зростання у 2022 році (рис. 2.30).

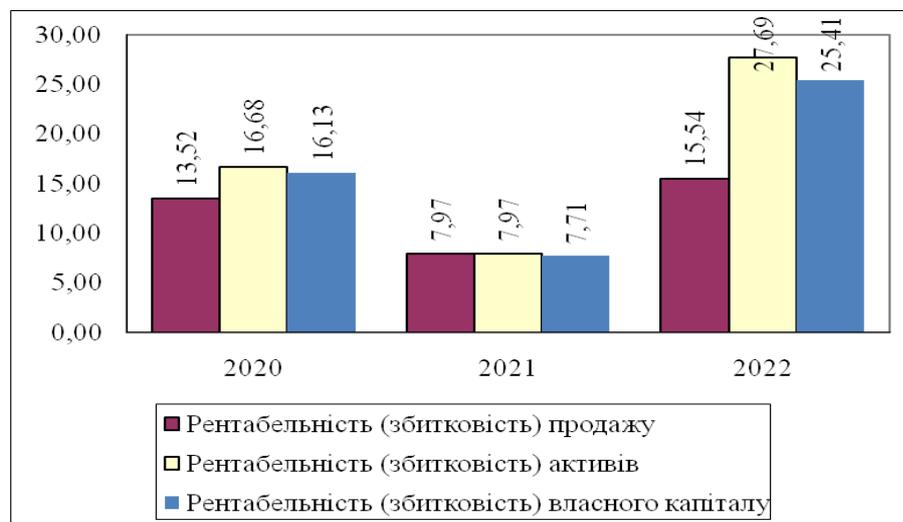

Рисунок 2.30 – Динаміка рентабельності ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Така динаміка є позитивною і свідчить про підвищення ефективності господарської діяльності товариства.

Рентабельність активів за три роки зросла на 65,98% за рахунок росту у 2022 році у 2,47 разів. Рентабельність власного капіталу має таку ж динаміку. Рентабельність продажу у 2022 році зросла на 95,11% проти 2021 року та за три роки – на 15%.

2.4. Стан охорони праці на підприємстві

аразі надзвичайно актуальним лишається питання забезпечення належних умов праці на підприємствах.

Адекватне налагодження системи охорони праці представляє собою комплексний інструмент для уникнення виробничого травматизму та запобігання професійним захворюванням. Створення системи охорони праці на підприємстві повинно враховувати всі вимоги чинного законодавства, включаючи закони України, такі як «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [4], Кодекс законів про працю України [5] і ряд постанов Кабінету Міністрів України. Однак основним законодавчим документом щодо охорони праці є Закон України «Про охорону праці» [3] (далі – Закон). Цей нормативний акт регулює підприємницьку діяльність всіх суб'єктів господарювання, які користуються найманою працею, і, відповідно, всіх працевлаштованих осіб.

Обов'язком роботодавця є забезпечення своїх працівників безпечними та нешкідливими умовами праці, що прописується в трудовому договорі. Без виконання вимог чинного законодавства може виникнути санкції з боку державних органів різного рівня. Зазначений закон включає статтю 19, яка визначає, що витрати на охорону праці повинні становити не менше 0,5% від сукупного фонду оплати праці працівників за попередній період.

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має систему управління охороною праці.

До основних функцій управління охороною праці належать:

- прогнозування і планування робіт, їх фінансування;

- організація та координація робіт;
- облік показників, аналіз та оцінка стану умов і безпеки праці;
- контроль за станом охорони праці та функціонуванням СУОП;
- стимулювання діяльності з охорони праці.

Об'єктами управління СУОП підприємства виступають:

- виробнича діяльність робітників підприємства;
- виробниче обладнання;
- технологічні процеси, будівлі і споруди;
- виробниче середовище.

Органи управління СУОП підприємства зображені на рисунку 2.31.

Рисунок 2.20 – Органи управління СУОП підприємства

Щоб забезпечити безпеку на робочому місці працівникам підприємства необхідно постійно розробляти та впроваджувати заходи з охорони праці. Мета планування цих заходів полягає в визначенні розміру необхідних коштів. Процес планування працезохоронних заходів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» реалізується на трьох етапах (табл. 2.1).

Оплачує заходи з охорони праці роботодавець. Фінансування профілактичних заходів з охорони праці, спрямованих на уникнення нещасних випадків та професійних захворювань, передбачається здійснювати за рахунок коштів, виділених з державного та місцевого бюджетів, а також за рахунок інших джерел фінансування, які визначені законодавством.

Таблиця 2.1 – Етапи планування працезохоронних заходів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Назва етапу	Опис етапу
1-й етап – перспективне планування	Комплексний план покращення умов праці і санітарно-оздоровчих заходів, що передбачає створення, відповідно до нормативних актів з охорони праці, умов праці, пов'язаних з перспективними змінами підприємства. Таке планування, як правило, розраховане на термін від 2 до 5 років.
2-й етап – поточне (річне) планування	Поточні плани передбачають реалізацію заходів із покращення умов праці, створення кращих побутових і соціальних умов на виробництві. Ці плани обов'язково забезпечуються фінансуванням згідно з розробленими кошторисами.
3-й етап – оперативне планування	Оперативні плани складаються для швидкого виправлення виявлених в процесі державного, відомчого і громадського контролю недоліків в стані охорони праці, а також для ліквідації наслідків аварій або стихійного лиха.

ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» має найманих працівників, тому витрати на охорону праці становлять не менше 0,5 відсотка від суми фонду оплати праці на підприємстві (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Аналіз коштів, які виділялися на поліпшення умов праці на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2022 роках

Рік	Фонд оплати праці, тис. грн.	Виділені кошти на поліпшення умов праці, тис. грн.
2020	45509,8	227,55
2021	47797,6	238,99
2022	59891,1	299,46

Витрати на охорону праці на підприємстві протягом 2020-2022 років зростали (рис. 2.32).

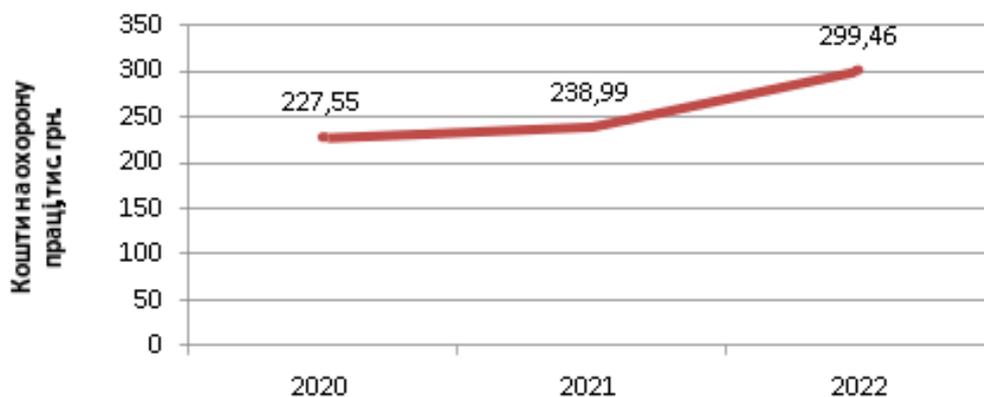

Рисунок 2.32 – Фінансування заходів з охорони праці на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2022 роках

В управлінні системою охорони праці на підприємстві важливу роль відіграють служба охорони праці та комісія з питань охорони праці. Відповідно до Закону України «Про охорону праці» [4], якщо кількість працюючих на підприємстві становить 50 чи більше осіб, роботодавець має зобов'язання створити службу охорони праці відповідно до затвердженого типового положення, яке ухвалюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що відповідає за нагляд за охороною праці.

Кількість працівників у складі служби охорони праці визначається двома факторами:

- загальною кількістю працюючих на підприємстві;
- рівнем небезпеки та шкідливості виробництва.

На ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» середньооблікова чисельність працівників склала у 2020 році – 281 осіб; у 2020 році – 281 осіб; у 2022 році – 284 особи, то відповідно до Положення передбачається один штатний співробітник.

Фахівці служби охорони праці мають право (рис. 2.33):

Фахівці служби охорони праці мають
право

представляти підприємство в державних і суспільних установах при розгляді питань охорони праці;
безперешкодно у будь-який час відвідувати структурні підрозділи підприємства, зупиняти роботу виробництв у разі порушень, які створюють загрозу життю або здоров'ю працюючих; одержувати від посадовців необхідні документи і пояснення з питань охорони праці;
перевіряти стан безпеки, гігієни праці на об'єктах підприємства, видавати керівникам перевіреного об'єкта обов'язкове для виконання розпорядження, яке складається в 2 примірниках: один видається керівникові об'єкта, а другий зберігається в службі охорони праці протягом 5 років;
вимагати від посадовців усунення від роботи працівників, які не пройшли медичного огляду, навчання, інструктажу, перевірки знань з питань охорони праці, не мають допуску до відповідних робіт або порушують нормативні акти з охорони праці;
надсилати керівнику підприємства подання про залучення до відповідальності працівників, які порушують вимоги охорони праці.

Рисунок 2.33 – Повноваження фахівців служби охорони праці

На ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки випадків виробничого травматизму та професійної захворюваності зафіксовано не було.

Аналіз інцидентів з випадків виробничого травматизму та професійних захворювань треба здійснювати для виявлення їх причин та для визначення закономірності їх виникнення. На підставі цієї інформації розробляються заходи та засоби для запобігання виробничому травматизму і професійним захворюванням. Власник або уповноважений ним орган проводить розслідування та веде облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на підприємствах відповідно до Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на підприємствах, яке затверджено Кабінетом Міністрів України.

Захворювання, спричинене впливом шкідливих умов праці, класифікується як професійне захворювання. Термін "професійна

захворюваність" використовується для опису явища, яке включає сукупність професійних захворювань. У деяких випадках вплив негативних факторів виробничого середовища може спричинити виникнення виробничо-обумовленої захворюваності.

Після проведення розрахунків та аналізу діяльності ПрАТ "Фірма «Полтавпиво» можна зробити наступні висновки. На підприємстві ефективно функціонує система управління охороною праці, в яку входить один фаховий спеціаліст. Протягом трьох звітних років не було виявлено жодного нещасного випадку на підприємстві. За період з 2020 по 2022 роки витрати на працезохоронні заходи зросли на 31,60%.

Висновок до розділу 2.

Другий розділ кваліфікаційної роботи бакалавра був присвячений аналізу стану та перспективам розвитку галузі пивоваріння, до якої відноситься ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», правивим основам та результатам діяльності підприємства. Метою діяльності товариства є одержання прибутку. Виробництво і реалізація пива, безалкогольних напоїв, солоду є предметом діяльності об'єкта дослідження. Галузь пивоваріння є однією з інноваційних галузей, оскільки виробники активно впроваджують новітні технології та прагнуть до відповідності стандартам. Ринок пива в Україні представляє собою сферу галузі із великим потенціалом для експорту. Серед цих перспектив можна відзначити: виробництво пивної продукції із обов'язковим дотриманням європейських стандартів, що сприятиме збільшенню експорту пива до країн Європейського Союзу; розвиток крафтових пивоварень. Аналіз обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки показав, що це відбувається не через зростання цін на продукцію, а і за рахунок нарощування потужностей підприємства. Це свідчить про ефективну діяльність та раціональне використання ресурсів. Відмічається зростання частки пива з 75,94% до 87,08%. У 2020-2023 роках пиво було також основним видом виробленої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Аналіз обсягів виробництва

продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки показав, що зростання вартості виробленої продукції характеризується не зростанням цін на продукцію, а нарощуванням потужностей підприємства. Це також свідчить про ефективну діяльність та раціональне використання ресурсів. Динаміка структури обсягів виробництва продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки у натуральних показниках показує також зростання частки пива з 75,97% до 87,42%. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції за 2020-2022 роки зростає. За 2020-2022 роки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» здійснювало прибуткову діяльність. Відмічається зростання обсягів виробництва та реалізації продукції як у вартісних, так і у натуральних показниках. Рівень рентабельності також має динаміку до зростання. Показники ефективності використання ресурсів підприємства мають позитивну динаміку. Проведений аналіз стану охорони праці на ПрАТ "Фірма «Полтавпиво» свідчить про її ефективну діяльність.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА РОЗРОБЛЕННЯ ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ЇЇ ЗРОСТАННЯ

3.1. Аналіз складу та структури матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво»

Спочатку проведемо аналіз складу та структури матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». У таблиці А.8 (Додаток А) відобразимо динаміку та структуру операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», так як матеріальні ресурси є однією із складових операційних витрат підприємства.

Операційні витрати на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» щорічно зростають. У 2020 році їх розмір складав 278437 тис. грн., у 2020 році вони зросли на 29027 тис. грн. і становили 307464 тис.грн, а у 2022 році через зростання на 273241 тис.грн їх сума складала 580705 тис.грн. Структура операційних витрат показує, що найбільшу частку займають матеріальні затрати. Так, їх розмір у структурі операційних витрат протягом трьох років коливався від 58% у 2020 році до 65,02% – у 2022 році (рис. 3.1-3.3).

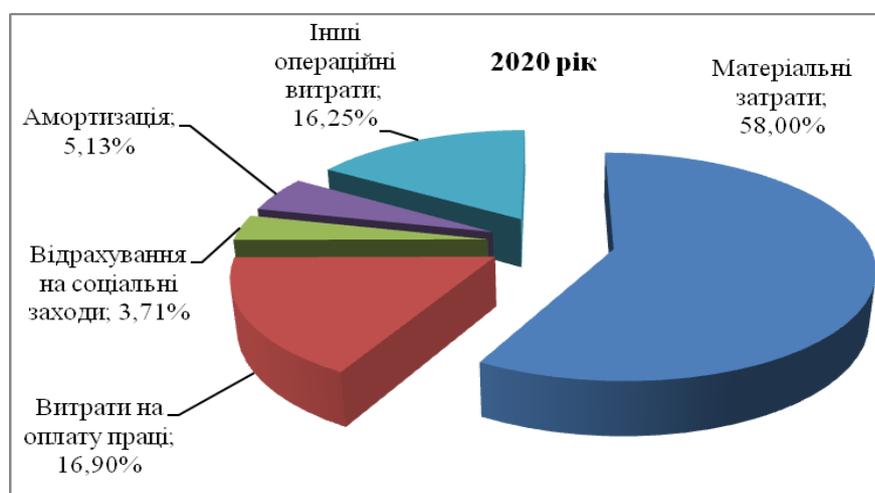

Рисунок 3.1 – Структура операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020 році

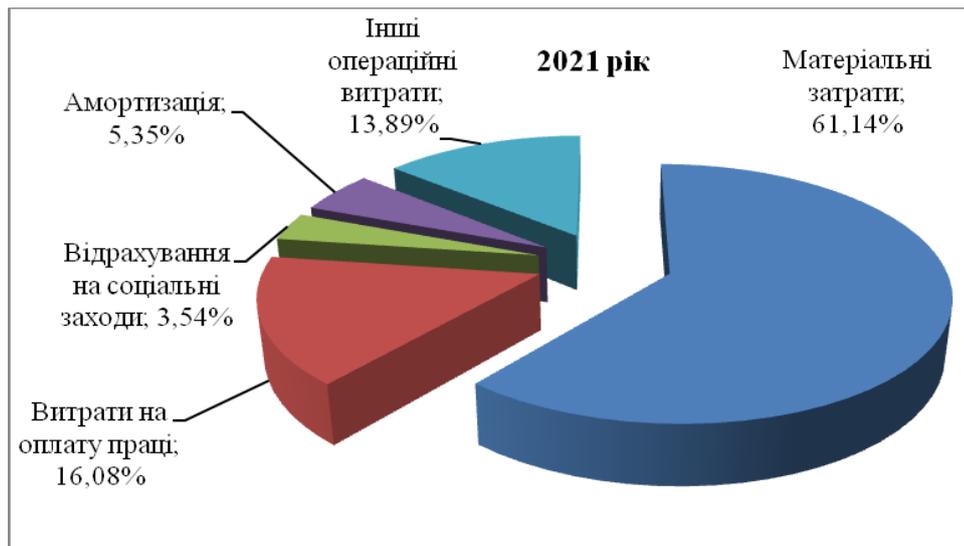

Рисунок 3.2 – Структура операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2021 році

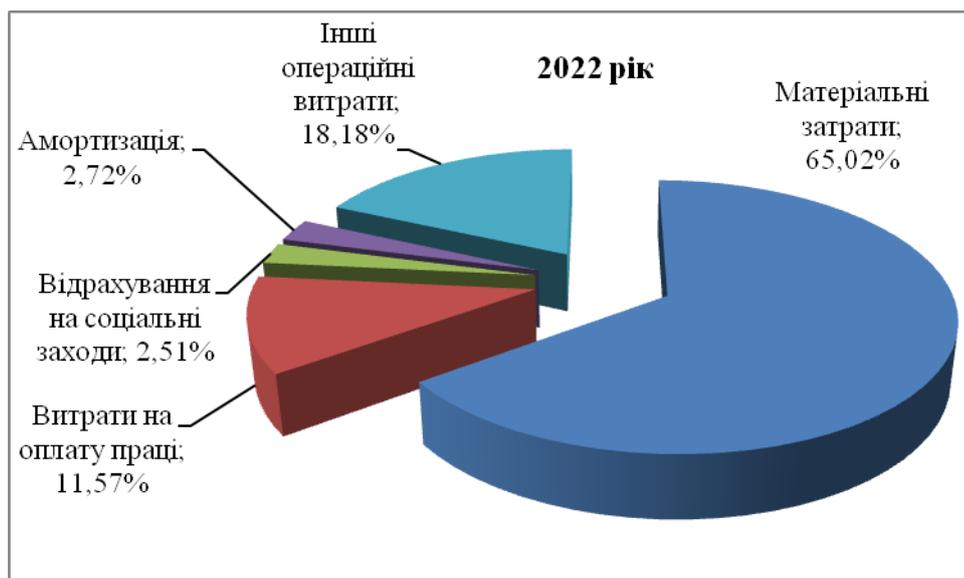

Рисунок 3.3 – Структура операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році

Товариству слід постійно аналізувати та контролювати використання матеріальних ресурсів й забезпечувати раціональне їх споживання. Саме вони складають основну частку у собівартості виробництва та реалізації продукції досліджуваного товариства.

В першому розділі кваліфікаційної роботи було зазначено, що наразі не існує однозначної концепції щодо класифікації матеріальних ресурсів.

Ключовою умовою безперервного виробництва є повне забезпечення підприємства матеріальними ресурсами та джерелами їхнього постачання, Вони розділені на зовнішні та внутрішні. Зовнішні ресурси постачаються від постачальників згідно з укладеними договорами, в той час як внутрішні включають в себе зменшення витрат сировини, використання вторинної сировини та ефективну економію матеріалів завдяки науково-технічному прогресу.

Придбані із зовнішніх джерел ресурси перетворюються на запаси підприємства. Запаси розглядають як одну з складових матеріальних ресурсів. Саме від правильного розрахунку необхідного розміру запасів залежить безперервність процесу виробництва.

Далі у таблиці А.9 (Додаток А) наведемо аналіз складу та структури запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2023 роках

Як видно з таблиці 3.2 розмір запасів щороку збільшується. У 2020 році їх сума становила 36281 тис.грн, у 2021 році – 57989 тис.грн, що на 21708 тис.грн більше; у 2022 році через збільшення на 17079 тис.грн розмір запасів досяг рівня 78068 тис.грн (рис. 3.4).

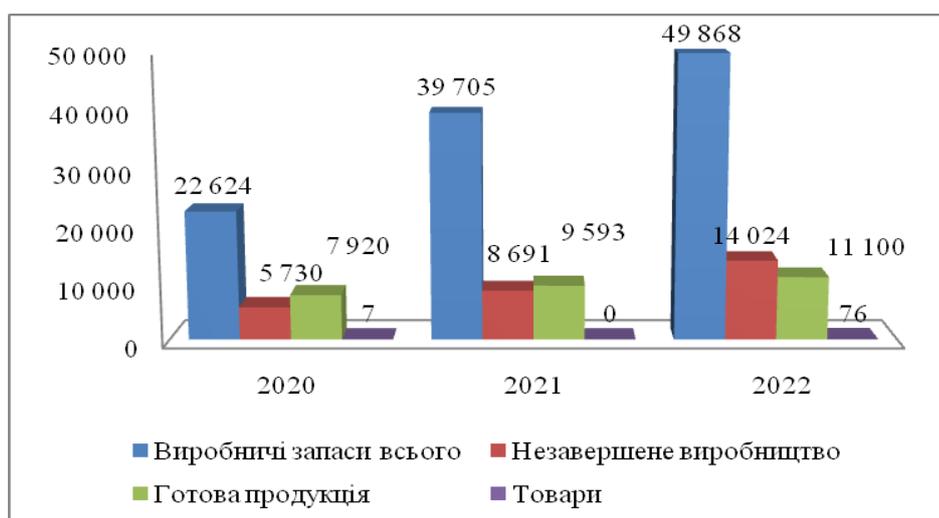

Рисунок 3.4 – Динаміка запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2023 роках

У структурі запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» переважає сировина та матеріали. Дана складова у 2020 році мала розмір 15282 тис.грн, що становило

42,12%, у 2021 році – 16292 тис.грн (28,09%), у 2022 році – 26813 тис.грн (35,72%).

Структура запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020-2023 роках представлена на рисунках 3.5-3.7

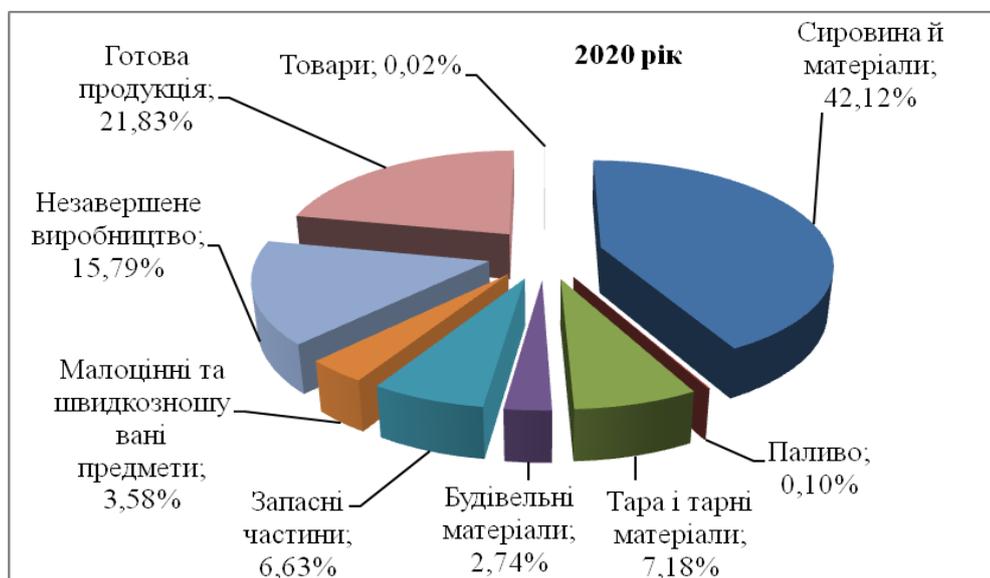

Рисунок 3.5 – Структура запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020 році

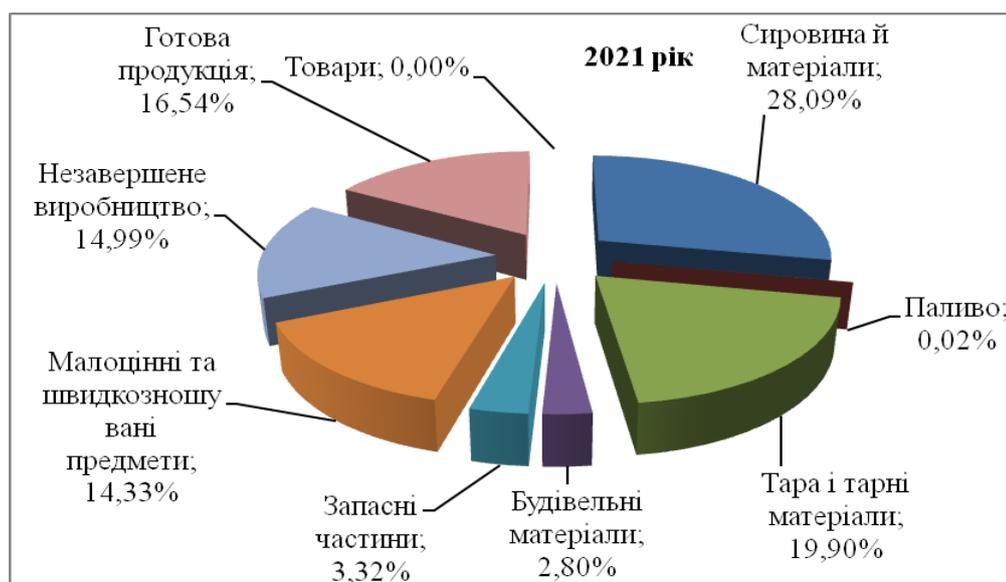

Рисунок 3.6 – Структура запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2021 році

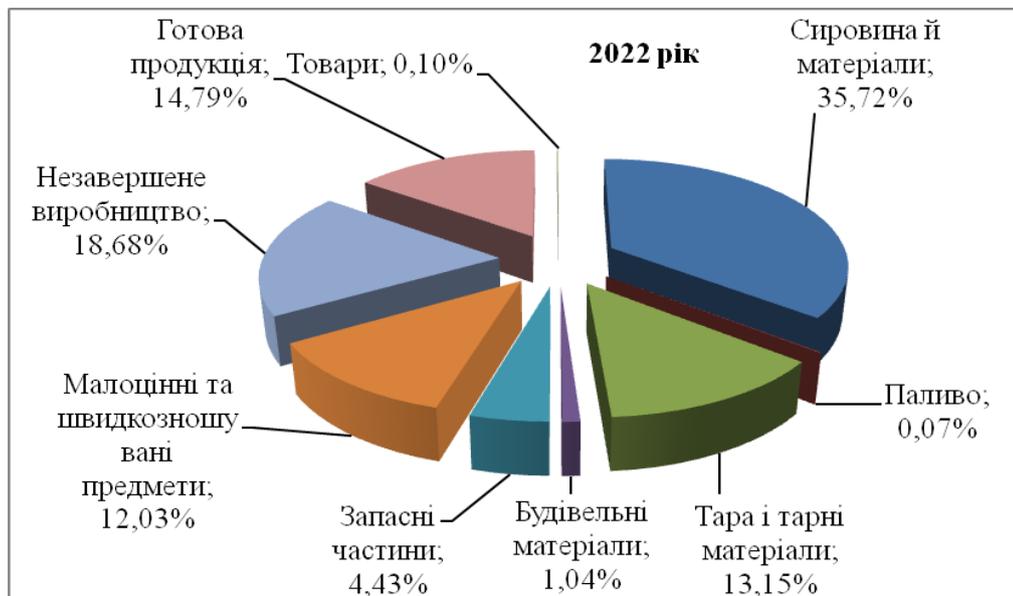

Рисунок 3.7 – Структура запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році

Якщо у вартісних показниках відмічається зростання частки матеріалів та сировини, то у питомій вазі даний показник має не стабільну динаміку. Так, у 2021 році частка цих витрат зменшується, а вже у 2022 році – зростає, але до рівня 2020 року не доходить.

Друге місце за об'ємом у структурі займає готова продукція. У 2020 році дана складова запасів становила 21,83%, у 2021 році знизилася до 16,54%, а у 2022 році – до 14,79% (рис. 3.3).

На третьому місці – незавершене виробництво. даний вид запасів має зростання щороку у вартісних показниках, а у структурі – не стали динаміку. В цілому за три роки частка незавершеного виробництва змінилася з 15,79% у 2020 році до 18,68% – у 2022 році. У 2021 році частка незавершеного виробництва знизилася до 14,99%.

Тара і тарні матеріали мали суттєву зміну у структурі запасів у 2021 році. Їх частка у 2020 році становила всього 7,18%, а у 2021 – 19,90%. У 2022 році відбулося зниження долі цієї складової запасів до 13,15%.

В цілому можна відмітити рост запасів та несуттєву зміну їх структури протягом 2020-2022 років.

Таким чином, проведений аналіз дозволив виявити, що на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» при одночасному збільшенні обсягу виробництва зростають витрати матеріальних ресурсів.

Підприємство може задовольняти зростаючу потребу в матеріальних ресурсах шляхом розширення обсягів (екстенсивний напрямок) або оптимізації використання існуючих ресурсів (інтенсивний напрямок).

Екстенсивний підхід призводить до збільшення витрат на одиницю продукції та собівартості, за рахунок придбання (виготовлення) додаткової кількості матеріалів.

Інтенсивний метод сприяє збільшенню виробництва та зниженню собівартості за рахунок збільшення економії матеріалів та сировини, та/або використання наявних запасів).

Під час оцінки забезпеченості матеріальними ресурсами важливо перш за все оцінити їх якість. Перевірка реальності плану розпочинається з аналізу норм та нормативів, на яких ґрунтується потреба підприємства в ресурсах. Потім перевіряється обґрунтування плану виробництва та утворення запасів, враховуючи прогресивні норми та витрати на одиницю продукції.

Тому наступним етапом даної кваліфікаційної роботи буде аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2023 роки.

3.2. Ефективність використання матеріальних ресурсів на товаристві

Аналіз використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» розпочнемо із визначення основних узагальнюючих показників (табл. А.10).

До них відносяться:

- матеріаловіддача, яка розраховується як відношення вартості виробленої продукції до суми матеріальних затрат і характеризує виробництво продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів;

- матеріаломісткість продукції (розраховується як відношення суми всіх

матеріальних затрат до вартості виробленої продукції).

- рівень використання матеріальних ресурсів за структурою випуску продукції (розраховується як відношення суми матеріальних затрат до собівартості продукції і характеризує питому вагу матеріальних затрат у собівартості продукції).

- прибуток на 1 грн. матеріальних витрат (розраховується як відношення суми одержаного прибутку від основної діяльності до суми матеріальних затрат і є найбільш узагальнюючим показником ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства).

Загальна сума матеріальних витрат підприємства має сталу тенденцію до зростання на фоні зростання собівартості та обсягу виробництва (рис. 3.8).

Рисунок 3.8 – Динаміка матеріальних витрат та собівартості продукції на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

Аналізуючи темпи росту обсягу виробництва та матеріальних витрат, можемо зробити висновок, що у 2021 році матеріальні витрати зростали швидше, ніж обсяг виробництва, що є не ефективним. У 2022 році ситуація покращилась (рис. 3.9),

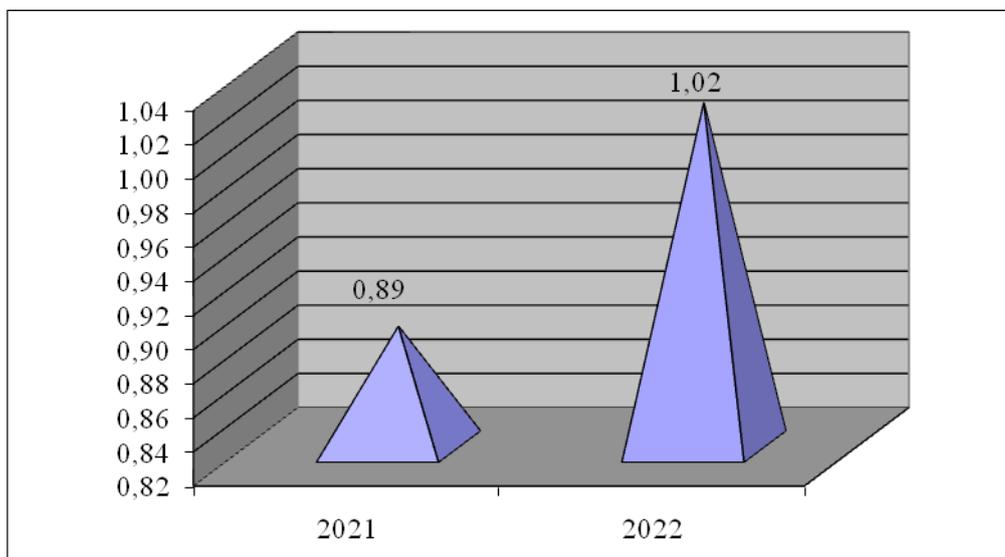

Рисунок 3.9 – Співвідношення темпів зростання обсягу виробництва і матеріальних витрат за 2021-2022 роки

Спостерігається не стабільна динаміка показників ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства протягом періоду 2020-2022 роки (рис. 3.10).

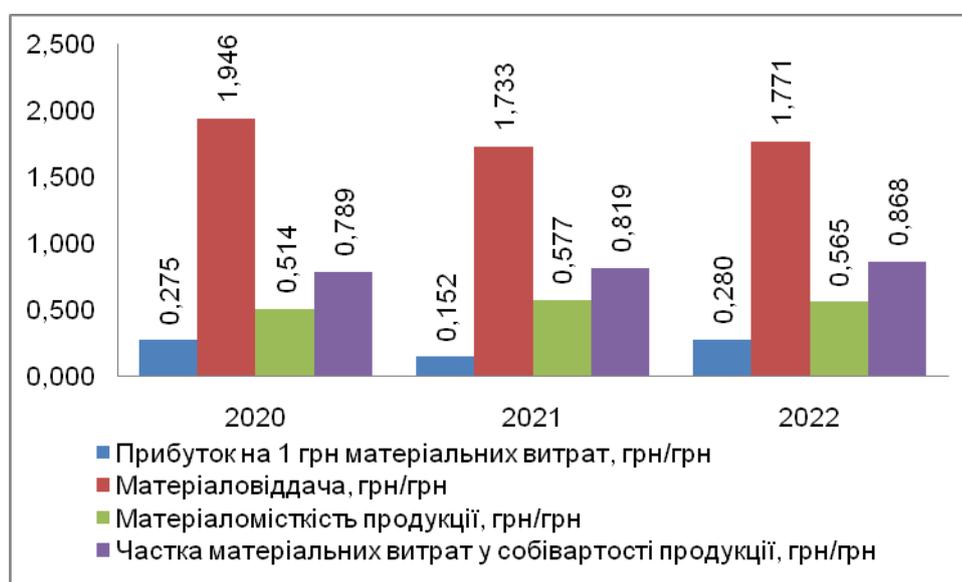

Рисунок 3.10 – Динаміка показників ефективності використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

У 2021 році відмічається спад рівня всіх показників ефективності. Так, показник прибутку на 1 грн. виробленої продукції зменшився на 44,61% у 2021 році проти 2020 року.

Показник матеріаловіддачі знизився на 10,94%, і відповідно показник матеріаломісткості має динаміку до зростання. Частка матеріальних витрат у собівартості продукції збільшилась на 3,83%, що є негативною динамікою.

У 2022 році відбувається покращення ситуації через підвищення рівня ефективності використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво».

Показник прибутку на 1 грн. виробленої продукції зростає на 0,128 грн/грн. (на 83,81%), показник матеріаловіддачі зростає на 0,038 грн/грн. (на 2,17%). Відповідно показник матеріаломісткості має динаміку до зниження.

Частка матеріальних затрат у собівартості продукції зростає на 0,049 грн/грн. (на 5,98%), що є негативним явищем.

В цілому за період 2020-2023 роки на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» відбулося зниження показника матеріаловіддачі та несуттєве підвищення значення інших показників ефективності використання матеріальних ресурсів. Так, матеріаловіддача знизилась на 0,175 грн/грн. (на 1,82%) і відповідно матеріаломісткість зросла на 0,051 грн/грн.

Зазначимо, що у структурі операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» найбільша питома вага мають матеріальні затрати. Відмічається зростання частки матеріальних затрат у собівартості продукції на 10,04%, Це негативна динаміка.

Показник прибутку на 1 грн. виробленої продукції зростає всього на 0,005 грн/грн (на 1,82%).

Аналізуючи темпи росту собівартості та матеріальних затрат, можемо зробити висновок, що у 2021 та 2022 роках собівартість виробництва зростає меншими темпами, ніж матеріальні витрати (рис. 3.11).

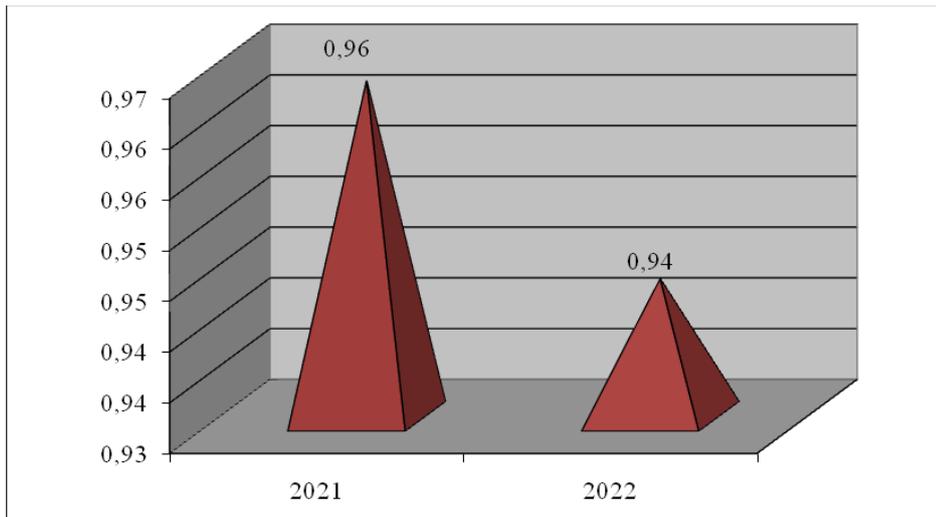

Рисунок 3.11 – Співвідношення темпів зростання собівартості і матеріальних витрат за 2021-2022 роки

Рост матеріальних затрат напряду пов'язаний із ростом вартості сировини та матеріалів, що витрачаються при виробництві.

Розмір частки сировини та матеріалів у складі собівартості продукції протягом 2020-2023 років збільшувався від 67,09% до 84,52% (рис. 3.12-3.14).

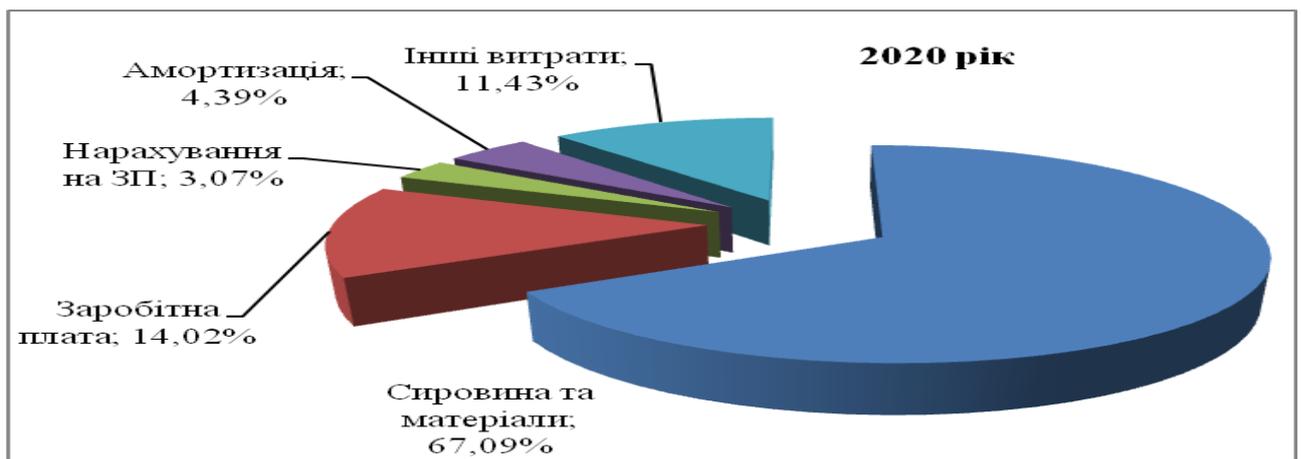

Рисунок 3.12 – Структура собівартості продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2020 році

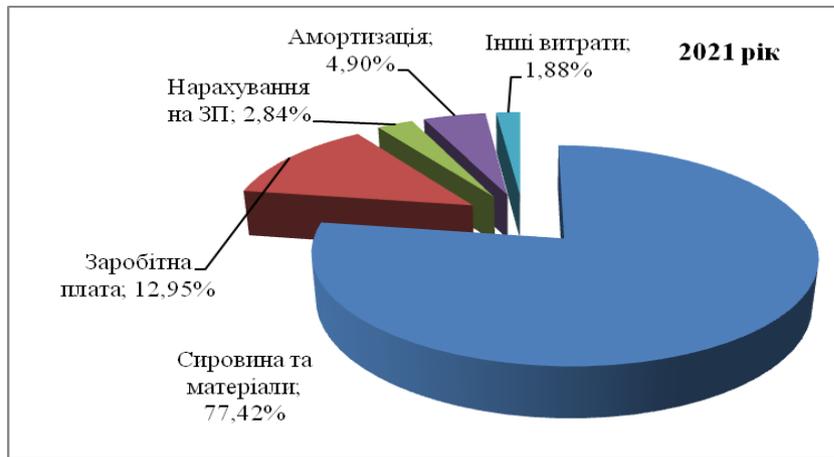

Рисунок 3.13 – Структура собівартості продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2021 році

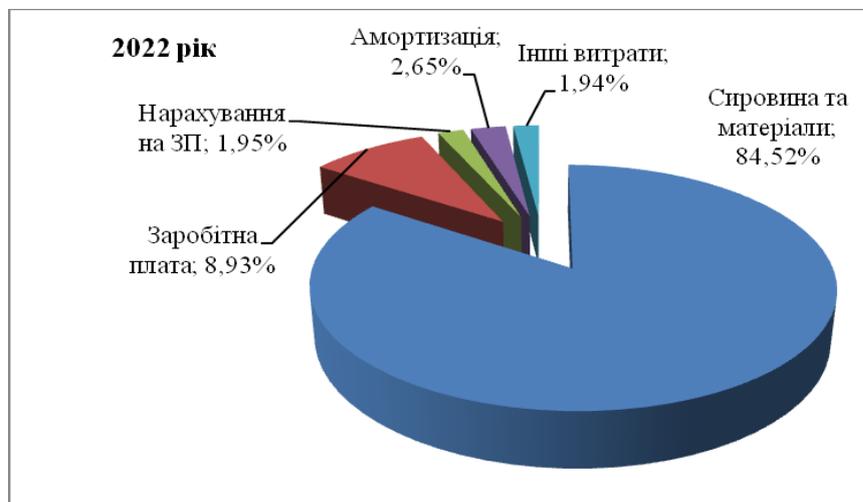

Рисунок 3.14 – Структура собівартості продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році

Загалом проведений аналіз дозволяє зробити висновок про зниження ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки. Суттєве погіршення показників відбулося у 2021 році. Це впливає на фінансові результати діяльності товариства. необхідно виявляти резерви зниження частки матеріальних ресурсів в собівартості продукції, підвищення ефективності їх використання. Але важливо не просто мінімізувати матеріальну складову, а забезпечити раціональне використання матеріальних ресурсів, обираючи інтенсивний напрямок.

Для виявлення впливу показників використання матеріальних затрат на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» проведемо факторний аналіз (табл. А.11 Додатку А).

Отже, позитивні зміни у розмірі обсягу виробництва продукції у 2022 році в порівнянні з 2021 роком відбулися за рахунок зростання матеріальних витрат. Проведемо факторний аналіз матеріаломісткості продукції на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2021-2022 роки, використовуючи факторну модель:

$$MM = \frac{MP}{Q}, \quad (3.1)$$

де MM – матеріаломісткість продукції, грн./грн.;

MP – вартість матеріальних ресурсів, тис. грн.

Q – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг, тис. грн.

1. Розрахунок скоригованого показника:

$$MM^{ck.} = \frac{MP_0}{Q_1}, \quad (3.2)$$

де MP_0 – вартість матеріальних ресурсів за попередній рік, тис. грн.;

Q_1 – обсяг виробленої продукції, робіт, послуг за звітний рік.

$$MM^{ck.} = 187980 : 668599,4 = 0,281 \text{ (грн./грн.)}$$

2. Розрахунок впливу факторів:

- визначення впливу зміни обсягів виробництва на матеріаломісткість продукції:

$$\Delta MM_Q = MM^{ck.} - MM_0, \quad (3.3)$$

де MM_0 – матеріаломісткість продукції за попередній рік.

$$\Delta MM_Q = 0,281 - 0,565 = -0,296 \text{ (грн./)}$$

Таким чином, зростання обсягів виробництва на +342792 тис.грн. спричинило зниження матеріаломісткості продукції на 0,0296 грн./грн.

- визначення впливу зміни витрати матеріальних ресурсів на зміну матеріаломісткості:

$$\Delta MM_{MP} = MM_1 - MM^{ck}, \quad (3.4)$$

де MM_1 – матеріаломісткість продукції у звітному році.

$$\Delta MM_{MP} = 0,565 - 0,281 = +0,284 \text{ (грн./)}$$

Таким чином, збільшення вартості витрачених матеріальних ресурсів на 189587,0 тис.грн. спричинило зростання матеріаломісткості на 0,284 грн. в розрахунку на 1 грн. вартості випущеної продукції.

3. Перевірка розрахунків:

$$\pm \Delta MM = \pm \Delta MM_{MP} \pm \Delta MM_Q, \quad (3.5)$$

$$\pm \Delta MM = MM_1 - MM_0, \quad (3.6)$$

$$\pm \Delta MM = -0,295 + 0,284 = -0,012 \text{ (грн/грн)}$$

$$\pm \Delta MM = 0,565 - 0,577 = -0,012 \text{ (грн/грн)}$$

Отже, сумарний вплив досліджуваних чинників (зміна витрати матеріальних ресурсів та обсягів випущеної продукції) призвів до зниження рівня матеріаломісткості продукції на 0,012 грн./грн.

Таким чином, позитивний вплив на матеріаломісткість продукції у 2022 році мало випереджаюче зростання обсягів виробництва продукції порівняно із зростанням витрат матеріальних ресурсів.

Виконаємо аналіз прибутку на гривню матеріальних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2021-2022 роки (табл.А.12).

Відомо, що показник прибутку при зростанні характеризує підвищення ефективності роботи підприємства. Розглянемо динаміку даного показника із врахуванням факторів впливу, використовуючи наступну факторну модель:

$$\frac{\Pi}{Мв} = \frac{\Pi}{ЧД} \cdot \frac{ЧД}{ВП} \cdot \frac{ВП}{Мв} = P^{об} \cdot \varphi^{П} \cdot Мв,$$

де, Π – прибуток від реалізації продукції;

$ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції;

$P^{об}$ – рентабельність обороту;

$Мв$ – матеріаловіддача;

$\varphi^{П}$ – частка виручки в загальному випуску продукції

З таблиці 3.5 видно, що прибуток на 1 грн матеріальних витрат у 2022 році зріс на 12,776 коп. Визначимо динаміку прибутку на 1 грн матеріальних витрат у 2022 році, у тому числі за рахунок:

- матеріаловіддачі:

$$\Delta Мв * \varphi^{П}_0 * P^{об}_0 = 0,038 * 0,992 * 8,863 = +0,33 \text{ (коп.)}$$

За рахунок збільшення показника матеріаловіддачі зростання прибутку на 1 грн матеріальних витрат у 2022 році становило 0,33 коп (на 2,16%).

- частки реалізованої продукції в загальному обсязі її виробництва:

$$Мв_1 * \Delta \varphi^{П} * P^{об}_0 = 1,771 * 0,002 * 15,914 = +0,056 \text{ (коп.)}$$

За рахунок зростання частки реалізованої продукції в загальному обсязі її виробництва збільшення прибутку на 1 грн матеріальних витрат у 2022 році становило 0,056 коп (на 0,37%).

- рентабельності обороту:

$$M_{в1} * Ч^{П1} * \Delta P_{об} = 1,771 * 0,994 * 7,052 = +12,414 \text{ (коп.)}$$

За рахунок зростання рентабельності обороту у 2022 році збільшення прибутку на 1 грн матеріальних витрат у 2022 році становило 12,414 коп (на 81,43%).

Це свідчить про інтенсивний напрямок підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році.

Протягом 2020-2023 років запаси утворювали частку матеріальних витрат від 22,47% у 2020 році до 19,88% – у 2022 році. У 2021 році питома вага запасів у складі матеріальних ресурсів становила 30,85%.

Динаміка коефіцієнта обіговості запасів свідчить про зниження у 2021 році та підвищення цього показника у 2022 році (рис. 3.15).

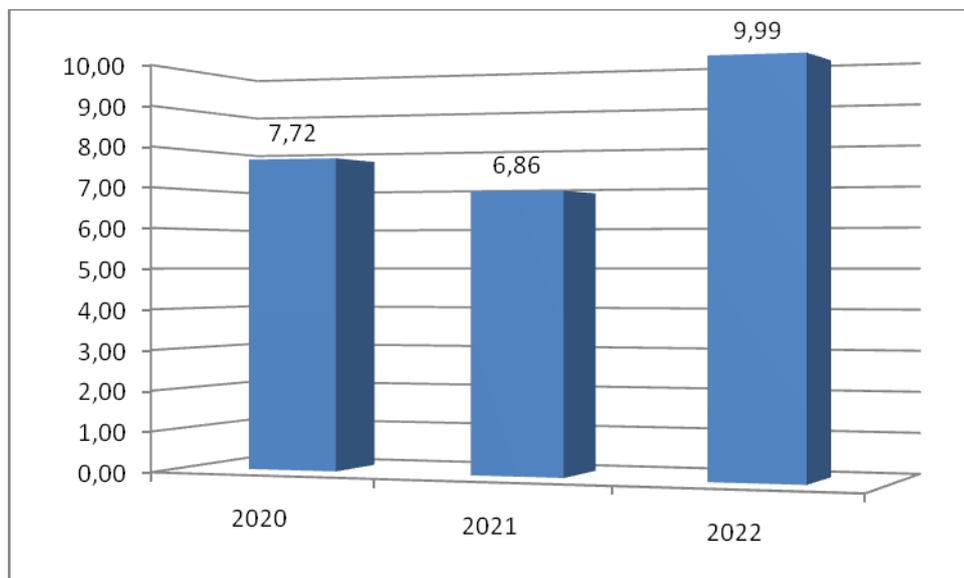

Рисунок 3.15 – Динаміка коефіцієнта обіговості запасів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки

За рахунок підвищення інтенсивності обертання скорочується середній період зберігання запасів та тривалість операційного циклу (рис. 3.16). Це сприяє зменшенню маси запасів на товаристві та можливості залучення вивільнених коштів на інші напрямки операційної діяльності. Так, у 2021 році

тривалість операційного циклу зросла на 5 днів, але вже у 2022 році суттєво скоротилася на 12 днів (на 30,76%).

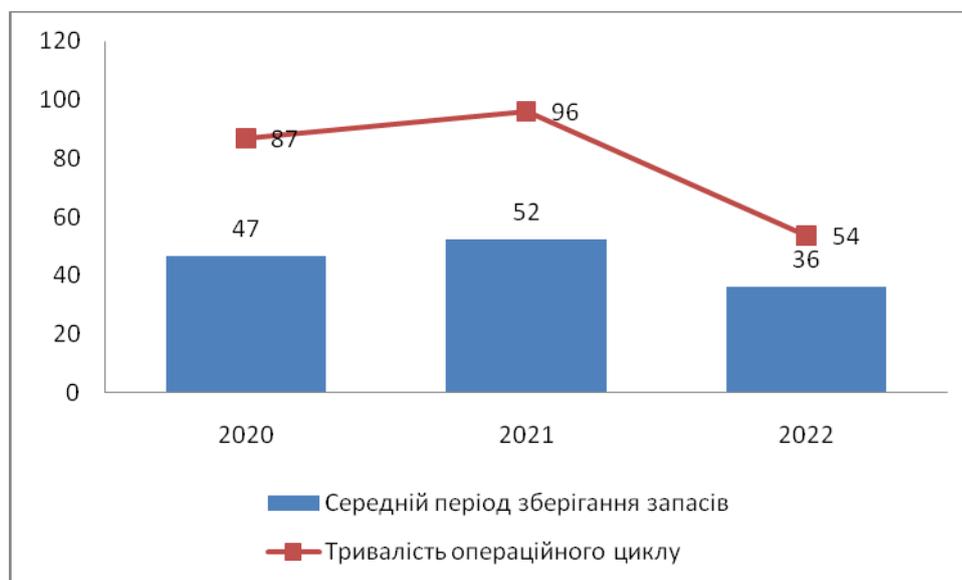

Рисунок 3.16 – Динаміка показників ефективності використання запасів на ПрАТ «Полтавпиво» за 2020-2022 роки, дні

Таким чином, проведений у даній кваліфікаційній роботі бакалавра аналіз та оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки дає можливість зробити висновки про суттєве підвищення ефективності їх використання у 2022 році, що дозволило покращити фінансові показники діяльності у порівнянні із 2021 роком. Але рівня 2020 року значення показників ще не досягнуто.

3.2. Пропозиції щодо підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Чинники зростання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства можна класифікувати за трьома ознаками (рис. 3.17).

Таким чином, якщо брати до уваги особливості виробництва ПрАТ «Полтавпиво», то можна по кожній з груп чинників запропонувати наступні покращення.

Рисунок 3.17 – Чинники зростання ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства

Так, врахування чинників першої ознаки може дати наступні результати – підвищення рівня продуктивності праці за рахунок застосування заходів технічного характеру (введення прогресивної техніки та технологій виробництва, модернізація обладнання; підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва; використання нових ефективніших видів сировини, матеріалів, енергії тощо). Це підтверджується динамікою показників ефективності використання основних засобів на товаристві протягом 2020-2022 років. У 2021 році відбулося оновлення основних засобів, і відповідно показник фондівдачі у 2022 році суттєво зріс (на 96,71%).

Основні напрями розвитку та удосконалення виробництва (друга ознака групування чинників) зводиться до зниження фондоємності (капіталоємності) і матеріалоємності продукції, тобто покращення використання зазначених джерел підвищення ефективності виробництва. Цього можна досягти через прискорення темпів науково-технічного прогресу (створення нових і удосконалення існуючих технологій, матеріалів, засобів праці і кінцевої продукції; механізація та автоматизація виробничих процесів; запровадження прогресивних методів і форм організації виробництва і праці; побудова та регулювання ринкового механізму господарювання).

Групу чинників ефективності за місцем реалізації у системі управління виробництвом (третя ознака групування) можна вважати найбільш важливою. Серед них потрібно виділяти зовнішні та внутрішні (внутрішньовиробничі) чинники. ПрАТ «Полтавпиво» не може вплинути на зовнішні (народногосподарські) чинники, тому потрібно сконцентрувати свою увагу саме на внутрішньовиробничих чинниках. До них відносять:

- оновлення виробничих фондів;
- заміна матеріалів і енергії на більш економні;
- вдосконалення організації системи і методів роботи.

Устаткування потребує певного оновлення та модернізації за рахунок коштів з амортизаційного фонду, і прибутку підприємства.

Матеріали і енергія – складають значну частку собівартості продукції, а тому слід обрати постачальників з найбільш дешевою і якісною сировиною. Крім того слід підвищити економію даних ресурсів.

Ефективне використання оборотних активів є одним із першочергових завдань ПрАТ «Полтавпиво» в сучасних умовах, яке забезпечується це прискоренням їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу.

На стадії створення виробничих запасів такими можуть бути (рис. 3.18):

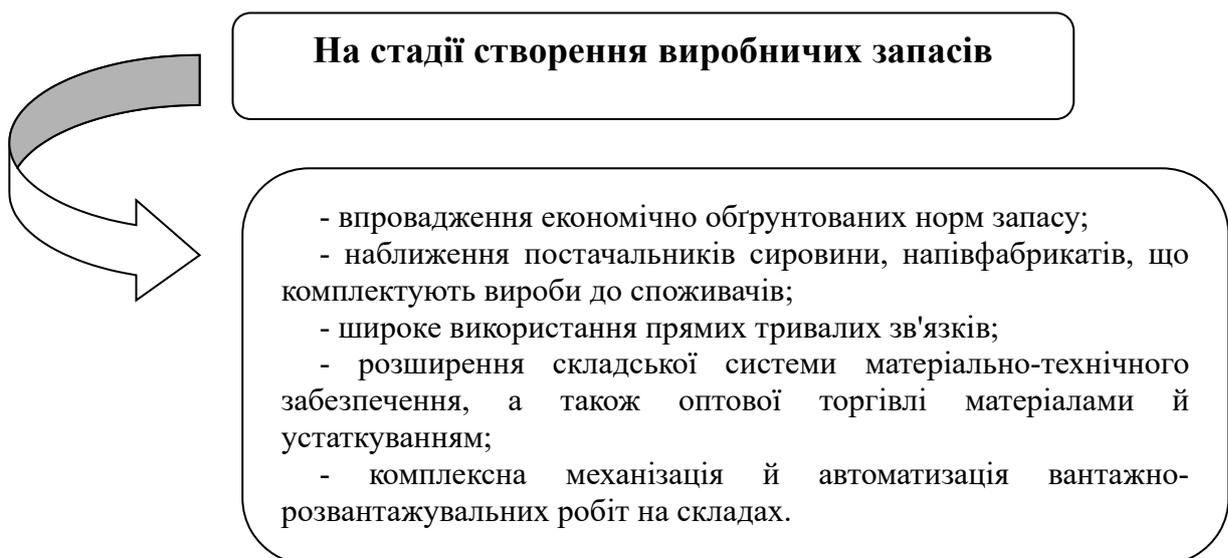

Рисунок 3.18 – Напрямки підвищення ефективності використання оборотних активів на стадії створення виробничих запасів

На стадії незавершеного виробництва ПрАТ «Полтавпиво» пропонується розглянути наступні напрямки (рис. 3.19):

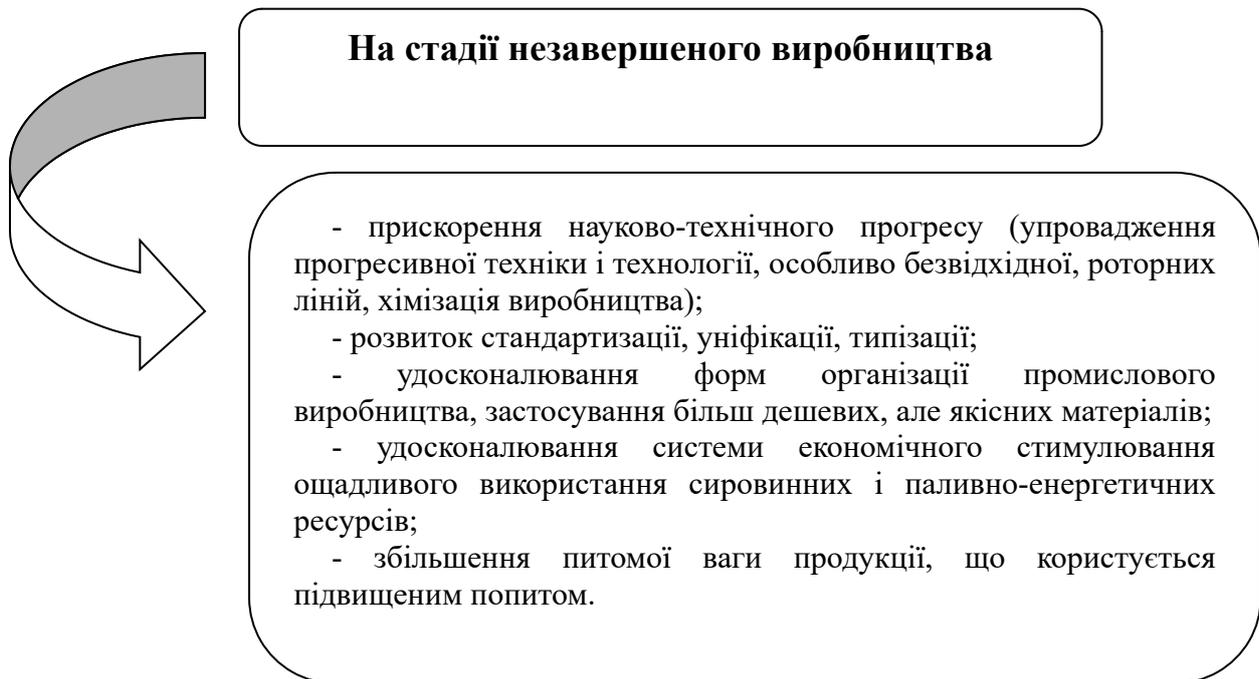

Рисунок 3.19 – Напрямки підвищення ефективності використання оборотних активів на стадії незавершеного виробництва

На стадії обігу пропонується звернути увагу на наступне (рис. 3.20):

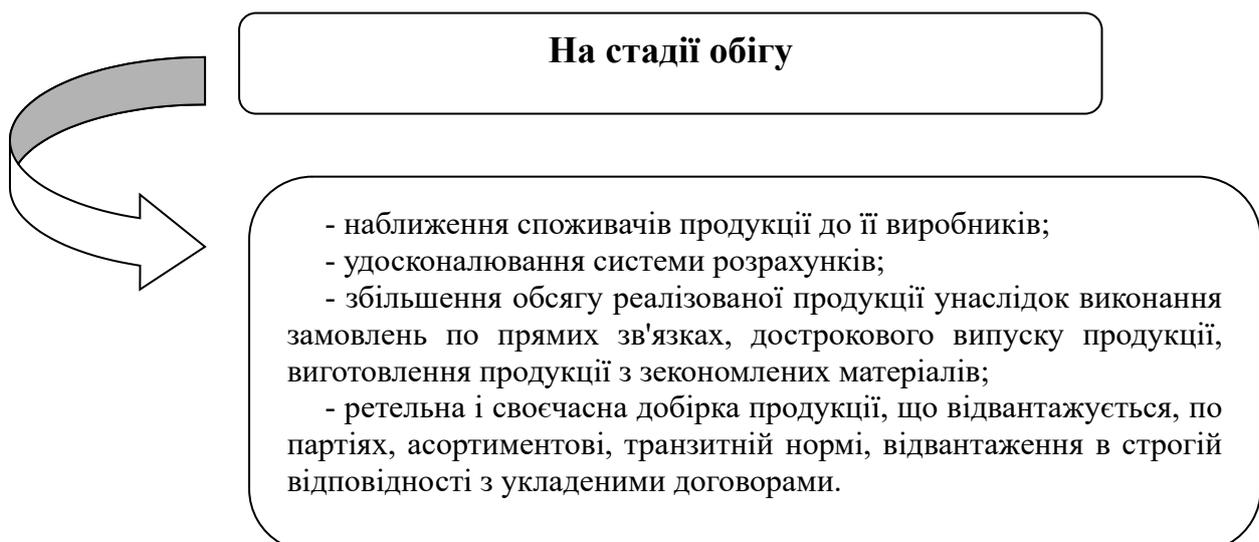

Рисунок 3.20 – Напрямки підвищення ефективності використання оборотних активів на стадії обігу

Підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів суттєво впливає на всі результати діяльності підприємства і дає реальні економічні вигоди. Це виражається у наступному (рис. 3.21)

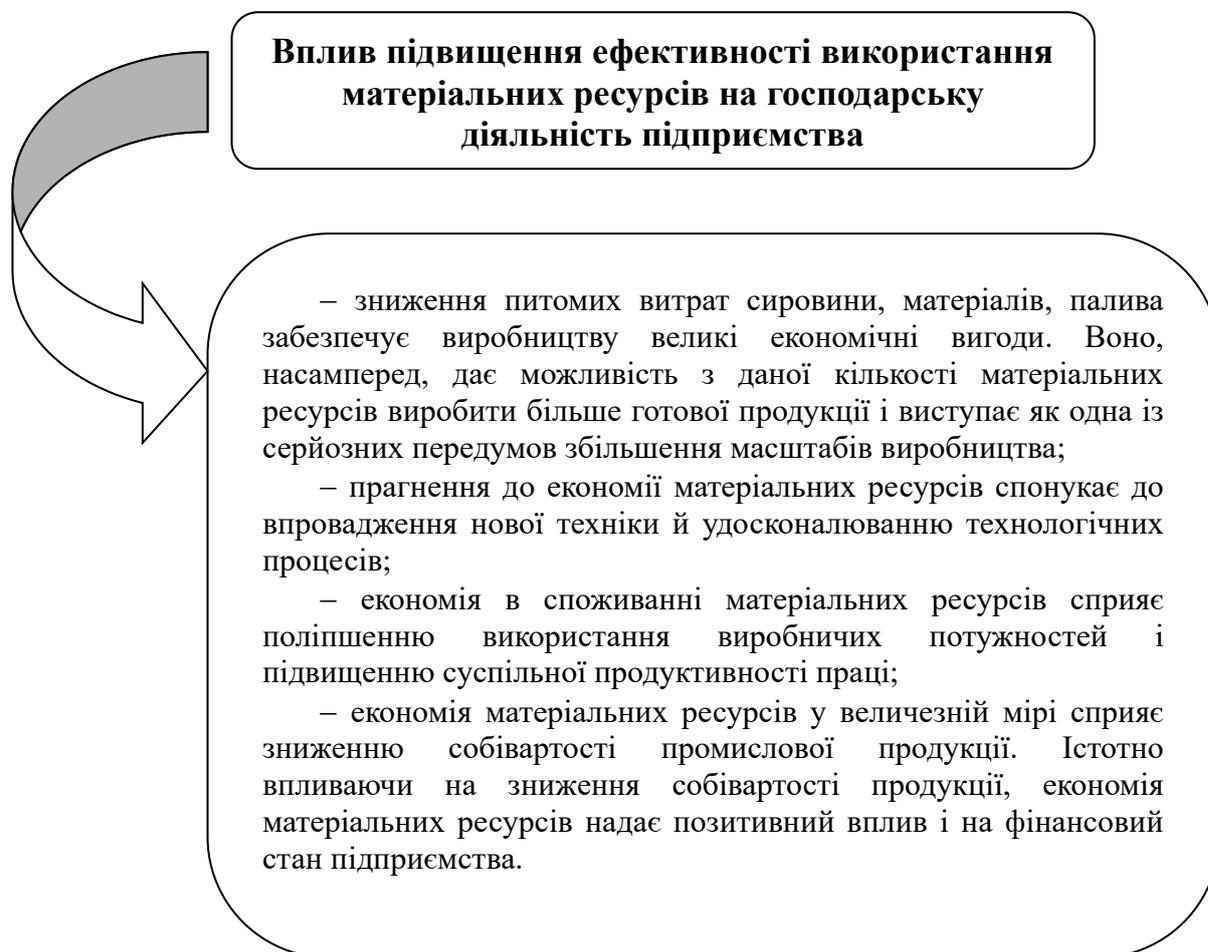

Рисунок 3.21 – Вплив підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на господарську діяльність підприємства

На кожному підприємстві є резерви економії матеріальних ресурсів. Під резервами варто розуміти виникаючі або виниклі, але ще не використані (повністю або частково) можливості поліпшення використання матеріальних ресурсів. В залежності від характеру заходів основні напрямки реалізації резервів економії ресурсів у промисловості і на виробництві підрозділяються на виробничо-технічні й організаційно-економічні.

До виробничо-технічних напрямків відносяться заходи, зв'язані з якісною підготовкою сировини до його виробничого споживання, удосконалюванням

конструкції машин, устаткування і виробів, застосуванням більш економічних видів сировини, палива, упровадженням нової техніки і прогресивної технології, що забезпечують максимально можливе зменшення технологічних відходів і втрат матеріальних ресурсів у процесі виробництва виробів з максимально можливим використанням вторинних матеріальних ресурсів.

До основних організаційно-економічних напрямків економії матеріальних ресурсів відносяться: комплекси заходів, зв'язаних з підвищенням наукового рівня нормування і планування матеріалоємності промислової продукції, розробкою і впровадженням технічно обґрунтованих норм і нормативів витрати матеріальних ресурсів; комплекси заходів, зв'язаних із установленням прогресивних пропорцій, що полягають у прискореному розвитку виробництва нових, більш ефективних видів сировини і матеріалів.

Головний напрямок економії матеріальних ресурсів на кожному конкретному підприємстві - збільшення виходу кінцевої продукції з той самою кількістю сировини і матеріалів - залежить від технічного оснащення виробництва, рівня майстерності працівників, рівня організації матеріально-технічного забезпечення, кількості норм витрати і запасів матеріальних ресурсів.

Аналіз показників ефективності використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Полтавпиво» є основою для виявлення резервів їх зростання.

Даний аналіз показав, що товариство проводить ефективну роботу в цьому напрямку. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів у 2022 році суттєво покращилися. Разом із підвищенням рівня використання інших ресурсів підприємства зросли фінансові результати діяльності у порівнянні із 2021 роком, який характеризується спадом. Позитивним є те, що на ПрАТ «Полтавпиво» обраний інтенсивний напрямок покращення всіх показників.

У перспективі на майбутній період товариству рекомендується дотримуватися обраної політики. Можливими напрямками покращення використання матеріальних ресурсів на підприємстві можуть бути (рис. 3.22):

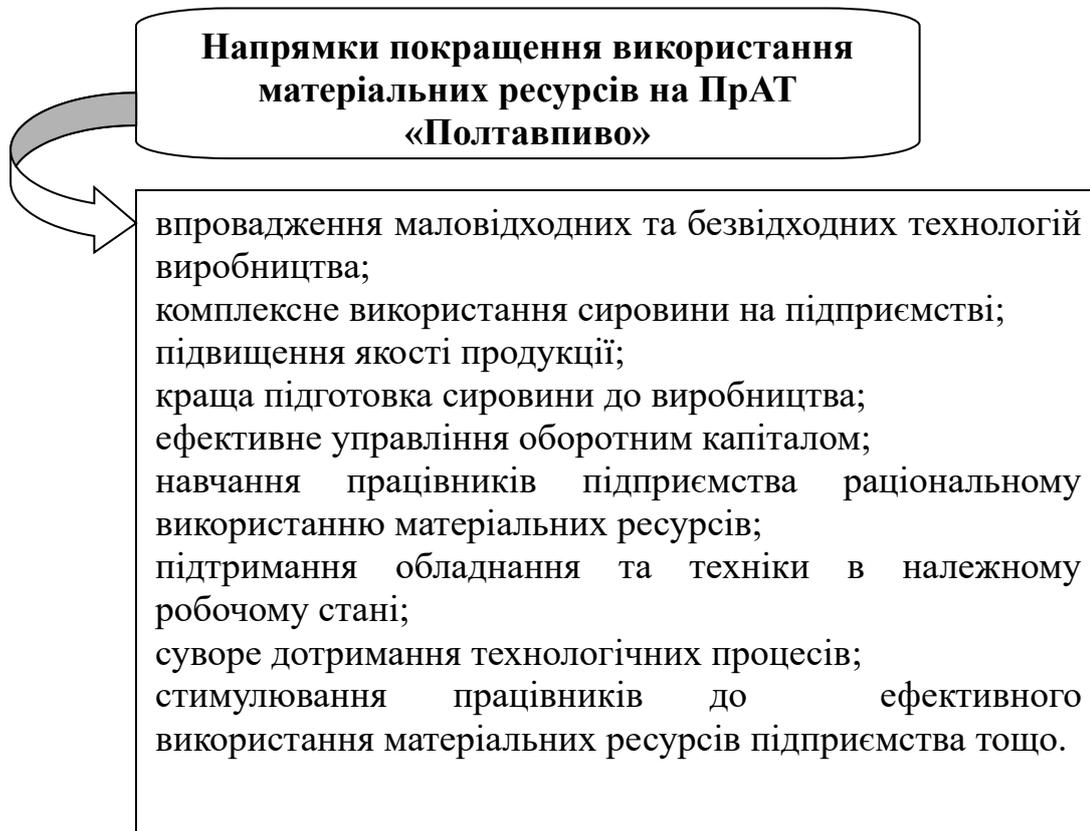

Рисунок 3.22 – Напрямки покращення використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Полтавпиво»

Впровадження запропонованих напрямків покращення ефективності використання складових елементів матеріальних ресурсів дозволить йому підвищити рівень конкурентоспроможності своєї продукції та підприємства в цілому, що безумовно призведе до покращення фінансових результатів діяльності.

Висновок до розділу 3.

У третьому розділі було проведено аналіз складу та структури матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки. Проведений аналіз дозволив виявити, що на товаристві при одночасному збільшенні обсягу виробництва зростають витрати матеріальних ресурсів. Підприємство може задовольняти зростаючу потребу в матеріальних ресурсах шляхом розширення обсягів (екстенсивний напрямок) або оптимізації використання існуючих ресурсів (інтенсивний напрямок).

Проведений у даній кваліфікаційній роботі бакалавра аналіз та оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки дає можливість зробити висновки про суттєве підвищення ефективності їх використання у 2022 році, що дозволило покращити фінансові показники діяльності у порівнянні із 2021 роком. Але рівня 2020 року значення показників ще не досягнуто. Ефективне використання оборотних активів є одним із першочергових завдань ПрАТ «Полтавпиво» в сучасних умовах, яке забезпечується це прискоренням їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу.

Аналіз показників ефективності використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Полтавпиво» є основою для виявлення резервів їх зростання. Даний аналіз показав, що товариство проводить ефективну роботу в цьому напрямку. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів у 2022 році суттєво покращилися. Разом із підвищенням рівня використання інших ресурсів підприємства зросли фінансові результати діяльності у порівнянні із 2021 роком, який характеризується спадом. Позитивним є те, що на ПрАТ «Полтавпиво» обраний інтенсивний напрямок покращення всіх показників. У перспективі на майбутній період товариству рекомендується дотримуватися обраної політики.

Запропоновано основні напрямки покращення використання матеріальних ресурсів на підприємстві. Впровадження запропонованих напрямків покращення ефективності використання складових елементів матеріальних ресурсів дозволить йому підвищити рівень конкурентоспроможності своєї продукції та підприємства в цілому, що безумовно призведе до покращення фінансових результатів діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра було проведено аналіз сутності матеріальних ресурсів підприємств і розглянуто їх класифікацію. Здійснено дослідження наукових підходів до визначення терміну "матеріальні ресурси" в економічній літературі, в результаті чого було визначено, що ця концепція може розглядатися як у вузькому (обмеження предметами праці, з яких виробляється кінцевий продукт), так і у широкому розумінні (включаючи предмети та засоби праці, які використовуються під час виробництва продукції). На основі цього були розглянуті різні підходи видатних науковців до компонентів матеріальних ресурсів підприємства. Важливою умовою успішної організації обліку, використання та управління матеріальними ресурсами є правильна їх групування.

При виробництві продукції визначення потреб у ресурсах є ключовим завданням. Підприємства повинні чітко визначити свої ресурсні потреби для досягнення своїх цілей. Розмір необхідних матеріальних ресурсів визначається під впливом різноманітних факторів ресурсного забезпечення, які ретельно розглядаються в даній роботі. Особливу увагу приділено зовнішнім та внутрішнім факторам, які впливають на формування матеріальних ресурсів підприємств, їх склад та зміст. Ефективність використання матеріальних ресурсів безумовно визначає розмір потреби підприємства в них. Динаміка ефективності використання цих ресурсів і матеріаломісткості формується під впливом різноманітних факторів, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Важливою частиною управління господарською діяльністю підприємства є аналіз показників використання матеріальних ресурсів. Це дозволяє оцінити можливість їх впровадження в інноваційні стратегії та виявити фактори, які сприяють підвищенню ефективності функціонування підприємства на раціональній основі, використовуючи ресурсну базу.

Мета аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів полягає в визначенні забезпеченості всіма видами матеріальних ресурсів, пошуку резервів для їх раціонального використання, зменшення матеріаломісткості продукції і, відповідно, підвищення ефективності виробництва через раціональне використання ресурсів. Досліджено які фактори впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства.

Другий розділ кваліфікаційної роботи бакалавра був присвячений аналізу стану та перспективам розвитку галузі пивоваріння, до якої відноситься ПрАТ «Фірма «Полтавпиво», правовим основам та результатам діяльності підприємства. Метою діяльності товариства є одержання прибутку. Виробництво і реалізація пива, безалкогольних напоїв, солоду є предметом діяльності об'єкта дослідження. Галузь пивоваріння є однією з інноваційних галузей, оскільки виробники активно впроваджують новітні технології та прагнуть до відповідності стандартам. Ринок пива в Україні представляє собою сферу галузі із великим потенціалом для експорту. Серед цих перспектив можна відзначити: виробництво пивної продукції із обов'язковим дотриманням європейських стандартів, що сприятиме збільшенню експорту пива до країн Європейського Союзу; розвиток крафтових пивоварень. Аналіз обсягів реалізованої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки показав, що це відбувається не через зростання цін на продукцію, а і за рахунок нарощування потужностей підприємства. Це свідчить про ефективну діяльність та раціональне використання ресурсів. Відмічається зростання частки пива з 75,94% до 87,08%. У 2020-2023 роках пиво було також основним видом виробленої продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Аналіз обсягів виробництва продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки показав, що зростання вартості виробленої продукції характеризується не зростанням цін на продукцію, а нарощуванням потужностей підприємства. Це також свідчить про ефективну діяльність та раціональне використання ресурсів.

Динаміка структури обсягів виробництва продукції ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки у натуральних показниках показує також зростання частки пива з 75,97% до 87,42%. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції за 2020-2022 роки зростає. За 2020-2022 роки ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» здійснювало прибуткову діяльність. Відмічається зростання обсягів виробництва та реалізації продукції як у вартісних, так і у натуральних показниках. Рівень рентабельності також має динаміку до зростання. Показники ефективності використання ресурсів підприємства мають позитивну динаміку. Проведений аналіз стану охорони праці на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» свідчить про її ефективну діяльність.

У третьому розділі було проведено аналіз складу та структури матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки. Операційні витрати на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» щорічно зростають. Структура операційних витрат показує, що найбільшу частку займають матеріальні затрати. Товариству слід постійно аналізувати та контролювати використання матеріальних ресурсів й забезпечувати раціональне їх споживання. Саме вони складають основну частку у собівартості виробництва та реалізації продукції досліджуваного товариства.

Запаси розглядають як одну з складових матеріальних ресурсів. Саме від правильного розрахунку необхідного розміру запасів залежить безперервність процесу виробництва. У структурі запасів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» переважає сировина та матеріали. Якщо у вартісних показниках відмічається зростання частки матеріалів та сировини, то у питомій вазі даний показник має не стабільну динаміку. Так, у 2021 році частка цих витрат зменшується, а вже у 2022 році – зростає, але до рівня 2020 року не доходить. Друге місце за об'ємом у структурі займає готова продукція. На третьому місці – незавершене виробництво. даний вид запасів має зростання щороку у вартісних показниках, а у структурі – не сталу динаміку. Тара і тарні матеріали мали суттєву зміну у структурі запасів у 2021 році. Їх частка у 2020 році становила всього 7,18%, а у 2021 – 19,90%. У 2022 році відбулося зниження долі цієї складової запасів до 1315%. В цілому

можна відмітити рост запасів та несуттєву зміну їх структури протягом 2020-2022 років.

Таким чином, проведений аналіз дозволив виявити, що на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» при одночасному збільшенні обсягу виробництва зростають витрати матеріальних ресурсів.

Підприємство може задовольняти зростаючу потребу в матеріальних ресурсах шляхом розширення обсягів (екстенсивний напрямок) або оптимізації використання існуючих ресурсів (інтенсивний напрямок). Під час аналізу використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» було визначено основні узагальнюючі показники. Загальна сума матеріальних витрат підприємства має сталу тенденцію до зростання на фоні зростання собівартості та обсягу виробництва. Аналізуючи темпи росту обсягу виробництва та матеріальних витрат, можемо зробити висновок, що у 2021 році матеріальні витрати зростали швидше, ніж обсяг виробництва, що є не ефективним. У 2022 році ситуація покращилась. Спостерігається не стабільна динаміка показників ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства протягом періоду 2020-2022 роки. У 2021 році відмічається спад рівня всіх показників ефективності. У 2022 році відбувається покращення ситуації через підвищення рівня ефективності використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Фірма «Полтавпиво». Показник прибутку на 1 грн. виробленої продукції зростає на 83,81%, показник матеріаловіддачі зростає на 2,17%. Відповідно показник матеріаломісткості має динаміку до зниження. Частка матеріальних затрат у собівартості продукції зростає на 5,98%, що є негативним явищем.

В цілому за період 2020-2023 роки на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» відбулося зниження показника матеріаловіддачі та несуттєве підвищення значення інших показників ефективності використання матеріальних ресурсів. Так, матеріаловіддача знизилась на 1,82% і відповідно матеріаломісткість зросла. Зазначимо, що у структурі операційних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» найбільша питома вага мають матеріальні затрати. Відмічається зростання частки матеріальних затрат у собівартості

продукції на 10,04%, Це негативна динаміка. Показник прибутку на 1 грн. виробленої продукції зростає всього на 1,82%. Аналізуючи темпи росту собівартості та матеріальних затрат, можемо зробити висновок, що у 2021 та 2022 роках собівартість виробництва зростає меншими темпами, ніж матеріальні витрати. Рост матеріальних затрат напряду пов'язаний із ростом вартості сировини та матеріалів, що витрачаються при виробництві. Розмір частки сировини та матеріалів у складі собівартості продукції протягом 2020-2023 років збільшувався від 67,09% до 84,52%.

Загалом проведений аналіз дозволяє зробити висновок про зниження ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки. Суттєве погіршення показників відбулося у 2021 році. Це впливає на фінансові результати діяльності товариства. необхідно виявляти резерви зниження частки матеріальних ресурсів в собівартості продукції, підвищення ефективності їх використання. Але важливо не просто мінімізувати матеріальну складову, а забезпечити раціональне використання матеріальних ресурсів, обираючи інтенсивний напрямок.

Для виявлення впливу показників використання матеріальних затрат на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» проведено факторний аналіз. Позитивні зміни у розмірі обсягу виробництва продукції у 2022 році в порівнянні з 2021 роком відбулися за рахунок зростання матеріальних витрат. Проведено факторний аналіз матеріаломісткості продукції на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2021-2022 роки. умарний вплив досліджуваних чинників (зміна витрати матеріальних ресурсів та обсягів випущеної продукції) призвів до зниження рівня матеріаломісткості продукції на 0,012 грн./грн.

Таким чином, позитивний вплив на матеріаломісткість продукції у 2022 році мало випереджаюче зростання обсягів виробництва продукції порівняно із зростанням витрат матеріальних ресурсів.

Виконано факторний аналіз прибутку на гривню матеріальних витрат ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2021-2022 роки. За рахунок зростання рентабельності обороту у 2022 році збільшення прибутку на 1 грн

матеріальних витрат у 2022 році становило 81,43%. Це свідчить про інтенсивний напрямок підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» у 2022 році.

Протягом 2020-2023 років запаси утворювали частку матеріальних витрат від 22,47% у 2020 році до 19,88% – у 2022 році. У 2021 році питома вага запасів у складі матеріальних ресурсів становила 30,85%. Динаміка коефіцієнта обіговості запасів свідчить про зниження у 2021 році та підвищення цього показника у 2022 році.

За рахунок підвищення інтенсивності обертання скорочується середній період зберігання запасів та тривалість операційного циклу. Це сприяє зменшенню маси запасів на товаристві та можливості залучення вивільнених коштів на інші напрямки операційної діяльності. Так, у 2021 році тривалість операційного циклу зросла на 5 днів, але вже у 2022 році суттєво скоротилася на 30,76%.

Таким чином, проведений у даній кваліфікаційній роботі бакалавра аналіз та оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів на ПрАТ «Фірма «Полтавпиво» за 2020-2022 роки дає можливість зробити висновки про суттєве підвищення ефективності їх використання у 2022 році, що дозволило покращити фінансові показники діяльності у порівнянні із 2021 роком. Але рівня 2020 року значення показників ще не досягнуто.

ПрАТ «Полтавпиво» не може вплинути на зовнішні (народногосподарські) чинники, тому потрібно сконцентрувати свою увагу саме на внутрішньовиробничих чинниках. Ефективне використання оборотних активів є одним із першочергових завдань ПрАТ «Полтавпиво» в сучасних умовах, яке забезпечується це прискоренням їхньої оборотності на всіх стадіях кругообігу.

Аналіз показників ефективності використання матеріальних ресурсів ПрАТ «Полтавпиво» є основою для виявлення резервів їх зростання.

Даний аналіз показав, що товариство проводить ефективну роботу в цьому напрямку. Показники ефективності використання матеріальних ресурсів у 2022 році суттєво покращилися. Разом із підвищенням рівня

використання інших ресурсів підприємства зросли фінансові результати діяльності у порівнянні із 2021 роком, який характеризується спадом. Позитивним є те, що на ПрАТ «Полтавпиво» обраний інтенсивний напрямок покращення всіх показників.

У перспективі на майбутній період товариству рекомендується дотримуватися обраної політики. Запропоновано напрямки покращення використання матеріальних ресурсів на підприємстві.

Впровадження запропонованих напрямків покращення ефективності використання складових елементів матеріальних ресурсів дозволить йому підвищити рівень конкурентоспроможності своєї продукції та підприємства в цілому, що безумовно призведе до покращення фінансових результатів діяльності.